

Robertas Pukenis

ROMOS KURIJOS STRUKTŪRA

MOKOMOJI KNYGA

Bažnytinės ir civilinės teisės studentams

Vytauto Didžiojo universitetas

Kaunas, 2009

UDK 262.136

Pu-31

Leidinyi apsvaistyti Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto posėdyje, 2009 m. birželio 11 d. (protokolo Nr. 18 (46)) ir rekomenduotas išleisti.

Recenzavo:

kun. prof. dr. Kazimieras Meilius

kun. baŹn. teisėsi dr. Vytautas Briilius

dek. kun. dr. Robertas Rumšas

ISBN 978-9955-12-496-2

TURINYS

PRATARMĖ	5
1. POPIEŽIAUS GALIOS VALDANT BAŽNYČIA	7
1.1. Primatas.....	7
1.2. Bažnyčios savybės	11
1.3. Popiežius	16
A. Konklava	16
B. Popiežių dokumentai	17
1.4. Popiežius ir susirinkimai.....	20
A. Santaryba	20
B. Vyskupų sinodas.....	23
C. Kardinolų kolegija	24
D. Šventojo Sosto vakavimas.....	27
<i>Klausimai ir užduotys</i>	29
2. ROMOS KURIJOS ISTORINĖ APŽVALGA IR JOS SAMPRATA	30
2.1. Romos kurijos istorinė apžvalga	30
A. Kurija pirmaisiais krikščionybės amžiais	30
B. Kurijos reformos po Vatikano II Susirinkimo	35
2.2. Romos kurijos sudėtis ir samprata	37
A. Valstybės sekretoriatas	38
B. Bendrosios Kurijos nuostatos.....	41
C. Romos kurijos institucijų bendradarbiavimo formos	44
2.3. Kongregacijos	47
2.4. Tribunolai.....	58
2.5. Tarybos	62
2.6. Komisijos.....	68
2.7. Kitos pagalbinės įstaigos	70
<i>Klausimai ir užduotys</i>	74

3. BAŽNYTINĖS DIPLOMATIJOS KILMĖ IR JOS TIKSLAI	76
A. Diplomatinės sąvoka	76
B. Šventojo Sosto ir Vatikano Miesto Valstybės tarpusavio ryšys	77
C. Diplomatinės metodas	79
D. Diplomatinės subjektai ir jų pareigos	82
E. Diplomatiniai santykiai	87
F. Konkordatas	89
G. Išvados ir teiginiai	94
<i>Klausimai ir užduotys</i>	98
LITERATŪRA	100

PRATARMĖ

Vytauto Didžiojo universitete, Katalikų teologijos fakultete, Bažnytinės teisės katedroje, dėstomas kursas „Romos kurijos struktūra“. Jo tikslas – supažindinti magistrantus su Bažnyčios valdymo institucijomis, suteikti žinių apie Bažnyčios dalyvavimą tarptautinėje veikloje, išaiškinti terminologiją ir religines sąvokas, kurias žinant būtų lengviau bendrauti su Bažnyčios žmonėmis, dirbti kultūros srityje Vakarų pasaulyje.

Visų Europos tautų kultūros ištakos – krikščionių tradicijos. Būtent jos vienija Europos Sąjungos tautas ir yra orientacinės gairės kuriant šio regiono ateitį. Kadangi pasaulis kiekvieną dieną tampa vis globalesnis, darosi aišku, kad negalima sukurti tikros taikos be sąžinės laisvės, žmogaus teisių apsaugos ir skirtingų religijų išpažinėjų dialogo.

Bažnyčia yra Kristaus įsteigta institucija, siekianti pašvęsti žmogaus gyvenimą, visoms tautoms parodyti Kristaus idealą, sukurti meilės civilizaciją, kurios būtinumą pasauliui taip dažnai primindavo popiežius Jonas Paulius II¹.

Visa tai suvokti naudinga ne tik bažnytinę teisę studijuojantiems, bet ir tarptautinės teisės žinovams, šių dienų politikams, nes bažnytinė diplomatija yra pasaulietinės diplomatijos pagrindas. Šiandien netrūksta literatūros apie diplomatiją, tačiau lietuvių kalba stokojama informacijos apie bažnytinę, arba vadinamąją popiežiškąją – pontifikų – diplomatiją. O juk būtent iš jos kilo pasaulietinės diplomatijos tradicijos. Šiame darbe gvildenami Šventojo Sosto ryšiai su tarptautinės teisės subjektais ir pačios Katalikų Bažnyčios ryšys su vietinėmis

¹ Insegnamenti di Giovanni Paolo II, 1, 1978. Città del Vaticano. 1978. P. 38: „Aprite, anzi spalancate le porte a Cristo. Alla sua salvatrice potestà aprite i confini degli Stati, i sistemi economici come quelli politici, i vasti campi della cultura, della civiltà, dello sviluppo. Non abbiate paura di parlare all'uomo di Cristo. Lui solo ha le parole di vita.“ („Atidarykite, atverkite plačiai duris Kristui. Atidarykite Jo gelbėjančiąsias galias valstybių sienas, plačius politinių, ekonominių sistemų, kultūros, civilizacijos ir pažangos laukus. Nebijokite kalbėti žmogui apie Kristų. Tik Jis turi gyvenimo raktus.“).

Bažnyčiomis. Atskirai supažindinama su bažnytinės diplomatijos kilme, jos tikslais ir terminais, Bažnyčios vadovo santykiais su valstybių vyriausybėmis.

Tyrimo objektas – Šventojo Sosto struktūros ir tarptautinė jų veikla Bažnyčios kontekste.

Pasirinktas analitinis teisinis metodas. Apibūdinant Romos kurijos struktūrą, būtina aptarti istorinę jos praeitį. Be abejo, pagrindinis šaltinis yra Kanonų teisės kodeksas, popiežių dokumentai ir Šventojo Sosto direktyvos.

Kadangi tai yra mokomoji priemonė, skyrių pabaigoje pateikti kritinį mąstymą ir tiesos ieškojimą skatinantys klausimai bei užduotys.

Labai norėčiau, kad ši mokomoji priemonė bažnytinės ir civilinės teisės studentams – būsimiems valstybininkams – suteiktų teisės, diplomatijos ir religijos žinių. Gaila, kad trūksta teisinės terminologijos lietuvių kalba – tai sudaro sunkumą, pažodžiui verčiant pontifikalinius dokumentų pavadinimus.

1. POPIEŽIAUS GALIOS VALDANT BAŽNYČIA

Krikščionybė yra visuotinis faktas. Nesvarbu, kokia yra Tavo pasaulėžiūra – šis istorinis faktas, turėjęs konkretų savo steigėją ir ideologą, sėkmingai tebeegzistuoja ir tebeplinta pasaulyje. Tad reikia pažiūrėti, kaip buvo pradžioje, nes nuo to priklauso visa Bažnyčios valdymo sistema.

1.1. Primatas

Su Romos popiežiaus primatu susijusių kanonų ištakos – Šventasis Raštas: Kristus pažadėjo² ir suteikė³ Petru primatą, t. y. teisinę viršenybę prieš visus apaštalus. Kristus didžiausią dėmesį visada rodė Petru. Be Šventojo Rašto, kuris yra pirminis šaltinis, dar turime Tradiciją – antrąjį pažinimo šaltinį, rodantį, koks buvo apaštalų mokinių ir pirmųjų krikščionių elgesys Petro atžvilgiu. Štai kaip istorikai apibūdina Apaštalų darbų knygą: „Darbuose nušviesta tik dalis veiklos <...> Ypač daug dėmesio skiriama Petru (pagrindiniam 1–12 skyrių veikėjui) ir Pauliui.“⁴

Tai pripažino visi apaštalai, įvairiu metu suteikę pirmenybę Petru. Pvz., „Petras ir vienuolika“, „pirmasis Simonas, pavadintas Petru“ ir t. t. Kristaus apaštalai ir mokiniai sudarė bendruomenės branduolį, jai vadovavo Petras. Petras buvo vyriausias iš apaštalų, jis formavo, stiprino ir mokė kolegiją⁵. Šv. Petras tikinčiųjų bendruo-

² Kristus pažadėjo suteikti Petru primatą: „Ir aš tau sakau: tu esi Petras – Uola; ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią, ir pragaro vartai jos nenugalės. Tau duosiu dangaus karalystės raktus; ką tu suriši žemėje, bus surišta ir danguje, ir ką atiši žemėje, bus atišta ir danguje.“ (Mt 16, 18–19).

³ „Papusryčiavus Jėzus paklausė Simoną Petrą: „Simonai, Jono sūnau, ar myli mane labiau negu šitie?“ Tas atsakė: „Taip, Viešpatie. Tu žinai, kad tave myliu.“ Jėzus jam tarė: „Ganyk mano avinėlius.“ (Jn 21, 15–16). Taip Kristus klausė tris kartus. Kristus, įpareigodamas Petrą ganyti jo avis, perdavė jam vadovavimą ir taip padarė jį regimu dieviškosios kaimenės ganytoju. Negalima išsiplėsti atskirai primato tema, tai fundamentinės teologijos sritis. Tik norisi pabrėžti, kad Bažnyčios istorijoje yra daug ir tikrų faktų apie Petro primatą.

⁴ Andrews J. S., Atkinson C. J., Barnes S. B. Krikščionybės istorija. Vilnius: Alma littera. 2000. P. 59–60.

⁵ Kolegialumas (lot. *collegium* – draugija, sąjunga; bendras pareigų ėjimas).

menę mokė kaip teisinę galią turintis valdantysis, apaštalai tam neprieštaravo. Apie 50 m. Jeruzalėje vyko Apaštalų Susirinkimas, jam vadovavo Petras. Galima teigti, kad bendruomenė pamažu dalijosi hierarchinius rangus. Taigi moralinį teisinį autoritetą hierarchiškai pripažino tiek bendruomenė, tiek Bažnyčiai vadovavusieji.

Petras veikė ne vienas, bet vienybėje su kitais Kristaus mokiniais (apaštalais). Romos vyskupas taip pat bendradarbiauja su vietinių Bažnyčių ganytojais kurdamas valdžios bendrumą, vienybę, tarpusavio pagarbą ir meilę bei santarvę, tai užtikrina kolegialumo dvasia, per tradiciją perduota ir mūsų laikams⁶. „Petro asmenyje, misijoje ir tarnyboje, jo buvime ir mirtyje Romoje <...> Bažnyčia įžvelgia gilesnę tikrovę, iš esmės susijusią su jos pačios bendrystės bei išganymo slėpiniu: „Ubi Petrus, ibi ergo Ecclesia“ <...> Petruai patikėtoji vienybės tarnyba irgi priklauso nuolatinei Kristaus Bažnyčios struktūrai“⁷.

Po Petro mirties visi kiti vyskupai laikė Romos vyskupą vyresniu. Popiežius Klemensas Romietis, valdęs Apaštalų Sostą 88–97 m., rašydamas laišką Korinto bendruomenei, remiasi savo, kaip Romos vyskupo, autoritetu⁸. Taigi jis kreipiasi kaip vyresnysis vyskupas į savo pavaldinius.

Romos popiežius pagal dieviškąją teisę (*iure divino*) turi visą Ganytojo valdžią, kurią suteikia „primatas“, turintis daugiau teisinę nei teologinę reikšmę ir pažymintis ne vien garbės ar pirmininkavimo pirmumą, bet nurodantis jurisdikcijos ir valdžios viršenybę visoje Bažnyčioje. Primatas suteikia popiežiui ne tik garbės pirmumą, bet ir

⁶ Jonas Paulius II. Pastores gregis. 8 // Bažnyčios žinios. 2003 11 14. Nr. 21 taip apibūdina dvylikos grupę: „Sudaryta kaip kolegija, kitaip tariant, stabili grupė, kuriai vadovauti Jėzus paskyrė iš jų tarpo išrinktą Petrą.“

⁷ Ratzinger J. Tikėjimo mokslo kongregacijos apmąstymai. Petro įpėdinio primatas Bažnyčios slėpinyje // Bažnyčios žinios. 1999 01 25. Nr. 2. I. 3.

⁸ Bažnyčios Tėvai. Antologija. Vilnius: Aidai. 2003. P. 4: „Mes pasiuntėme ištikimus ir išmintingus vyrus, nepriekaištingai gyvenusius pas mus nuo jaunystės iki senatvės <...> Šitai padarėme, idant žinotume, jog visas mūsų rūpestis ir buvo, ir yra, kad jūs nedelsdami susilaikytumėte.“

aukščiausią valdymo galią įstatymų leidimo, vykdomosios valdžios ir teisminėje srityje. Ši galia yra ne savaimė sugalvota teisininkų su vyskupais, bet kyla iš paties Kristaus pasiuntinybės ir jo valios, t. y. dieviškosios teisės. Vyskupai buvo bažnyčios vyresnieji, renkami presbiterių arba paskiriami apaštalų.

Pavadinimas *Apaštalų Sostas* yra kilęs iš apaštalų laikų ir reiškia, kad viena ar kita Bažnyčia buvo įsteigta kurio nors apaštalo, todėl ir vadinama apaštaline Bažnyčia. Tertulijonas (160–220) plėtoja Apaštalų Sosto sampratą, apibendrindamas apaštališką kilmę, tikėjimo tiesų saugojimą. Visi Bažnyčios istorikai, kalbėdami apie Apaštalų Sostą, turėdavo omenyje Romos Apaštalų Sostą kaip vyriausią sostą. Ši koncepcija būdinga ir pasauliečiams valdovams.

Po Milano edikto 313 m., įteisinus krikščionybę, Bažnyčios santvarka sustiprėjo, bendruomenių vyresnieji, išėję iš katakombų, pradėjo viešai veikti, atsiskyrė pasauliečių ir dvasininkų luomai, dar labiau sustiprėjo popiežiaus valdžia. Tiesa, pirmaisiais amžiais, maždaug nuo II a. vidurio, vyskupas rinkdavo tikintieji: tauta tiesiog skelbdavo: „Jis bus mūsų vyskupas“, „valdyk mus“, o popiežiai, teigiamai įvertinę švento gyvenimo kunigą, paskirdavo jį vyskupu. Tačiau tai nekeičia esmės, kad vyskupai yra apaštalų įpėdiniai, o popiežiai valdo Bažnyčią. Po ilgų diskusijų, popiežiaus Damazo (366–384) laikais, tokia visiškai katalikiška Apaštalų Sosto samprata suformuluojama teoriškai ir beveik nusistovi. Šv. Kiprijonas (apie 248–258), Kartaginos vyskupas, yra pavadinęs Apaštalų Sostą Petro katedra. Šv. Augustinas (354–430) vartoja tą pačią formulę, kreipdamasis į Romos vyskupą.

Rytų Bažnyčių lyderiai savo Bažnyčioms įvardyti irgi vartojo terminą *Apaštalų Sostas*. Rytų Bažnyčios taip pat buvo įkurtos apaštalų, bet joms nebuvo suteikta tokia juridinė viršenybė, kokią turėjo Ro-

mos Bažnyčia. 330 m. Konstantinopolio mieste įsteigus katedrą, Rytų Bažnyčios vyskupas ima tolti nuo Romos vyskupo. Matydami tai Vakarų Bažnyčios lyderiai ir teologai bandydavo priminti „primato“ paveldimumą Petro įpėdiniams. 378 m. popiežius Damazas Romos Susirinkime pasveikino visus vyskopus, susirinkusius Apaštalu Sosto šventovėje. Damazo įpėdinis Siricijus (384–398) cituoja ir visur vartoja terminą *Apaštalu Sostas*, taikydamas jį tik Romos vyskupui. Milano vyskupas Ambraziejus (384–397) Apaštalu Sostu vadina Romos popiežių ir jo instituciją.

Deja, Rytų Bažnyčių vadovai ne visada mąstė „vakarietiškai“. 380 m. imperatorius Teodosijus paskelbė įsaką *Cunctos populos* (Visoms tautoms), kuriuo įteisino dvi pagrindines Bažnyčias: Romos ir Aleksandrijos. Įteisinus Konstantinopolio vyskupo pirmumą Rytų Bažnyčioje, Rytų ir Vakarų bažnyčios dar labiau ėmė tolti viena nuo kitos. Taigi Romos imperijos Rytų ir Vakarų dalyje popiežiaus autoritetas pripažintas ir suprastas skirtingai. Ilgainiui augo įtampa tarp Rytų ir Vakarų Bažnyčių krikščionių (tiksliau – tarp abiejų pusių teologų ir pasauliečių valdovų). Bažnyčios atsiskyrė 1054 m.

Inocentas III (1198–1216), norėdamas pabrėžti popiežiaus, kuris žemėje pavaduoja Kristų, valdžią, pirmą kartą pavadino popiežių Kristaus vikaru.

Petro įpėdinio titulas jau buvo vartojamas ir pripažintas pirminės Bažnyčios vyskupų ir pasaulietinės valdžios vyrų. Teisiškai pagrįsta, kad Romos popiežius yra Petro įpėdinis, kuris drauge yra visuotinės Bažnyčios vyskupas ir vyskupų kolegijos galva. Ši katalikų ekleziologinė samprata drausmino tikinčiuosius ir neleido jiems susiskaldyti, kaip kitose konfesijose. Tai tik trumpa istorinė primato sampratos apžvalga, iš tiesų medžiagos yra labai daug.

1.2. Bažnyčios savybės

Šiandien, po dviejų tūkstančių metų, suformuluoti kanonai ir pagrįsta teisinė doktrina, apimanti visuotinių Bažnyčios susirinkimų tiesas, kurios geriausiai apibūdina Bažnyčią.

Pagrindiniams kanonams apie hierarchiją pradžią davė Dogminės konstitucijos *Lumen gentium* (Tautų šviesa) III skyrius. Kan. 330 yra dogmatinis, jis atskleidžia Vatikano II Susirinkimo Dogminės konstitucijos *Lumen gentium* Nr. 22 mokymą. Kanoninė doktrina teigia, kad dieviškąja valia Petras ir visi apaštalai sudaro vieną kolegiją ir drauge Petro įpėdinis yra Romos popiežius, o vyskupai – apaštalų įpėdiniai. Taip įsteigta Jėzaus Kristaus valia: apaštalai, išlaikydami tarpusavyje ir su popiežiumi vienybę, sudaro vyskupų kolegiją, kuri tapusi apaštalų kolegijos įpėdine, todėl yra dieviška institucija ir tęsiasi nepertraukiamai. Tačiau vyskupų paveldimumo būdas yra nevienodas. Romos popiežius paveldi Petro įpėdinystę tiesiogiai, tapdamas visuotinės Bažnyčios vadovu ir vyskupų kolegijos galva, kaip Petras buvo vyriausias apaštalų kolegijoje. Tarp Romos popiežiaus ir vyskupų egzistuoja toks pat ryšys, koks jungė Petrą su apaštalais. Todėl Romos vyskupas yra popiežius. Vyskupai yra apaštalų įpėdiniai tik per vyskupų kolegiją, kurią jie patys ir sudaro, bet nepaveldi specialių galių, kurias jiems būtų suteikęs pats dieviškasis Mokytojas. Kristaus laikais kiekvienas apaštalas turėjo galios visoje Bažnyčioje, o šiandien vyskupo valdžia galioja tik vyskupijoje.

Vyskupų kolegija turi savo vadovą popiežių, be kurio negali egzistuoti kaip kolegija. Kolegijos vadovas atlieka daug darbų, kurie nepriklauso vyskupų kolegijai pagal kompetenciją: sušaukti ekumeninį susirinkimą arba Vyskupų sinodą, patvirtinti jų sprendimus. Įžanginis Kanonų teisės kodekso kan. 331 įtvirtina teisinę Romos vyskupo galią, gautą iš Petro, kaip iš pirmtako, todėl jis yra vyskupų kolegijos galva, Kristaus vikaras ir visos

žemėje Bažnyčios ganytojas, kuris yra tikėjimo ir bažnytinio bendravimo visiems jos nariams, o ypač apaštalų įpėdiniams – vyskupams, šaltinis bei pagrindas. Taip pat primena ir Vatikano I Susirinkimo mintis apie įvairias tarnavimo formas, kurias sustiprina Petro primatas⁹.

Aukščiausias visuotinės Bažnyčios subjektas yra dvejopas: popiežiaus ir vyskupų kolegijos. Šios dvi institucijos susijusios, kadangi Romos vyskupas pagal dieviškąją teisę yra ir vyskupų kolegijos narys, ir galva. Nors tai du atskiri subjektai, popiežius gali veikti be kolegijos, o kolegija negali veikti be vadovo. Vyskupai savo aukščiausia galia visoje Bažnyčioje naudojami tik dviem atvejais:

1. Iškilmingu būdu, susirinkę kolegialiai ekumeniniame susirinkime, dalyvaujant popiežiui arba jo atstovui.

2. Neiškilmingu būdu, kada jie yra pasklidę visame pasaulyje, užsiima ganytojiška veikla, patvirtinta ir nurodyta Šventojo Sosto dokumentuose. Galima sakyti, kad vyskupo ordinarinis vyskupijos (dalinės Bažnyčios) valdymas yra tikras kolegialumo aktas.

Vyskupai yra aukščiausi iš hierarchų ir veikia arčiausiai popiežiaus, kuriam jie padeda liudyti tikėjimą visos Bažnyčios tikinčiųjų akivaizdoje. Negalima teigti, kad vyskupai yra popiežiaus pagalbininkai, kaip kunigai – vyskupo. Tačiau vyskupai yra daugiau nei popiežiaus pagalbininkai, nes popiežiui priklausanti visuotinė ir ordinarinė valdžia nepanaikina vyskupų galios, o, atvirkščiai, sustiprina ją Dievo tautos akyse. Kaip jau buvo rašyta, tik vyskupai privalo išlaikyti vienybę su kitais vyskupais ir popiežiumi, tada jie turi ordinarinę galią savo dalinėje Bažnyčioje. Be to, padeda popiežiui valdyti, atlikdami jiems patikėtas pareigas ir uždavinius, nes kiekvienas vyskupas yra priskirtas kuriai nors dikasterijai, nors ten jo veikla gali būti ir labai nežymi.

⁹ Plg. *Vatikano II Susirinkimas*. Vilnius–Kaunas. 1968. Dogminė konstitucija *Lumen gentium*. Nr. 18, 2.

Tad galima apibendrinti: popiežius yra Kristaus vikaras visuotinei Bažnyčiai. Vatikano II Susirinkimo dokumentuose ir dabartiniame kodekse daugiau pabrėžiama, kad Romos vyskupo valdžia visai Bažnyčiai yra episkopalinė. Romos vyskupas kartu su vyskupų kolegija turi valdžią visoje Bažnyčioje. Pagrindiniuose popiežių dokumentuose taip pat nurodoma, kad būdami Petro įpėdiniais jie turi teisę rūpintis visos Bažnyčios reikalais¹⁰.

Romos popiežiaus valdžia Bažnyčioje yra aukščiausia, jai niekas neprilygsta (plg. kan. 1404). Popiežiui priklauso ir aukščiausia visuotinė teisminė galia.

Kadangi popiežiaus galia apima visą Bažnyčią, be teritorinių apribojimų, institucijų ar kitų asmenų varžymo, tai pontifikalinė valdžia dar apibūdinama kaip visuotinė ir pilna.

Laisva, kadangi popiežius nepriklauso nuo kitų veiksnių ar civilinės valdžios.

Tai tiesioginė valdžia, nes popiežius savo galią taiko tiek asmenims, tiek institucijoms tiesiogiai, jam nereikalinga jokia tarpinė valdžia (plg. kan. 331).

Remiantis kan. 131 § 1, popiežiaus galia yra ordinarinė, susieta su pačia pareigybe. Romos vyskupas pagal savo tarnystės galią yra ne tik visuotinės Bažnyčios, bet ir visų dalinių arba vietinių Bažnyčių aukščiausiasis ordinaras. Romos kurijos institucijos popiežių remia, jam padeda, bet negali nušalinti jo nuo valdymo arba priimti už jį sprendimus, jei nėra įgaliotos. Dvasinė bendrystė nekliudo popiežiui veikti savarankiškai. Romos vyskupas visada pats sprendžia, ar jo veiksmai turi būti individualūs, ar kolegialūs¹¹. Tokia popiežiaus valdžia nepa-

¹⁰ Pauliaus VI Apaštališkosios konstitucijos *Regimini Ecclesiae Universae* įžanga: "I Romani Pontefici, Successori del Beato Pietro si sono preoccupati di provvedere al governo della Chiesa universale." („Romos Pontifikai, palaimintojo Petro įpėdiniai, yra susirūpinę skirti visuotinės Bažnyčios valdžioje.”)

¹¹ Plg. Dogminė konstitucija *Lumen gentium*. Op. cit. Nr. 22.

naikina vietinių Bažnyčių vyskupų valdžios, kuri išlieka tiesioginė, sava, ordinarinė ir aukščiausia po popiežiaus dalinės Bažnyčios teritorijoje. Taigi vietos vyskupų valdžia remiasi, vadovaujasi ir jungiasi su Šventojo Sosto galia ir jos institucijomis¹². (Vienuolynų įsteigimas, vyskupijos statutų, seminarijų regulos keitimas – viskas yra derinama su Šventojo Sosto dikasterijomis. O jos drauge su vyskupu stiprina vietinės valdžios vadovavimą, tobulina vietines institucijas, kad geriau galėtų pasitarnauti vietinei Bažnyčiai).

Vakarų Bažnyčios tradicijai būdingos šios savybės: šv. Petro primatą ir jo paveldimumą tęsia kiekvienas naujas popiežius; vyskupų kolegialumas su Romos vyskupu žymi apaštalų kolegijos paveldimumą.

Bažnyčios mokslo neklaidingumas, kai popiežius moko tikėjimo ir doros dalykus *ex catedra* (iškilmingu būdu) ir doktriną pateikia kaip neginčijamą tiesą, apibrėžiančiai, nepalikdamas vietos abejonėms (pvz., dogmos paskelbimas)¹³, ir vyskupų neklaidingumas, tik jiems veikiant išvien tarpusavyje ir su Petro įpėdiniu, tikėjimo ir dorovės srityje:

a) kiekvienam vyskupui vadovaujant savo vietinėje Bažnyčioje tikintiesiems ordinariniu būdu;

b) ir iškilmingai visuotinio susirinkimo metu¹⁴.

Dieviškas teisinis Bažnyčios pagrindas lemia šias savybes:

Bažnyčia yra apaštalinė, nes įsteigta apaštalų (pripažįstant ir Rytų Bažnyčių apaštalinį įsteigimą);

Bažnyčia viena, nes Kristaus mokiniai skelbė vieną tikėjimą, vieną maldą „Tėve mūsų“, vienam vadovui reiškė paklusnumą, teikė vienodus sakramentus visoms pasaulio tautoms, vienas Šventasis Raštas jungia visą Bažnyčią ir t. t.;

¹² Plg. kan. 333 § 1.

¹³ Plg. kan. 749 § 1.

¹⁴ Plg. kan. 749 § 2.

Bažnyčia katalikiška (gr. Κἀθάλικος (*katholikos*) – visuotinis), ji skirta visų tautybių, rasių ir kultūrų žmonėms – visam pasauliui. Bet kurios tautos, valstybės kunigas, išventintas vyskupu, dirbdamas vietinėje, jam paskirtoje Bažnyčioje, tampa katalikybės atstovu, nes moko visai Katalikų Bažnyčiai bendro tikėjimo. Popiežius, kaip vyriausiasis ganytojas, applanco vietines Bažnyčias pastoraciniais tikslais ir dažnai pabrėžia tai kalbėdamas¹⁵;

Bažnyčia yra šventa, nes įsteigėjas Jėzus Kristus yra šventumo idealas, gėrio, tiesos meilės – aukščiausio humanizmo pagrindėjas. Bažnyčią sudaro dieviškasis ir žmogiškasis pradai, todėl Bažnyčią vadiname šventa, kai turime omenyje Šventąjį Raštą, Bažnyčios tikslą žmones kviešti tobulėti, siekti dorybių, Kristaus sakramentų – visą šią dieviškąją dalį vadiname šventa; ir nuodėminga tada – kai įsivelia žmogiškas silpnumas. Dažnai klaidų neišvengiantys žmonės pritemdo Bažnyčios dvasinį grožį. *Ecclesia sancta et simul peccata est* – Bažnyčia yra šventa ir drauge nuodėminga.

Tokia yra tradicinė katalikiška samprata, pagrįsta Šventuoju Raštu, Tradicija ir bažnytine teise apie popiežiaus valdžią Bažnyčioje ir Romos kurijoje¹⁶. Viso pasaulio tikintieji pavaldūs Romos vyskupui ir privalo laikytis visų su tikėjimu ir dorovės papročiais susijusių nurodymų. Žinoma, vyskupai tikintiesiems ir savo vyskupijos kunigams turi rodyti ypatingą pavyzdį, kaip reikia gerbti, tarnauti ir mylėti vyriausiąjį kunigą – popiežių, kuris yra Bažnyčios vadovas pagrindinėje jos misijoje: mokyti, pašvęsti ir valdyti. Kas yra popiežius?

¹⁵ Jonas Paulius II per savo pontifikatą turėjo 104 pastoracinius vizitus už Italijos ribų ir 146 – Italijoje. Kaip Romos vyskupas applanė 317 parapijų iš 333.

¹⁶ Plg. apie primatą *Francesco D'Ostilio*. Prontuario del Codice di diritto canonico. Roma. 1994. P. 173.

Dogminė konstitucija *Lumen gentium*. Op. cit. N. 18: „Apie vyskupus, apaštalų įpėdinius, kartu su Petro įpėdiniu, Kristaus vietininku ir visos Bažnyčios regimąja galva, valdančius gyvojo Dievo namus.“

1.3. Popiežius¹⁷

A. Konklava

Naujo vadovo rinkimai turi įvykti 16–21 dieną po popiežiaus mirties¹⁸. Tradiciją popiežiaus rinkimus organizuoti uždaroje nuo pasaulio vietoje, vadinamoje konklava, kad jokia pasaulietinė valdžia neįsikištų ir nedarytų jokios įtakos, 1274 m. Liono Susirinkime įvedė Grigalius X. Istorijoje yra pasitaikę atvejų, kai popiežiumi būdavo išrenkamas diakonas arba doras, kilmingas, bet nevedęs pasaulietis, kuriam suteikdavo visus reikiamus šventimus. Jau nuo XI šimtmečio popiežių renka tik kardinolų kolegija, kurios pagrindinė užduotis yra išrinkti popiežių, o nuo 1378 m. popiežiumi gali būti išrinktas tik kardinolas.

Į popiežiaus postą gali pretenduoti tik doras, išsilavinęs, kilnus, vyskupystės šventimus gavęs vyras. Jis tampa popiežiumi, kai pripažįsta rinkimų rezultatus, pareikšdamas sutikimą (plg. kan. 332 § 1).

Paulius VI 1970 11 21 motu proprio *Ingravescentem Aetatem* (Brandžiame amžiuje) uždraudė dalyvauti konklavoje kardinolams, sulaukusiems 80 metų. Ši nuostata dar kartą buvo patvirtinta Pauliaus VI apaštališkojoje konstitucijoje *Romano Pontifici eligendo*, išleistoje 1975 10 01, kuria jis reglamentavo visą rinkimų tvarką. Paprastai rinkimai vyksta Šv. Siksto koplyčioje. Susirinkę kardinolai meldamiesi tariasi ir ieško tinkamiausio kandidato. Dabartinis Popiežius Benediktas XVI yra 265-asis Petro įpėdinis.

Yra trys rinkimų formos. Pirmoji ir vyraujanti – ordinarinė, arba įprastoji. Vyksta balsavimas, surinkusieji daugiausia balsų žengia į priekį. Balsuojama toliau, išrenkamas kandidatas, gavęs kvalifikuotą

¹⁷ Žodis *popiežius* yra kilęs iš *papa*, kuris reiškia ne biologinį, o dvasinį tėvą. Į lietuvių kalbą žodis *popiežius* atėjo iš lenkų kalbos (*papież*).

¹⁸ *Paulius VI*. Apaštališkoji konstitucija *Romano Pontifici eligendo* (Renkant Romos popiežių). 1975 10 01. Nr. 37.

balsų daugumą. Antrasis būdas: išrinkti tinkamiausią kandidatą kompromiso būdu įpareigojama grupelė kardinolų; grupelę sudaro ne mažiau kaip 9 ir ne daugiau kaip 15 kardinolų. Trečiasis būdas: be išankstinio susitarimo visi kardinolai, įkvėpti Šventosios Dvasios, sušunka vieno kandidato, tinkamiausio užimti popiežiaus pareigas, vardą¹⁹.

Išrinktasis gali laisvai sutikti ir gali atsisakyti. Plačiai žinomas Celestinas V, atsisakęs popiežystės po 5 mėn. ir 8 dienų – 1294 m. gruodžio 13 d. Atsisakant popiežiaus tarnystės, nereikalingas kitų asmenų sutikimas. Būtinios dvi sąlygos: pirma, laisvas išrinktojo valios pareiškimas; antra, išrinktasis turi pasakyti „ne“ aiškiai, tinkamu ritu ir forma, pasirinkta paties išrinktojo kardinolo (plg. kan. 188).

Oficialioje Vatikano knygoje *Anuario Pontificio* nurodyti šie popiežiaus titulai: Romos vyskupas (*Romanus Pontifex*), Jėzaus Kristaus vikaras (*Vicarius Christi*), Pirmojo apaštalo įpėdinis (*Succesor Principis Apostolorum*), Visuotinės Bažnyčios Aukščiausiasis Kunigas (*Supremus Universae Ecclesiae Pastor*), Italijos primas (*Primate Italiae*), Romos provincijos arkivyskupas metropolitas (*Archiepiscopus Metropolitus Provinciae Romanae*), Vatikano Miesto Valstybės suverenas (*Sovranus Urbis Vaticanae*), Dievo tarnų tarnas (*Servus Servorum Dei*). Jonas Paulius II panaikino terminą *Vakarų patriarchas* (*Patriarcha Occidenti*).

B. Popiežių dokumentai

Senovės dokumentus tyrinėjantis mokslas vadinamas diplomatika. Diplomatika neturi nieko bendro su diplomatija. Be dokumentinių studijų iš pirmo žvilgsnio sunkoka atskirti ir dabartinių popiežių raštus.

¹⁹ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Romano Pontifici eligendo*. Op. cit. Nr. 63–65.

Romos vyskupo aktai skirstomi pagal įvairius kriterijus:

A. Išleidimo aspektas:

1. *Motu proprio* – tai be prašymo išleidžiami dokumentai, skelbiami paties popiežiaus valia. Paprastai yra dekreto formos, skiriami administraciniams reikalams tvarkyti.

2. *Ad instanciam* – aktai, atitinkantys senovines dekretalijas, reskriptus, responsas – atsakymus. Jie išleidžiami, atsakant į prašančiųjų reikalus.

B. Būdo aspektas:

1. Rašytiniai aktai, kurie suredaguoti raštiškai.

2. *Vivae vocis oraculum* – gyvu žodžiu skelbiami nurodymai, kaip sutvarkyti reikalus; vėliau juos tam tikros kongregacijos suredaguoja kaip dokumentus, kuriuos pasirašo kompetentingas viršininkas. Daugelis tokių dokumentų (kongregacijų sutvarkytų) yra skelbiami *Actae Apostolicae Sedis* su pastaba: *ex audientia cum Sanctissimo, Facto verbo cum Sanctissimo* (pažodinis vertimas: iš Šventojo audiencijos ir suderinus su Šventuoju).

C. Srities aspektas:

1. Apaštališkosios konstitucijos – tai visuotinės reikšmės teisiniai aktai (pvz., Pijaus X *Vacante Sede Apostolica*) arba turintys tikėjimo tiesų doktrininį apibrėžimą (pvz., Pijaus IX *Ineffabilis* – šia konstitucija paskelbta nekalto prasidėjimo dogma).

2. Dekretai – *motu proprio* aktai, turintys teisinę bei administracinę galią ir dažniausiai skelbiami kompetentingos kongregacijos. Dekretai gali būti: a) bendri ir b) daliniai. Bendri – jei skelbiami visoje Bažnyčioje arba klausimas buvo bendro pobūdžio. Taigi priklauso nuo to, ar sprendžiamas klausimas yra visuotinis ar dalinis. Daliniai – jeigu norma galioja tik tam tikroje vietinėje Bažnyčioje arba klausimas buvo tik dalinis.

3. Reskriptai (lot. *rescriptum* – atsakymas raštu) – tai aktai, išleidžiami, atsakant į asmenų arba institucijų prašymus.

D. Objekto aspektas:

1. Sprendimai – tai aktai, kuriais sprendžiami teisiniai klausimai. Jei klausimas išsprendžiamas teisminiu keliu – sakoma *nuosprendis*; jei administraciniu būdu – *sprendimas*.

2. Instrukcijos – aktai, kuriuose pateikiami doktrininiai aiškinimai, kaip laikytis įstatymo. Instrukcijos turi įpareigojančią galią tik konkrečioje srityje.

3. Pranešimai – aiškinamieji aktai, suteikiantys steigimo teisę (*ius conditum*):

a) apaštališkieji laišakai skelbia administracinę tvarką (pvz., vyskupijos, vikariato įsteigimą arba perdalijimą ar naujo panaikinimą);

b) laišakai enciklikos, kai Romos popiežius išaiškina visiems vyskupsams arba daliai vyskupų savo požiūrį dėl tikėjimo tiesos arba doktrinos vieno skyriaus. *Litterae encyclicae* (enciklikiniai raštai) yra iškilmingesnio pobūdžio. Paprastesni vadinami *Epistolae encyclicae* – enciklikiniais laiškais. Gali būti doktrininės, aiškinančios tikėjimo tiesas, ir disciplinarinės enciklikos (drausminantys, tvarką ir discipliną kuriantys valdžios aktai).

c) popiežiškieji laišakai – juose Romos popiežius kaip Tėvas paskatina, padrašina arba išreiškia padėką, viltį.

E. Formos aspektas:

1. Apaštališkosios bulės. Tai iškilmingiausios formos apaštališkieji laišakai, rašomi sprendžiant didelės svarbos klausimus: įsteigimą, panaikinimą. Dar vadinama *bollo de plumbum*. Apaštališkosios bulės skiriasi nuo kitų laiškų titulavimusi: *N. N. Episcopus Servus Servorum Dei* – N. N. Vyskupas Dievo tarnų tarnas.

2. Brevės – trumpieji popiežiaus laišakai, taip vadinami dėl stiliaus trumpumo. Mažiau svarbūs. Brevės redaguojamos Vatikano sekretariate, Brevių kanceliarijoje. Jos rašomos lotyniškai, pradedamos popiežiaus vardu, breves pasirašo Vatikano sekretorius arba raštų kancleris.

3. Laiškai arba paprasti laiškai redaguojami Raštų skyriuje ir rašomi ant paprasto popieriaus. Pasirašyti popiežiaus.

4. Chierografiniai arba autografiniai laiškai – rašyti paties popiežiaus ranka arba bent jau jo asmeniškai pasirašyti.

Kiekvienas popiežius turi savo stilių, bet dokumentų formos yra tradicinės.

Popiežius vienas net fiziškai nespėtų patikrinti jau paruoštų dokumentų, todėl asmeniškai įpareigoja savo artimiausius bendradarbius (sekretorius), kurie referuoja apie paruošto įstatymo kokybę, teisingumą; pasitaręs ir apmąstęs Šventasis Tėvas pasirašo po tekstu.

Senovėje parašyti Romos kurijos dokumentai pasižymi ypatingu puošnumu ir grožiu²⁰.

Tarp pagrindinių Jono Pauliaus dokumentų yra 14 enciklikų, 15 apaštališkųjų paraginimų, 11 konstitucijų ir 45 apaštališkieji laiškai. Popiežius Jonas Paulius II taip pat parašė įvairios apimties 18 knygų: „Peržengti vilties slenkstį“ (1994 m. spalio mėn.); „Dovana ir slėpinys: mano kunigiškųjų šventimų 50-ųjų metinių proga“ (1996 m. lapkričio mėn.); „Romanas trip-tikas – meditacijos“ (2003 m. kovo mėn.); „Kelkimės, eikime savo keliu“ (2004 m. gegužės mėn.); „Atmintis ir tapatybė“ (2005 m. pavasaris) ir kitos.

1.4. Popiežius ir susirinkimai

Tema padės išsiaiškinti popiežiaus galią susirinkimų veikloje, suvokti visuotinės ir dalinės Bažnyčios ryšį.

A. Santaryba

Santaryba (*Concilium*) yra visuotinis vyskupų susirinkimas. Tai visų vyskupų ir kardinolų kolegiali, ekstraordinarinė, teisėta, išvien su

²⁰ Apie raštus plg. *Francesco D'Ostilio*. Op. cit. P. 181–182.

Vatikano archyvuose teko matyti į specialias spintas sudėtus dokumentus. Sužavėjo Romos vyskupų rašto menas. Tai neužmirštas bibliotekos vaizdas.

popiežiumi veikianti institucija. Pagal nustatytą bažnytinės teisės galią santaryba svarsto popiežiaus patikėtus klausimus ir problemas. Susirinkimo dalyviai dar vadinami santarybos tėvais. Taigi santaryba yra aukščiausia Bažnyčios valdžia.

Popiežius išreiškia savo valdžią individualiai, valdydamas Bažnyčią ir per santarybą. Remiantis kan. 337 § 1, vyskupų kolegija tik išvien su popiežiumi per santarybą iškilmingai išreiškia savo galią visoje Bažnyčioje. Romos vyskupas, atsižvelgdamas į Bažnyčios poreikius, išrenka ir įgyvendina būdus, kaip vyskupai privalo kolegialiai išreikšti savo tarnystę. Kaip suprasti vyskupų vienybę ir paklusnumą Šventajam Tėvui? Popiežiaus galią santarybos metu apibrėžia kan. 341: Šventasis Tėvas asmeniškai arba per įgaliotą asmenį gali organizuoti posėdžius, iškelti svarstytinus klausimus (vyskupai gali pasiūlyti ir kitus klausimus, bet tik suderinę su popiežiumi), nustatyti dienotvarkę, nutraukti ar laikinai sustabdyti santarybos darbą ir patvirtinti nutarimus arba jiems nepritari. Visi vyskupai ir kiekvienas jų atskirai turi patariamąjį balsą. Santarybos nutarimai teisinę galią įgyja tik tada, kai juos patvirtina popiežius; taip pat reikia popiežiaus naujo formalaus akto, patvirtinančio ir įsakančio skelbti šiuos nutarimus (plg. kan. 341 § 2). Šios nuostatos yra ir vyskupų tarpusavio, ir vienybės su popiežiumi pagrindas.

Santarybos, arba vyskupų susirinkimai, vadinami ekumeniniais, jei svarstyti tikėjimo, moralės ir su jais susijusių disciplinos klausimų susirenka viso pasaulio vyskupai, taip pat dalyvaujant ir popiežiui (plg. kan. 337 § 1 ir 339 § 1). Per dviejų tūkstančių metų istoriją buvo 21 visuotinis Bažnyčios susirinkimas. Visuotinius susirinkimus skirstome į Rytų ir Vakarų. Pirmieji aštuoni susirinkimai vyko Rytuose, juose dalyvavo daugiausia Rytų kraštų vyskupai. Trylika kitų susirinkimų buvo sušaukta Vakaruose, dalyvaujant daugiausia Lotynų Bažnyčios

atstovams. Susirinkimuose pradeda dalyvauti vienuolijų atstovai ir kiti vyskupystės šventimų neturintys asmenys. Rytų Bažnyčių susirinkimus šaukdavo imperatoriai. Visuotiniams susirinkimams vadovavo popiežiaus skirti atstovai – legatai²¹.

²¹ Nikėjos Susirinkime, kurį 325 m. sušaukė Silvestras I, kad išspręstų su arijonizmu susijusius klausimus, dalyvavo ir dokumentus pasirašė du popiežiaus legatai. Damazo 381 m. sukviestame Konstantinopolio I Susirinkime popiežiaus atstovai nedalyvavo ir dokumentai nebuvo patvirtinti, bet vėliau šis Susirinkimas pripažintas visuotiniu. Celestinas I sušaukė susirinkimą Efeze 431 m., kad išspręstų su Nestorijaus klaidatikyste – nestorizmu – susijusius klausimus. Leonas I Chalkedono Susirinkime 451 m. pasmerkė Eutycheso Konstantinopoliečio nukrypimus nuo tikėjimo tiesų.

553 m. Virgilijus sušaukė Konstantinopolio II Susirinkimą kristologinėms tiesoms, vadinamajai „Trijų skyrių“ (*Tre Capitoli*) istorijai, patikslinti. Agatonas Konstantinopolio III Susirinkime (680–681 m.) net dvejus metus svarsto monoteletizmo problemą. 787 m. Adrianas I sušaukė Nikėjos II Susirinkimą dėl ikonoklazmo (šventųjų paveikslų garbinimo). 869–870 m. Adrianas II sukvietė Konstantinopolio IV Susirinkimą, kad apsvarstytų Fotijaus klaidas. Šis (aštuntasis) Rytų Bažnyčios Susirinkimas buvo pripažintas visuotiniu tik XII a.

Vakarų Bažnyčios susirinkimai buvo šaukiami popiežiaus, kuris vadovavo asmeniškai arba per savo atstovus. 1123 m. Kalikstas II sušaukė Laterano I Susirinkimą, kad pasaulietinė valdžia nesikištų į Bažnyčios vidaus gyvenimą (prieš investitūrą). 1139 m. Inocentas II sukvietė Laterano II Susirinkimą simonijai (bažnytinių pareigų pirkimui ir pardavimui) pasmerkti. 1179 m. Aleksandras III sušaukė Laterano III Susirinkimą katarų klaidoms demaskuoti. Inocentas III 1215 m. sukvietė Laterano IV Susirinkimą dėl albigiečių eretzijos. 1245 m. Inocentas IV sušaukė Liono I Susirinkimą Frydricho II elgesiui apsvarstyti. 1274 m. Grigalius X sukvietė Liono II Susirinkimą dėl graikų Rytų apeigų. 1311–1312 m. Klemensas V sušaukė Vienos Susirinkimą Prancūzijoje tamplierių ordino veiklai išnagrinti. 1414–1418 m. Martynas V sukvietė Konstanco Susirinkimą, kad sutaikytų Vakarų Bažnyčios schizmas (kai kurių vietinių Bažnyčių atsiskyrimą nuo popiežiaus). Šiame Susirinkime dalyvavo ir apie 50 Vytauto Didžiojo atsiųstų žemaičių bajorų, kurie parodė, kad moka melstis, t. y. išpažįsta katalikybę. 1431 m. ir 1438–1445 m. Bazelio–Feraros–Florencijos Susirinkime Eugenijus IV net keletą metų svarstė, kvietė ir priėmė graikų Rytų apeigų tikinčiųjų sugrįžimą popiežiaus valdžion. 1512–1517 m. Julijus II sušaukė Laterano V Susirinkimą, kad atnaujintų, patobulintų pastoracijos priemones arba apaštalavimą. 1545–1563 m. Paulius III sukvietė Tridento Susirinkimą, kad sutaikytų liuteronybės išpažinėjus su Bažnyčia. 1869–1870 m. Pijus IX sušaukė Vatikano I Susirinkimą siekdamas pasmerkti racionalizmą ir modernizmo įtaką tikėjimui. 1962 m. Jonas XXIII sukvietė Vatikano II Susirinkimą, kad atnaujintų Bažnyčią, o Paulius VI uždarė šį didįjį Susirinkimą 1965 m.

B. Vyskupų sinodas²²

Vatikano II Susirinkimo metu ypač pabrėžtas vyskupų kolegialumas²³. Taigi vėl pakartojama, tik kitu požiūriu, jau išdėstyta esmė. Romos vyskupas, turėdamas omenyje Bažnyčios poreikius ir būtinumą, per Romos kuriją nusako ir stiprina vyskupų valdžios galias pastoračinėje veikloje, t. y. per tarnystę, meilę, tikėjimo liudijimą. Vienas iš tokių konkrečių pavyzdžių yra Vatikano II Susirinkimo darinys – Vyskupų sinodas.

1965 09 25 Paulius VI įsteigė Vyskupų sinodą ir 1966 12 08 patvirtino jo statutą, norėdamas sustiprinti vyskupų vaidmenį. Nuolatinis Sinodas – tai Bažnyčios institucija, kurios centras yra Romoje. Ši institucija atstovauja visam katalikų episkopatui susirinkimo metu ir be asamblėjos per nuolatinį sekretoriata, kad nuolat galėtų greitai susisiekti su Šventuoju Tėvu. Vyskupų sinodas yra viena pagrindinių Bažnyčios institucijų. Vyskupų sinodas palaiko glaudžius ryšius su popiežiumi ne susirinkimo metu.

Vyskupų sinodą sudaro tiek Rytų, tiek Vakarų Bažnyčių vyskupų atstovai. Vieni vyskupai yra sinodo nariai pagal pareigybę (*ex officio*), kitus išrenka nacionalinės, vietinės vyskupų konferencijos. Trečiuosius paskiria popiežius. Vyskupų sinodui taip pat priklauso ir Dievui pašvęstojo gyvenimo institucijų nariai, išrinkti pagal jų dalinę teisę.

Popiežiui valdyti Bažnyčią vyskupai padeda įvairiomis formomis: ordinariniu būdu, kai valdo patikėtą vietinę Bažnyčią, ir kolegialiai – per Vyskupų sinodą (plg. kan. 342).

Toks paskirstymo būdas galioja bendroje ordinarinėje asamblėjoje ir ekstraordinarinėje asamblėjoje. Vyskupų sinodą, kuris specialiai susi-

²² Nuo 1978 m. popiežius Jonas Paulius II vadovavo penkiolikai vyskupų sinodų: šešioms paprastiesiems (1980, 1983, 1987, 1990, 1994, 2001), vienam nepaprastajam (1985) ir aštuoniems ypatingiesiems (1980, 1991, 1994, 1995, 1997, 1998 [2] ir 1999).

²³ Plg. Dogminė konstitucija *Lumen gentium*. Op. cit. Nr. 22.

renka į asamblėją, sudaro tų regionų atstovai (pvz., vyko Lotynų Amerikos vyskupų sinodas arba Okeanijos vyskupų sinodas). Pagal dalinės teisės nuostatas (kan. 346) Vyskupų sinodas turi patariamąją galią, kai popiežius to klausia. Anot kan. 346, vyskupų sinodai susirenka į bendrą (t. y. ordinarinę) ir ekstraordinarinę asamblėją, dar yra specialios sesijos. Kiekvienos asamblėjos procedūra nustatoma pagal sinodo statusus. Popiežiaus teisė yra sušaukti sinodo asamblėją ir nustatyti vietą bei laiką, kada vyks sesija, patvirtinti narių išrinkimą, paskirti kitus narius, nurodyti, kokie klausimai turi būti sprendžiami, apibrėžti darbų tvarką. Popiežius gali dalyvauti asmeniškai arba paskirti savo atstovą. Popiežius dažniausiai ir baigia asamblėjos posėdį, gali jį perkelti, sustabdyti arba visai išskirstyti sinodą. Taip nurodo 344 kanono normos.

Pasibaigus sinodo asamblėjai, išnyksta ir sinodo narių pareigybės, tačiau sinodas turi bendrą nuolatinį sekretoriatą – jam pirmininkauja popiežiaus paskirtas sekretorius, o šiam padeda vyskupų sekretoriatas. Kiekviena asamblėja turi savo sekretorių, kuris užima pareigas iki kito sinodo sesijos.

C. Kardinolų kolegija²⁴

1968 06 11 Paulius VI pirmą kartą sušaukė bendrą Romos kurijos institucijoms vadovujančių kardinolų susirinkimą aktualiems klausimams spręsti, įstaigų darbui koordinuoti ar informacijai tarpusavyje

²⁴ Silvestro I valdymo metais (314–335) „presbiteri et diaconi cardinales“ – kunigai ir diakonai reiškia *in cardinalatus* – *cardinalis* buvo paskirti pagrindinėse Romos bažnyčiose. Žodis *kardinolas* atsirado Romos mieste jau VI a. VIII a. vartojamas ir už miesto ribų esančiose bažnyčiose. Paprastai kardinolas yra vyskupo rango dvasininkas, bet senovėje kunigui šis garbingas titulas už nuopelnus būdavo taikomas ir be vyskupystės šventimų. Į kardinolą kreipiamasi „Jūsų Eminencija“ – tai oficialiai patvirtino Urbanas VIII 1630 m. Kardinolų kolegija yra bažnytinės teisės institucija, turinti savo kilmę – diakonų, kunigų ir vyskupų luomą. Pats žodis *cardinale* (lot.) yra kilęs iš *cardo*, *cardinis* – reiškia priklausymą durų vyriams arba ašį, apie kurią sukasi durys. Pati žodžio etimologija nusako ypatingą kardinolų vaidmenį – pagalbą popiežiui valdant Bažnyčią.

pasikeisti. Nuo tada tokie institucijų vadovų susirinkimai Romos kurijoje vyksta kasmet.

Taip pat veikia *Coetus Cardinalium ad consulendum rebus organicis et oeconomicis Apostolicae Sedis* – Kardinolų taryba organizacinėms ir ekonominėms Apaštalų Sosto problemoms spręsti. Kardinolų taryba, kurią sudaro 15 įvairių dalinių Bažnyčių kardinolų, popiežiaus paskirtų penkeriems metams, susirenka du kartus per metus. Šiems popiežiui kolegialiai talkinantiesiems kardinolams pavesta spręsti principinius ir svarbiausius reikalus, kad būtų gerinamas Romos kurijos darbas. Taigi kardinolo pareiga padėti popiežiui tose srityse, kuriose jis yra įpareigotas kaip „Bažnyčios kunigaikštis“ aukotis, tarnauti žmonėms²⁵. Todėl liturginiai kardinolų rūbai yra raudonos spalvos – taip reiškia ištikimybė Bažnyčiai. Kardinolai atlieka pareigas kolegialiai, kai keliolika jų susirenka svarstyti ypatingos svarbos klausimus; ir pavieniui – kai atlieka patikėtas pareigas įvairiose dikasterijose.

Šiandien visi kardinolai turi vyskupo šventimus. Vyskupo šventimai yra būtini, vykdamt valdžios galią visuotinėje Bažnyčioje. Kai kurie kardinolai valdo vietinę Bažnyčią kaip ordinarai (dažniausiai būna metropolitai), o vietinių Bažnyčių ordinarai priskiriami prie kai kurių dikasterijų. Jie nuolat kviečiami į posėdžius.

Kardinolų kolegija yra juridinis asmuo. Ypač svarbus konsistorijų darbas, kurį apibūdina kan. 353 normos. Konsistorijos – tai iškilmingi kardinolų susirinkimai, kuriuos sukviečia ir jiems vadovauja

²⁵ Pats popiežius pasirenka asmenis, tinkamus būti kardinolais: svarbiausia, jie turi būti gavę kunigystės šventimus, išmanyti doktriną, būti dori, pamaldūs ir laikytis katalikiškų papročių. Dar neturintiems vyskupystės šie šventimai greitai suteikiami. Kardinolai skelbiami popiežiaus dekretu, viešai, dalyvaujant Kardinolų kolegijai (kan. 351). Kardinolui dekanui padeda vicedekanas, kuris pakeičia dekaną, jei šis dėl ligos ar kitos priežasties negali dalyvauti kolegijos posėdyje. Dekanas turi pirmumo teisę tik posėdžių metu (plg. kan. 352 § 1). Seniau dekanu skirdavo seniausiai vyskupu išventintą kardinolą, o 1965 02 26 Paulius VI sulaužė šią tvarką, leidęs išsirinkti dekaną (plg. kan. 352 § 2).

popiežius. Konsistorijos būna a) ordinarinės, kai svarstyti Bažnyčiai svarbius klausimus susirenka visi galintys, ypač gyvenantys Romoje (kan. 353 § 2) kardinolai; b) ekstraordinarinės, kai, iškilus ypatingoms situacijoms, pasitarti skubiai kviečiami visi kardinolai.

Per posėdžius kardinolai reiškia savo mintis ir bendradarbiauja su aukščiausiu Bažnyčios vadovu. Konsistorija dar gali būti: a) vieša – joje dalyvauja diplomatai ar dikasterijų darbuotojai; b) uždara – tariasi tik popiežius su kardinolais ir posėdžio kalbų turinys lieka nežinomas nei žiniasklaidai, nei kitiems dikasterijų darbuotojams. Pirmoji Jono Pauliaus II sušaukta konsistorija, prasidėjusi 1979 m. birželio 30 d., turėjo dvi sesijas: vieną slaptą, o kitą viešą²⁶.

Būtinai apibendrinimas – ypač dėl tų skaitytojų, kurie nėra studijavę kanonų teisės. Popiežius ir visuotinis vyskupų susirinkimas (santaryba) turi aukščiausią valdžią, esant minėtoms sąlygoms. Santaryba vadinama tada, kai joje dalyvauja viso pasaulio vyskupai (neatvyksta tik sunkiai sergantys arba nedalyvavimą pateisina kitos labai svarbios priežastys). Tai iškilmingas valdžios pareiškimo būdas.

Šiandien visi kardinolai turi vyskupystės šventimus, bet jie sudaro savo Kardinolų kolegiją ir daugiau yra įtraukti į Romos kurijos dikasterijas, nors daug kardinolų dirba vietinėse Bažnyčiose (arkivyskupijoje). Jie kviečiami į sesiją, t. y. konsistoriją.

Vyskupų sinodas irgi yra susirinkimas, bet jame dalyvauja tik nacionalinių Bažnyčių vyskupai atstovai. Sinodai, kaip ir santarybos, taip pat gali būti visuotiniai, daliniai, regioniniai ir nacionaliniai (nekalbama apie vyskupijoje vykstančius kunigų sinodus). Taigi visi – tiek valdantys, tiek padedantys – įtraukiami į Bažnyčios gyvenimą ir Dievo tautos valdymą.

²⁶ Jonas Paulius II surengė 9 konsistorijas, kurių metu paskyrė 231 (+1 *in pectore*) kardinolą. Jis taip pat sušaukė šešis Kardinolų kolegijos visuotinius susirinkimus.

D. Šventojo Sosto vakavimas

Romos vyskupo sostas vakuoja popiežiaus mirties, pareigų atsisakymo ar sunkios ligos atvejais, kai popiežius visiškai nebegali eiti pareigų dėl senatvės arba gali būti nušalintas dėl ligos ar erezijos. Jei popiežystės atsisako pats popiežius, jis netenka pareigų pagal dieviškąją teisę ir Kardinolų kolegijai tik reikia konstatuoti patį atsisakymo faktą, kad galėtų ruošti naujo popiežiaus rinkimams. Tokių atvejų beveik nebūna, bet teisininkai turi numatyti įvairias situacijas²⁷.

Bažnyčios valdymas yra patikėtas Kardinolų kolegijai tik svarbiems, neatidėliotiniems reikalams sutvarkyti²⁸. Kardinolų kolegija negali atlikti jokių svarbių pakeitimų, o laikosi specialių įstatymų. Esminiai sprendimai paliekami naujam popiežiui (plg. kan. 335). Pagrindinis jos uždavinys – pasiruošti naujo popiežiaus rinkimams.

Vatikano Miesto Valstybės Bendrųjų reikalų sekcijos vadovo – substituto arkivyskupo – pareigybė išlieka. Kongregacijos išsaugo ordinarines galias, t. y. tęsia įprastą kasdienį darbą. Romos kurijos įstaiigų vadovai ir nariai (išskyrus kardinolą įždininką ir pagrindinį penitenciarijų) netenka savo pareigybių. Tuo tarpu sekretoriai, vakuojant sostui, nenutraukia savo darbo, tačiau išrinkus popiežių visiems jiems (tiek kardinolui prefektui, tiek darbuotojams) reikalingas naujo popiežiaus patvirtinamasis skyrimas²⁹.

Apaštališkieji tribunolai (Romos Rota, Apaštališkoji Signatūra ir Apaštališkoji Penitenciarija) tęsia darbą pagal priklausančią kompetenciją.

²⁷ Plg. *Francesco D'Ostilio*. Op. cit. P. 178: „La cessazione dall'ufficio puo' verificarsi anche per due altre cause: „insania perpetua, lapsu in haeresi publica” („Netekti pareigų galima dar dėl dviejų priežasčių: sunkios ligos ir viešo erezijos skleidimo.“). Iki šiol nebuvo nė vieno erezija kaltinto ir nušalinto popiežiaus, bet teoriškai tai gali įvykti; ligos atvejis yra tikėtinas.

²⁸ Plg. apie kardinolų veiklą *Regimini Ecclesiae Universae*. Op. cit. I dalis. I skyrius. Str. 1–4.

²⁹ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 7–9.

Atlikdami savo pareigas, kardinolai kamerlingas ir išdininkas, susidūrę su ypatingomis problemomis, kurios turėtų būti praneštos popiežiui, referuoja jas Kardinolų kolegijai.

Nunciatūros veikia, bet nesprenžia ypač svarbių klausimų (pvz., neskiria naujų vyskupų).

Ekumeninis susirinkimas nutraukiamas. Sinodo veikla sustabdoma, o dalyviai, įgalioti vesti ekumeninį susirinkimą ar sinodą, praranda pareigybes. Susirinkimų priimti sprendimai sulaikomi, kad juos patvirtintų naujas popiežius³⁰.

Dviejų tūkstančių metų istorija įrodė Kristaus genialumą, įsteigiant hierarchinę Katalikų Bažnyčios santvarką. Žinoma, jos institucijos kito, modernėjo, bet tam, kad geriau tarnautų pasaulio tautoms.

Tai neoficialiai yra pripažinę ir mūsų tikėjimo broliai pravoslavai, kurie turi savo atskirą bažnytinę valdžią: „Esate laimingi, kad turite popiežių.“³¹

³⁰ Plg. kan. 340, 347 § 2. Visa tai nurodyta ne tik Kanonų teisės kodekse, bet ir daugelyje dokumentų: Pijaus XII apaštališkojoje konstitucijoje *Vacante Apostolica Sedis* (1945), taip pat Pauliaus VI apaštališkojoje konstitucijoje *Romano Pontifici eligendo* (1975).

³¹ Sovietiniais metais KGB tardė ir kankino daug kunigų, kad šie atsakytų popiežiaus valdžios (arba jį apšmeižtų) ir įkurtų nacionalinę Bažnyčią.

1 dalies klausimai ir užduotys

Išstudijavę šią dalį studentai gebės:

1. Suvokti primato sampratą ir Romos vyskupo, kaip aukščiausios bažnytinės valdžios, galias.
2. Supras, kaip renkami popiežiai, žinos, kokios kardinolų pareigos.
3. Turės religijos ir kultūros žinių, kurios leis bręsti jų asmenybei, padės bendrauti su tikinčiaisiais. Juk krikščionių pasaulyje yra daugiau kaip 1,5 milijardo.

Klausimai ir užduotys:

1. Kas yra primatas?
2. Kaip suprantamos Bažnyčios savybės?
3. Kada ir kaip vyskupai valdo Bažnyčią pasaulyje?
4. Kas yra konklava? Ar civilinė valdžia gali įsikišti ir paveikti popiežiaus rinkimus?
5. Ar supratote, kada ir kokiomis progomis rašomi tam tikros formos dokumentai?
6. Kiek Bažnyčios istorijoje buvo susirinkimų ir kokiame dalyvavo Vytauto Didžiojo atstovai?
7. Kuo skiriasi santaryba ir Vyskupų sinodas?
8. Kokios vyskupo pareigos? (kaip mandagiai reikia kreiptis į monsinjorą, vyskupą ir kardinolą)?
9. Kurios institucijos tęsia darbą mirus popiežiui?
10. Ką mirus popiežiui daro kardinolai?

Užduotys ir diskusijos:

Ar kuri nors kita religija turi tokią išplėtotą struktūrą?

Kokia Jūsų nuomonė: primatas reikalingas ar ne?

Ar Bažnyčia kovoja su kitomis religijomis?

Ar Bažnyčia atstovauja visoms pasaulio tautoms? Kuo įrodoma, kad Bažnyčia yra visuotinė arba universali?

2. ROMOS KURIJOS ISTORINĖ APŽVALGA IR JOS SAMPRATA

2.1. Romos kurijos istorinė apžvalga

Italai mėgsta sakyti: be istorijos negalima suvokti teisės. Išmanant ją įmanoma geriau pažinti institucijų veiklą ir visą sistemą. Gaila, kad ši mokymo priemonė leidžia tik glaustai, nesigilinant visa tai apžvelgti.

A. Kurija pirmaisiais krikščionybės amžiais

Žodis *curia* yra romėniškos kilmės. Tai buvo vieta, kur susirinkdavo šventi kulto ir kur būdavo sprendžiami tautos reikalai; *curia* taip pat reiškė Senatą – seną pastatą, kurio prieigose buvo Mamertino kalėjimas. Dėl visų šių aplinkybių ir buvo pavadinta *senatus urbis* (miesto senatas). Bažnyčia amžiams bėgant keitė žodžio *curia* pavadinimą, suteikdama jam įvairių prasmę. Viduramžiais *forum* reiškė posėdžius, susirinkimus, o XII a. žodis *kurija* reiškė pačią Romos Bažnyčią³². Vėliau sąvoka *kurija* apėmė visus žmones, kurie padėdavo popiežiui civilinėje valdymo srityje.

Romos kurija turi beveik dvejų tūkstančių metų istoriją. Per tą laiką plėtojo ir tobulino savo institucijų aparatą, kad geriau pasiektų visus dvasininkus ir vadovautų vietinėms Bažnyčioms. Net pirmaisiais amžiais popiežius vienas nebūtų pajėgęs valdyti visą Bažnyčią be pagalbininkų ir patarėjų. Popiežius rėmėsi presbiteriais, arčiau esančiais vyskupais, o nuo IV a. atsiranda ir Romos sinodai, t. y. susirinkimai. Bažnyčios valdymo institucijų pradžią galima sieti su diakonų, notarų, defenzorių darbu. Laikui bėgant, Bažnyčios pirminės institucijos, vadovaujamos popiežiaus dvasininkų, pamažu taip išsiplėtė, kad jas imta vadinti Romos kurija. Kiekvienas popiežius įvesdavo ką nors naujo arba tas pačias institucijas tobulindavo. Kornelijus, valdęs Bažnyčią

³² Plg. apie kurijos vardo kilmę – *Francesco D'Ostilio*. Op cit. P. 193.

251–253 m., įkūrė Apaštališkosios Penitenciarijos instituciją, kuri patyrė daug reformų, bet pagrindinę savo užduotį – tvarkyti sąžinės dalykus – išlaikė iki mūsų laikų.

Šiandieninės Romos kurijos struktūros pradedamos kurti XI a. Šiame laikotarpyje įsteigta *Camera Apostolica* (Apaštaliniai Namai), kad rūpintųsi Apaštalu Sosto ir Vatikano Miesto Valstybės turtais.

XII a. įkurta Apaštalinė kanceliarija davė pradžią abiem apaštališkiems tribunolams. Ginčų tyrėjas (*auditor contradictorum*) dirbo su kancleriu ir jo pavaduotoju. Pamažu jiems būdavo patikimas bylų tyrimas ir nuosprendžio paskelbimas. Jonas XXII reglamentavo teismo sudėtį ir proceso eigą konstitucijoje *Ratio iuris* (Teisės racija) 1331 m. Baudžiamąsias bylas sprendavo (tik nereikia suprasti, kad jos vykda-vo tokia pat procedūrine tvarka kaip dabar) *Auditorium pontificium* (Pontifikų auditorija), kuri buvo performuota ir Siksto IV pavadinta *Sacra Rota Romana* – Šventąja Romos Rota 1472 m. Benediktas XIV apibrėžė tribunolo kompetenciją *Constitutione Iustitiae et pacis* (Tikos ir teisingumo konstitucija) 1747 m.

Apaštalinėje kanceliarijoje taip pat dirbo kunigai (*referendarii*), kurie ruošdavo malonių raštus pasirašyti popiežiams. Eugenijus IV (1431–1447) įsteigė nuolatinę įstaigą *Segnatura* (Signatūrą), o Sikstas IV (1471–1484) padalijo ją į dvi dalis – *gratiae et commissionum* (malonės ir komisijų), t. y. viena dalis teisėjų tikintiesiems teikdavo įvairias malones (dispensas), o kita tęsdavo procesą. Dalyti Signatūros darbą dviem įstaigoms pradėta prie Aleksandro VI (1493) ir baigta prie Julijono II (1503–1513). Tik XV a. pagausėjus teismų ir išaugus poreikiui, viena įstaigos dalis tapo tikru tribunolu – Apaštališkąja Signatūra.

Popiežiaus Martyno V laikais (1417–1431) šalia Apaštalinės kanceliarijos veikė *Camera Secreta* (Slaptoji kamera) ir *Secretaria Apostolica* (Apaštalinis sekretoriatas) – institucijos, padėjusios popiežiams susira-

šinėti lotynų kalba su valstybių valdovais ir hierarchais. 1487 12 31 Inocentis VIII apaštališkojoje konstitucijoje *Non debet reprehensibile* (Neturi būti pasmerkta) skyrė *Camera Secreta* pagrindinį vaidmenį oficialių raštų srityje. Kameroje dirbo 24 sekretoriai, o *secretarius domesticus* (namų sekretorius) tapo kanceliarijos vyresniuoju. Šios pareigos kažkiek atitinka šių dienų Vatikano Miesto Valstybės sekretoriato sekretoriaus pareigas.

Kunigai, padėję popiežiui valdyti, paskatino kardinolų konsistorijos (t. y. susirinkimo, kuriam pirmininkauja pats popiežius) atsiradimą. Kardinolai padėdavo popiežiui valdyti Bažnyčią I tūkstantmetyje. Pirmaisiais amžiais kardinolų skaičius neviršydavo 30. 1586 m. Sikstas V paskyrė apie 70 kardinolų ir reglamentavo Kardinolų kolegijos veiklą, kuri įgavo šiandienines galias: rangus, pareigybes, dekano pirmumo teisę³³.

1184 m. Liucijus III Veronos Sinode dekretu *Ad abolendam haeresiam* (Nugalint ereziją) įkūrė inkviziciją (lot. *inquisitio* – ieškojimas, tyrinėjimas) ir pavedė ją vykdyti vyskupams. Kadangi tuometinė valdžia norėjo ramiai išlaikyti santvarką ir bijojo riausių, saugodama tikėjimo grynumą, persistengė. Popiežiai, kurdami šias institucijas, norėjo išgelbėti, apsaugoti nekaltuosius nuo pasauliečių represijų. 1232 m. Grigalius IX įkūrė popiežiškosios inkvizicijos instituciją kai kurioms vyskupijoms aiškinti tikėjimo turinį, kad išvengtų pasauliečių piktnaudžiavimo valdžia. Tokia priežiūra dažniausiai buvo pavedama dominikonams ir pranciškonams.

1642 07 21 Paulius III apaštališkąja konstitucija *Licet ab initio* (Galima nuo pradžios) reformavo inkvizicijos tyrimą, įkurdamas *Congregatio Romanae et universalis Inquisitionis* (Romos kongregacija ir visuotinis tyrimas), skirtą kovoti su reformacija. (Yra ir Bažnyčios kaltės,

³³ Pirmasis kardinolas ne italas buvo Mainzo arkivyskupas Konradas von Wittelsbachas XII a. Jonas XXIII nesilaikė tradicijų dėl riboto skaičiaus (70) kardinolų, paskirdavo tiek, kiek tuo metu jų reikėjo Bažnyčiai valdyti.

Jonas Paulius II negailėjo šių titulų ir jo pontifikato metu kardinolų buvo daugiausia per visą istoriją.

kad ji savotiškai bendradarbiavo su valdovais, persekiojant klaidatikius.) Ši institucija išaugo į Tikėjimo doktrinos kongregaciją.

Įsigalint protestantizmui, daugėjo administracinio pobūdžio reikalų ir problemų, todėl popiežiai ėmė šaukti specialias kardinolų komisijas, kurios sprendavo joms patikėtus specifinius reikalus.

1564 09 02 Pijus IV apaštališkąja konstitucija *Alios Nos* (Mus visus) įsteigė *Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum* (Kongregaciją Tridento Susirinkimui interpretuoti), kad rūpintųsi Tridento Susirinkimo nutarimų įgyvendinimu tarp dvasininkų.

Sikstas V buvo pirmasis popiežius, kuris 1588 01 22 iš pagrindų reformavo visas esamas įstaigas apaštališkąja konstitucija *Immensa Aeterna Dei* (Amžina Dievo galybė). Jis įsteigė 15 nuolatinių komisijų, kai kurios buvo performuotos į kongregacijas. Tarp jų buvo ir komisijų, kurios rūpinosi vyskupų reikalais, vienuolių dvasiniais dalykais, seminaristų studijomis. Nors komisijos dar neturėjo kongregacijų struktūros, bet iš tiesų jau rūpinosi joms patikėtais tikėjimo dalykais. Paskelbęs šią konstituciją Sikstas V į Kuriją įvedė naują instituciją – Kardinolų kolegiją, kurios pagrindinis uždavinys – padėti popiežiui valdyti Bažnyčią aukščiausiu lygmeniu.

1586 05 27 Sikstas V apaštališkąja konstitucija *Romanus Pontifex* (Romos popiežius) įsteigė *Sacra Congregatio super Consultationibus Regularium* (Šventoji kongregacija vienuoliams konsultuoti). Popiežiaus Siksto V reformavimo darbą tęsė Klemensas VIII, Grigorijus XV, Urbanas VIII, Klemensas IX ir Pijus VII, kol Romos kurija įgavo dabartinių kongregacijų bruožus ir išliko tokia iki Vatikano II Susirinkimo.

1599 m. Klemensas VIII įsteigė Tikėjimo propagandos kongregaciją, kuri po kelerių metų nustojo veikti. Jos darbą bule *Insrutabili Divinae* (Dieviškosios paslaptys) 1622 05 22 atnaujino Grigalius XV.

Tikėjimo propagandos kongregacija sėkmingai išsiplėtė.

1793 05 28 Pijus VI įsteigė *Congregatio Super negotiis ecclesiasticis regni Galliarum* (Kongregacija bažnytiniams reikalams Galų karalystėje), skirtą problemoms, kilusioms dėl Prancūzijos revoliucijos, spręsti. Ši įstaiga XX a. performuota į Vatikano Miesto Valstybės sekretoriato II sekciją – Santykių su valstybėmis sekciją.

Roma didžiuojasi katakombomis, kuriose slėpdavosi ir meldavosi pirmųjų amžių krikščionys. 1852 m. Pijaus X motu proprio *I primitivi cimiteri* (Senovinės kapinės) įkurta Popiežiškoji sakralinės archeologijos komisija, skirta krikščioniškos senovės paveldui apsaugoti.

1862 01 06 Pijus IX apaštališkąja konstitucija *Romani Pontifices* (Romos popiežiai) prie Tikėjimo propagandos kongregacijos įsteigė vieną iš sekcijų: *Pro Negotiis Ritus Orientalis* (Orientalų rito reikalais), o 1917 05 01 Benediktas XV motu proprio *Dei Providentis* (Dievui tvarkant) performavo šią instanciją į *Congregatio pro Ecclesia Orientali* (Rytų Bažnyčios kongregaciją).

1907 m. Paulius X pavedė Benediktinų komisijai įkurti Vulgatos studijų komisiją, kurios įkūrimui itin pritarė kardinolas Mariano Rampolli. 1914 m. Benediktas XV motu proprio *Consilium* (Taryba) įkūrė Popiežiškąją Vulgatos tikrinimo ir išleidimo komisiją (*Pontificia Commissio Vulgatae editionis recognoscendae atque emendandae*). 1933 m. Pijus XI apaštališkąja konstitucija *Inter praecipus* pavedė patikrinti Vulgatą Popiežiškajai šv. Benedikto abatijai. 2002 m. Jonas Paulius II šią komisiją panaikino, pavesdamas visus bibliinius klausimus spręsti naujai performuotai Biblijos komisijai.

1908 06 29 Pijus X apaštališkąja konstitucija *Sapienti Consilio* (Protingu patarimu) reformavo visą Romos kuriją: griežčiau apibrėžė kongregacijų kompetenciją, įkūrė naujų įstaigų, pritaikė jas dirbti pasikeitusio pasaulio sąlygomis. Garsiąją kongregaciją, kuri saugojo tikėjimo

grynumą, pertvarkė į *Sacra Congregatio Sancti Officii* (Šventoji kongregacija šventos pareigos). Esminės šios konstitucijos normos buvo įtrauktos į 1917 m. Kanonų teisės kodeksą, kuris iš dalies apibrėžė visų kongregacijų darbą, kitiems popiežiams paliko teisę tobulinti kiekvienos institucijos pagrindinį reglamentą.

B. Kurijos reformos po Vatikano II Susirinkimo

Visą Kurijos reformą būtų galima suskirstyti į kelis etapus: a) nuo pradžios iki XVI a.; b) nuo Siksto V reformų iki Vatikano II Susirinkimo; c) nuo Vatikano II Susirinkimo iki dabar.

1961 m. Vatikano II Susirinkimo išvakarėse niekas neabejojo Romos kurijos nuopelnais, jos išaugusiu autoritetu tarptautinėje arenoje, vis dėlto kritikuotos kai kurios Kurijos įstaigos – dėl jų tarpusavio trinties arba kompetencijos stokos. Todėl Vatikano II Susirinkimas, suformavęs naują Bažnyčios viršūnės struktūrą ir tarnystės viziją, skatino ir atitinkamą visos Romos kurijos reformą.

1963 m. Paulius VI, norėdamas iš esmės reformuoti Romos kuriją ir įgyvendinti Vatikano II Susirinkimo nutarimus, įkūrė naujų institucijų ekumeniniam judėjimui skatinti, dialogui su netikinčiaisieji tobulinti ir taikos siekiamis pasaulyje palaikyti.

1965 12 07 Paulius VI motu proprio *Integrae servandae* (Visumą išsaugojant) reformavo *Sacra Congregatio Sancti Officii*, pavadindamas ją Tikėjimo doktrinos kongregacija.

1965 m. Pauliaus VI pradėti pakeitimai Kurijoje perauga į visuotinę Romos kurijos reformą, apibūdintą apaštališkojoje konstitucijoje *Regimini Ecclesiae Universale* (Visuotinis Bažnyčios valdymas). 1967 08 13 įsteigtas Vatikano Miesto Valstybės sekretoriatas. Tai aukščiausia Romos kurijos institucija. Įsteigus Sekretoriatą, Šventasis Sostas gali skirti dau-

giau dėmesio plėtojant užsienio politiką. Savaimė aišku, diplomatinis korpusas įgijo profesionalesnę instituciją – Sekretoriato II sekciją – kuriai jis ir yra atsakingas.

Po Vatikano II Susirinkimo pradedamos kurti popiežiškosios tarybos. Tai daugiau pagalbinės ekspertų institucijos, nagrinėjančios atitinkamos srities klausimus, susijusius su Bažnyčia. 1967 m. pradėjo veikti pirmoji Pasauliečių taryba. Iš viso šiandien yra vienuolika popiežiškųjų tarybų³⁴.

1972 m. Paulius VI Kurijos kardinolų konferencijoje išvardijo, ką dar norėtų padaryti: išvystyti ekleziologiją, kuri yra pagrindas ir sąlyga dirbant su Rytų Bažnyčia; suteikti didesnius įgaliojimus vyskupams, drauge sustiprinant jų ryšį su Apaštalų Sostu; patobulinti kai kurias išleistas normas (jos išleidžiamos visam pasauliui, bet nevienodai pritaikomos, tai sprendžia vietinės Bažnyčios konferencijos). Būtina išspręsti daugybę klausimų, kylančių iš dalinės ir visuotinės Bažnyčios santykio, pvz., dėl popiežiaus pirminių teisių ir vyskupų vaidmens vietinėje Bažnyčioje.

Savo tolesne veikla ir iniciatyva Paulius VI ir Jonas Paulius II tęsė reformas, pritaikant Romos kuriją prie naujų žmonijos poreikių, atsakant į pasaulį jaudinančias problemas³⁵.

1988 m. birželio 28 d. Jonas Paulius II paskelbė apaštališkąją konstituciją *Pastor bonus* (Gerasis ganytojas), įsigaliojusią 1989 m. kovo 1 d. Naujai reformavęs Romos kuriją, drauge sustiprinęs Romos vyskupo ryšius su vietinėmis Bažnyčiomis, Jonas Paulius II pritaikė ją epochos iššūkiams. Jonas Paulius II suteikė Romos kurijos struktūrai naują pobūdį, pabrėžė pagrindinius šios galingos institucijos uždavinius – tikėjimo vienumą, Dievo tautos bendruomeniškumą ir Bažnyčios augan-

³⁴ Jos nagrinėjamos skyriuje „Tarybos“.

³⁵ Kiekvienam laikotarpiui Dievo Apvaizda suranda tokį žmogų, kuris atlieka to meto vaidmenį. Atėjo Didysis Popiežius iš tolimo krašto – Lenkijos, kad sugriautų Berlyno sieną, sugrąžintų žmogaus orumą, jo teises.

čia misiją žemėje. Šiandien Romos kurija yra tokios apimties ir struktūros, kokia pateikta ir reglamentuota Jono Pauliaus II apaštališkojoje konstitucijoje *Pastor bonus*.

Visos institucijos buvo kuriamos, vadovaujantis bažnytine teise, kuri kyla iš dieviškosios teisės. Visų Romos kurijos institucijų tikslas ne tik padėti popiežiui valdyti Bažnyčią, bet daryti viską, kad ji, esanti visame pasaulyje, sugebėtų tarnauti žmonijai, tautoms ir žmogui. Popiežiai nuolat pabrėžia pastoracinį tikslą, t. y. ganytojišką arba sielovadinę prasmę, nes žmonija serga – per daug vargo, nelaimių, neapykantos. Jeigu žmonės vadovautųsi humanistinėmis Kristaus idėjomis, pasaulis taptų geresnis ir saugesnis.

Kitame skyriuje nagrinėjama Romos kurijos veikla šiandien, po Jono Pauliaus II.

2.2. Romos kurijos sudėtis ir samprata

Glaustai apžvelgus kai kurias Romos kurijos institucijas istoriniu požiūriu, šiame skyriuje reikia skirti dėmesį Romos kurijos sampratai: kas yra Romos kurija, kas ją sudaro.

Jonas Paulius II apaštališką konstitucija *Pastor Bonus* paliko Vatikano Miesto Valstybės sekretariatą ir 9 kongregacijas (kai kurių pavadinimai pakeisti). Kitas tarnybas pakeitė taip, kad Romos kurijoje dabar veikia 11 popiežiškųjų tarybų, 3 tribunolai, komisijos ir kitos pagalbinės institucijos.

Šiandien Kanonų teisės kodekse Romos kurija apima dikasterijų visumą (kongregacijas, tribunolus, popiežiškąsias įstaigas, tarybas ir komisijas), kurios padeda popiežiui valdyti visuotinę Bažnyčią. Plačiąja prasme Romos kurijai priklauso kiekviena jai paskirta, prijungta ar sujungta, nuo jos priklausanti institucija.

Visos minėtos institucijos yra kontroliuojamos popiežiaus ir veikia jo vardu. Šventasis Sostas (*Sancta Sede*) arba Apaštalų Sostas (*Sede Apostoli-*

ca) yra aukščiausia Bažnyčios valdžia. Šią valdžią pirmiausia reikia suprasti kaip popiežiaus vykdomą arba atliekamą jo vardu, nebent iš konteksto būtų aišku, kad omenyje turimas aukščiausiasis asmuo – popiežius. Pagal kan. 361 sampratą terminas Šventasis Sostas gali reikšti ne tik popiežių, bet ir Vatikano valstybės sekretoriatą, kongregacijas ir kitas institucijas, padedančias popiežiui valdyti, mokyti ir pašvęsti žmonijos gyvenimą. Romos kurija – tai tas pats Apaštalų Sostas arba Šventasis Sostas.

A. Valstybės sekretoriatas

360 kanone pateikiama Romos kurijos samprata: Šventasis Tėvas vykdo savo apaštališkąją misiją per Vatikano Miesto Valstybės sekretoriatą – aukščiausią Romos kurijos instituciją. *Secretaria Status* (Valstybės sekretoriatas) – tai tiesiogiai popiežiui priskiriama, aukščiausia Romos kurijos instancija³⁶.

Dėl plačios kompetencijos ši įstaiga gali būti vadinama centrine Kurijos įstaiga. Jai vadovauja kardinolas, drauge einantis ir valstybės sekretoriaus pareigas. Tai atsakingos pareigos (pirmoji popiežiaus ranka), patikimos gabiam, Šventajam Tėvui ištikimam kardinolui. Sekretoriatas turi dvi sekcijas: Bendrųjų reikalų ir Santykių su valstybėmis. Pirmajai sekcijai vadovauja arkivyskupas, Bendrųjų reikalų sekcijos *substitutus*, padedant prelatui *asesoriui*. Substituto pareigybė Vatikano valstybės sekretoriato struktūroje atsirado 1814 m. I sekcija tvarko visus Bažnyčios vidaus reikalus, o II sekcija vykdo Šventojo Sosto užsienio politiką. I sekcija dar vadinama *Sectio prior de generalibus negotiis* – Bendrųjų reikalų sekcija

³⁶ Plg. apie Sekretoriato vaidmenį: *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 39 ir 41: “Alla prima Sezione spetta in particolare modo di attendere al disbrigo degli affari riguardanti il servizio quotidiano del Sommo Pontefice; di esaminare quegli affari che occorra trattare al di fuori della competenza ordinaria dei Dicasteri della Curia Romana e degli altri Organismi della Sede Apostolica.” („Pirmajai sekcijai ypatingu būdu priklauso greitai spręsti visus su popiežiaus tarnystėje susijusius kasdienesius reikalus; nagrinėti tuos dalykus, kurie nepriklauso nei Romos kurijos dikasterijoms, nei kitoms Apaštalų Sosto institucijoms.“)

(Romos vyskupui adresuota korespondencija paprastai patenka į substituto rankas).

I sekcija yra centrinis popiežiaus valdymo instrumentas, ši instancija tvarko visus bendruosius Bažnyčios reikalus – kongregacijų ir visų kitų įstaigų darbą, išskyrus santykius su užsienio valstybėmis (tai patikėta II sekcijai). I sekciją galima palyginti su valstybine kanceliarija, o įvairios Romos kurijos įstaigos veikia panašiai kaip valstybės sistemoje ministerijos ir jų padaliniai.

I sekcijai priklauso spręsti viską, kas susiję su kasdieniu popiežiaus darbu: Bažnyčios valdymu, bendradarbiavimu su dikasterijomis ir jų darbo koordinavimu. Bendrųjų reikalų sekcija skirsto darbuotojus, kuriems reikia popiežiaus aprobacijos visos Romos kurijos aukštesnėse grandyse. I sekcija atlieka ir raštų funkciją (saugo alavinį popiežiaus antspaudą ir Žvejo žiedą) vidinėje Romos kurijos personalo srityje, sudaro ir siunčia Šventojo Sosto dokumentus. Taip pat ruošia specialius dokumentus *Acta Apostolicae Sedis* (Apaštalų Sosto aktus) ir skelbia žiniasklaidoje oficialias Apaštalų Sosto naujienas bei Popiežiaus dokumentus. Bendrųjų reikalų sekcija glaudžiai bendradarbiauja su Spaudos biuru – pateikia informaciją apie Apaštalų Sosto veiklą. Apaštalų Sosto spaudos biuras informuoja apie popiežiaus ir viso Apaštalų Sosto veiklą. Biuras leidžia oficialius pranešimus ir komunikatus. Spaudos biuro direktorius pavaldus Vatikano valstybės sekretoriatui. Biurui pavaldi Vatikano spaudos tarnyba (*Vatican Information Service*), leidžianti biuletenį (*Servizio Telematico quotidiano del V.I.S.*) keliomis kalbomis ir elektroninę jo versiją.

Ši milžinišką darbą padeda organizuoti nuolatinės komisijos: personalo, žiniaraščio ir titulų skyrimo. I sekcijos kontrolei priskiriamas Vatikano dienraštis *L'Osservatore Romano*, *Radio Vaticana* (Vatikano radijas) ir televizija³⁷. Sekretoriato I sekcijos darbuotojai per bažnytinės statistikos

³⁷ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 191.

tarnybas: *Officium rationari, Generale Ecclesiae rationarium ir Officium Statistica*, surenka visą informaciją, statistinius duomenis apie Bažnyčios padėtį visame pasaulyje ir pateikia sekretoriatų sekretoriams, o paskui saugo archyvuiniuose skyriuose³⁸. Bažnyčios centrinė statistikos tarnyba kaupia ir skleidžia duomenis apie Bažnyčią, redaguoja *Annuario Pontificio* ir *Annuarium Statisticum Ecclesiae*. Pagrindiniame oficialiame leidinyje *Annuarium Pontificum* (Pontifikaliniame žinyne) pateikiamas visų Romos kurijos struktūrų vadovų ir darbuotojų sąrašas, diplomatinės atstovybės, esančios prie Šventojo Sosto, ir atvirksčiai – popiežiaus atstovai kitose valstybėse ir hierarchija vietinėse pasaulio Bažnyčiose.

Iš gausybės Vatikano institucijų ryškiai išsiskiria diplomatinis aparatas – tai sekretoriato II sekcija (Santykams su valstybėmis) – *Sectio altera de rationibus cum Civitatibus*. Ji vadovauja Šventojo Sosto užsienio politikai, kurią apibrėžia Kanonų teisės kodekso kanonai ir popiežiškieji valdymo dokumentai. II sekcija vadovauja popiežiaus diplomatinei atstovybei, rūpinasi Šventojo Sosto santykiais su valstybių vyriausybėmis ir vietinėmis Bažnyčiomis, užtikrina Apaštalų Sosto reprezentaciją ir veiklą tarptautinėse institucijose³⁹. II sekcijai vadovauja arkivyskupas pasekretoris, „II sekcijai pataria tam tikras apibrėžtas skaičius kardinolų ir kai kurių vyskupų“⁴⁰. Tai specialioji popiežiaus žinyba, kuriai priklauso spręsti politinius klausimus ir plėtoti diplomatinis ryšius su tarptautinėmis institucijomis, dalyvauti konferencijose, palaikyti ryšius su valstybių vyriausybėmis ir sudaryti su jomis (jeigu vyriausybės pageidauja) konkordatus⁴¹.

Pasaulis tampa vis sudėtingesnis dėl globalizacijos ir tautų interesų konflikto, organizacijų gausos, blokų įvairovės. Todėl popiežiaus diplomatai privalo būti kruopščiai pasirengę, o Vatikano valstybės sekretoriatas

³⁸ Plg. apie informacijos kaupimą. Ten pat. Str. 44.

³⁹ Apie II sekcijos veiklą plg. Ten pat. Str. 45–47.

⁴⁰ Ten pat. Str. 40.

⁴¹ II sekcijos veikla detaliau atskleista skyriuje apie bažnytinę diplomaciją.

pasižymi greita reakcija ir moka priimti išmintingus sprendimus. Augant Šventojo Sosto išsipareigojimui plėtoti tarptautinius santykius su valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, sekretoriatui būtina vis labiau specializuotis, todėl jis ir yra paskirstęs darbą sektoriais⁴².

B. Bendrosios Kurijos nuostatos

Visų Romos kurijos darbuotojų pareigos, jų kompetencija ir hierarchinis paskirstymas išdėstyta Romos kurijos Bendrajame reglamente. 1992 02 04 Jonas Paulius II apaštališkosios konstitucijos *Pastor bonus* 37 straipsniu patvirtino reglamentą 5 metams. Patobulintas, patikrintas ir atnaujintas reglamentas įsigaliojo 1999 m. balandžio 30 d.

Romos kurijos Bendrojo reglamento 2 str. nurodo, kad kongregacijoms ir Apaštališkajai Signatūrai vadovauja kardinolai, kuriems padeda sekretorius ir jam pavaldus pasekretoris⁴³. Popiežiškosioms taryboms vadovauja prezidentai, turintys arkivyskupo dvasinį rangą. Apaštališkajai Penitencijai vadovaujantis didysis penitenciarijus taip pat yra kardinolas. Tačiau Jonas Paulius II griežtai šios taisyklės nesilaikė ir beveik visur didesnėms įstaigoms paskirdavo vadovauti kardinolus.

Bendrojo reglamento 3 str. išvardyta, kokie yra aukštesnieji prelatai:

1. a) Vatikano valstybės sekretoriato Bendrųjų reikalų sekcijos pavaduojantysis substitutas ir sekcijos santykiams su valstybėmis sekretorius; kongregacijų sekretoriai; Apaštališkosios Penitencijai regentas; Apaštališkosios Signatūros sekretorius; Romos Rotos dekanas; popiežiškųjų tarybų sekretoriai; Bažnyčios vicekamerlingas; Apaštalo Sosto Paveldo administracijos sekretoriai ir Šventojo Sosto ekonominių reikalų prefektūros sekretoriai; Popiežiškosios Lotynų Amerikos komisijos viceprezidentas;

⁴² Plg. Kurijos struktūras. *Barberini G.* La politica internazionale della Santa Sede 1965–1990. Neapoli. 1992. P. 190.

⁴³ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op cit. Str. 7.

Popiežiškios Bažnyčios kultūrinių vertybių komisijos sekretorius; b) Popiežiaus namų prefektas; Popiežiaus liturginių apeigų biuro vadovas.

Dikasterijos darbuotojų hierarchijoje po vadovo eina aukštesnieji prelatai – jiems patikėtas įstaigos sekretoriatas. Yra dviejų klasių – pirmo ir antro rango – aukštesnieji prelatai.

2. Žemesnieji tarnautojai skirstomi į tris klases. Pirmajai priklauso įvairūs pagalbininkai, dalyko studijų padėjėjai, tribunolų notarai, prefektūrų darbuotojai; antrajai – archyvarai, administracijos pagalbininkai, techniniai darbuotojai; trečiajai – protokoliniai darbuotojai, komisionieriai ir siuntėjai (informacijos, laiškų).

3. Konsultoriai yra doktrinos ekspertai, žinovai – juos pasakyti savo nuomonę kviečia įstaigos.

4. Pagalbininkai – su dikasterijų veikla susiję asmenys, atliekantys tam tikras dikasterijų užduotis: advokatai, prokuratoriai, teisiniai patarėjai, medikai ekspertai stebuklų byloms⁴⁴.

Romos kurijos Bendrojo reglamento 12 str. § 1 ir 2 nuostatos įpareigoja, kad popiežiaus penkeriems metams būtų skiriami: prefektai, prezidentai, įstaigų nariai ir vyresnieji prelatai, Romos Rotos teisėjai, teisingumo gynėjai ir ryšio gynėjai Apaštališkojoje Signatūroje, pasekretoriai ir jiems tolygūs, konsultoriai, išskyrus įstaigų narius ir vyresnius prelatus, Romos Rotos teisėjus, teisingumo gynėjus ir ryšio gynėjus Apaštališkojoje Signatūroje.

Anot 13 str. nurodymų, įstaigų vadovai ir visi pirmojo laipsnio pareigūnai skiriami Vatikano valstybės sekretoriato kardinolo, pasiūlius dikasterijos vadovui. Kiti pareigūnai priimami dikasterijos vadovo, esant reikalui išklausius sekretoriaus, pasekretorio, įstaigos vadovo arba kito pareigūno nuomonę. Priimant reikalingas Vatikano valstybės sekretoriato sutikimas – jis pasitaria su Apaštalu Sosto Paveldo administracija.

⁴⁴ Plg. apie Romos kurijos tarnautojus. *Francesco D'Ostilio*. Op. cit. P. 195.

Po Vatikano II Susirinkimo kai kuriose mažiau svarbiose grandyse, nepriklausomai nuo tautybės ar rasės, dirba ir pasauliečiai bei vienuolės, o vadovų postai priklauso dvasininkams, išskyrus vieną kitą pagalbinį, atliekantį tam tikrą funkciją, pavyzdžiui, Vatikano televizijos centro prezidentas yra pasaulietis.

Valstybės sekretoriatas laikosi nuostatos, kad įstaigų tarnautojai ir vadovai būtų atitinkamai parinkti iš visų rasių ir tautų, kad atitiktų Bažnyčios visuotinumą⁴⁵.

Šventasis Tėvas skiria vyskopus, kardinolus, visus kitus vadovaujančius Romos kurijos valdininkus ir reikalauja iš jų ataskaitos apie pareigų atlikimą.

75 metų amžiaus sulaukęs įstaigos vadovas dvasininkas rašo atsistatydinimo prašymą⁴⁶. Popiežius prašymą dažniausiai priima arba retkarčiais pratęsia pareigų ėjimą.

Visi Romos kurijos įstaigų darbuotojai gauna atitinkamą atlyginimą ir socialines garantijas ligos ar senatvės metu.

1984 m. Kanonų teisės kodeksas (*lot. CIC*) nustatė griežtesnį kompetencijos paskirstymą, kai teisiniai dalykai susipina su doktriniais. Naujoji reforma, nors ir ne iki galo, bet aiškiau paskirstė, kas atliks teismines funkcijas, o kas vykdomąsias. Apaštališkosios konstitucijos *Pastor bonus* 18 str. suteikia popiežiui „revizijos“ principą priimant svarbesnius dikasterijų sprendimus – išskyrus teisminius nuosprendžius ir atvejus, kuriuos leido spręsti pačioms dikasterijoms be popiežiaus patikrinimo. 19 str. įtvirtina vykdomųjų ir teisminių galių skirtumus: kiekviena dikasterija veikia pagal savo kompetencijos ribas; apaštališkieji tribunolai – teisminėje srityje; Šventųjų skelbimo, Tikėjimo doktrinos, Kulto ir Sakramentų kongregacijoms be administracinės paliekama ir teisminė sprendimo galia, nes to

⁴⁵ Plg. *Angelo Card. Sodano Segretario di Stato*. Regolamento generale della Curia Romana. Città del Vaticano, il 30 aprile 1999. Str. 13 § 3.

⁴⁶ Ten pat. Str. 5.

reikalauja pačių kongregacijų veiklos pobūdis⁴⁷. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus* tiksliau įtvirtino popiežiaus įstatymų leidybos galią – Šventasis Tėvas leidžia visuotinius ir tvirtina dalinius įstatymus. Jokia Romos kurijos instancija negali leisti įstatymų (*leges*), visuotinių dekretų (*decreta generalia*) ar juos keisti, panaikinti (plg. *Pastor bonus* 18 str.).

Šventasis Sostas popiežiaus vardu priima apeliacijas, skundus ar kreipimus iš vietinių Bažnyčių, galutinai sprendžia ir institucijų, ir atskirų tikinčiųjų bylas, praneša jiems savo sprendimus.

Taigi Šventojo Sosto nutarimų (nei administracinėje, nei teisminėje, nei įstatymų leidybos srityje) negalima apskūsti nei vyskupų kolegijai, nei pasaulietinei valdžiai. Šventojo Sosto dekretai (t. y. popiežiaus) yra neatmetami⁴⁸. Šventojo Tėvo nuosprendžiams ar dekretams apeliacijos negali būti teikiamos.

C. Romos kurijos institucijų bendradarbiavimo formos

Tokio didelio mechanizmo vadovai privalo retkarčiais apmąstyti, suderinti, pasitikrinti, kaip veikia kiekviena institucija, kad visa Romos kurija efektyviai ir lanksčiai spręstų problemas. Tokie tikslai, ypač kompetencijos paskirstymas (kad viena įstaiga veiktų vienoje srityje ir nekartotų kitos darbų), geriausiai pasiekiami, organizuojant susirinkimus vienos institucijos viduje ir drauge įstaigų vadovų susirinkimus.

Jonas Paulius II patarė įsteigti Romos kurijoje nuolatines tarpįstaiigines komisijas: vietinių Bažnyčių tvarkymo; įvairiems reikalams; Rytų Europos Bažnyčių; vienuolynų, dirbančių misijose; kunigystės kandidatų formavimo; tolygaus kunigų paskirstymo pasaulyje klausimams. Komisijos gilinasi į konkretų klausimą ir konsultuoja pačius vadovus.

⁴⁷ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 19, 21, 52, 53, 68.

⁴⁸ Plg. kan. 333 § 3.

Nors Apaštaltų Sostas yra apibrėžęs kiekvienos institucijos kompetenciją, jų, ypač kongregacijų, veiklos sfera labai plati – pasaulio kaita, įvykiai iškelia vis naujus klausimus. Kyla abejonių, kuri įstaiga turi juos spręsti ir atsakyti. Turi keistis ir darbo stilius. Tiesa, tikėjimo turinys nesikeičia, bet norint išsaugoti tikėjimo paveldą (*depositum fidei*) reikia pagrįsto Bažnyčios atsako į pasaulio iššūkius.

Kiekviena dikasterija sprendžia problemas, kurios peržengia diecezinio vyskupo ar vyskupų konferencijų kompetenciją, arba popiežius specialiai įpareigoja konkrečią instituciją nagrinėti šias problemas. Ypatingos reikšmės klausimai analizuojami (susipažįstama su problematika, konsultuojamasi ir galiausiai sprendžiama, aiškinama) dikasterijos visuotiniame susirinkime (kuris dar vadinamas generaliniu).

Kongregacijų jurisdikcija apima visoje Bažnyčioje joms priklausančius spręsti dalykus pagal Statuto nustatytą sritį, pavyzdžiui, Tikėjimo doktrinos kongregacija nagrinėja visus reikalus, susijusius su tikėjimo turiniu (nesvarbu kur – Pietų Korėjoje ar Romos seminarijoje). Ji nustato, kada toks dėstymas yra klaidingas, o tada įsikiša Krikščioniškojo auklėjimo kongregacija ir prašo pašalinti nusižengusį dėstytoją iš seminarijos arba jį išpėja (liepia pasiaiškinti). Išimtis – Rytų Bažnyčių kongregacija: jai suteikta specifinė kompetencija. Viskas, kas susiję su Rytų Bažnyčios tikinčiaisiais, yra jos objektas, bet sprendžiama glaudžiai bendradarbiaujant su atitinkamomis kongregacijomis.

Kiekviena dikasterija sprendžia pagal kompetenciją jai priklausančius klausimus, pavyzdžiui, Kunigų kongregacijos kompetencijai priklauso visa, kas susiję su kunigų gyvenimu, disciplina, pašaukimu. Pasitaiko klausimų, kuriuos turi spręsti net kelios kongregacijos. Jeigu problemai spręsti reikia kelių dikasterijų, kaip nurodoma apaštališkosios konstitucijos *Pastor bonus* str. 11–12 ir Romos kurijos Bendrojo reglamento str. 101–108, problemą privalo tirti abi dikasterijos, o ypatingiems klausimams turi

būti įkurtos nuolatinės bendros įstaigų komisijos. Šiuo metu dirba tokios tarpdikasterinės komisijos: komisija vyskupams skirti; dalinei Bažnyčiai keisti ar steigti; Rytų Bažnyčioms; misijų kraštuose esantiems pašvęstojo gyvenimo institutams ir jų nariams; kandidatų ruošimui šventimams; proporcingam kunigų paskirstymui.

Kongregacijų veiklos būdai priklauso nuo reikalų prigimties, problemų sprendimo skubumo ir yra suskirstyti į tris kategorijas: a) lengvų, įprastų reikalų tvarkymas, nereikalaujantis specialių studijų, vadinamasis ordinarinis būdas; b) rimti ir sunkūs atvejai, kuriuos nagrinėja visų kongregacijų susirinkimas; jei susirinkime dalyvauja ir konsultoriai, jis vadinamas visuotiniu kongresu; c) sunkiausi ir labai komplikuoti, itin svarbūs reikalai; jie sprendžiami visuotiniame kongregacijos posėdyje, dalyvaujant visiems tai kongregacijai priklausantiems kardinolams ir darbuotojams. Kongregacijai vadovaujantys nusprendžia sušaukti plenarinį posėdį – tai yra visų tos kongregacijos kardinolų ir vyskupų kolegijos susirinkimą.

Apaštališkosios konstitucijos *Pastor bonus* str. 17 primenama, kad bendrieji dokumentai, paruošti vienos dikasterijos, privalo būti perduoti atitinkamoms kitoms institucijoms peržiūrėti, papildyti.

Popiežius, kaip aukščiausia Bažnyčios galva, gali įsiterpti į bet kokios įstaigos darbą prieš svarstymą, darbo viduryje arba patikrinti jau išsprendus problemą. Šventojo Tėvo bendradarbiavimas paprastai pasižymi šiomis taisyklėmis: dalis reikalų pagal savo prigimtį nereikalauja asmeninio popiežiaus įsikišimo. Tokie reikalai išvardyti dikasterijos galimybių popiežiaus sudarytame ordinariniame sąrašė. Labai retiems ir ypatingos svarbos klausimams reikia išankstinio popiežiaus dėmesio ir patarimo. Kitus reikalus popiežius gali patikrinti bet kuriuo nagrinėjimo etapu (patarti, kaip spręsti reikalus, pritarti arba ne naujiems dalykams).

Kiekviena kongregacija ar kita žemesnio rango institucija turi savo statutą, nusakantį tos įstaigos veiklą: kompetenciją, hierarchiją, bendra-

darbiavimo būdus su kitomis dikasterijomis ir sąrašą dalykų, kuriuos leidžiama spręsti popiežiui nedalyvaujant.

2.3. Kongregacijos

Turint bendrą supratimą apie Romos kuriją galima panagrinėti atskirai kiekvieną kongregaciją (lot. *congregatio* – susivienijimas). Tai stambiausia Romos kurijos įstaiga, vadovaujanti kuriai nors Bažnyčios gyvenimo sričiai. Tai tarsi ministerija, kuri pagal savo kompetenciją nagrinėja atitinkamus bažnytinius reikalus. Kongregacijų veikla apima visuotinę Bažnyčią, nes ji neapsiriboja tik kurios nors vienos dalinės Bažnyčios problemomis, o sprendžia ir dalinės, ir visos Bažnyčios reikalus.

Kongregacijų struktūra primena pasaulietinius vykdomuosius komitetus administracinėje sferoje. Kongregaciją sudaro popiežiaus paskirta kardinolų ir vyskupų grupė, dažnai dirbanti net keliose srityse. Kongregacija priima kolegialius sprendimus dėl svarbiausių klausimų. Diecezinių vyskupų dalyvavimas kongregacijose narių teisėmis patobulino Bažnyčios valdymą, geriau susiejo vietinę ir visuotinę Bažnyčią.

Kongregacijoms vadovauja kardinolas prefektas, jam padeda sekretorius ir pasekretoris, kuriuos, kaip ir kardinolą prefektą, skiria popiežius. Prefektas yra kongregacijos vadovas – reprezentuoja ją, plėtoja kongregacijos veiklą, atsako už atskirų tarnautojų paskyrimą ir atsiskaito Romos vyskupui už realius kongregacijos darbus. Kongregacijos arkivyskupas sekretorius, kaip vyriausiasis prelatas, yra tiesioginis prefekto pagalbininkas ir padėjėjas; jis atlieka administracines funkcijas: vadovauja kongregacijos darbui ir turi balso teisę plenariniuose ir eiliniuose susirinkimuose, esant reikalui pakeičia kardinolą prefektą. Pasekretoris padeda dirbti sekretoriui. Jeigu kuriai nors dikasterijai turi vadovauti kardinolas, o iš tiesų vadovauja arkivyskupas, prie pareigybės (prefekto,

vadovo ar sekretoriaus) pavadinimo pridodamas priešdėlis „pro“, lietuviškai būtų, pvz., pasekretoris.

Kongregacijų tarnautojai atlieka kiekvienas savo darbą individualiai ir kolegialiai, dalyvaudami plenariniuose, eiliniuose, retkarčiais ir pagalbinuose susirinkimuose. Kongregacijos darbuotojų pasitarimai yra plenariniai, kai posėdžiuose (*congregatio plenaria*) dalyvauja visi kardinolai ir vyskupai – visi tos kongregacijos nariai. Plenariniai kongresai vyksta vieną kartą per metus, tačiau gali būti kviečiami ir dažniau, jei reikia spręsti svarbias, skubiai nagrinėtinas problemas. Apie plenarinius kongresus pranešama popiežiui, kuris kongreso pabaigoje dalyviams suteikia audienciją. Eiliniai posėdžiai (*congregatio ordinaria*) šaukiami esant reikalui. Juose dalyvauja visi Kurijos hierarchai: kardinolai ir vyskupai, kurie tuo metu yra Romoje. Eiliniai – tai įprasti posėdžiai, kuriuose pirmininkauja prefektas, dalyvauja sekretorius, pasekretoris ir kongregacijos departamentų direktoriai. Jie renkasi kartą per savaitę. Dar vyksta vadinamieji konsultorių (patarėjų) susirinkimai. Konsultoriai, kaip dalyko ekspertai, savo nuomonę išreiškia raštu.

Valstybes sudaro daug institucijų. Šventajam Sostui – norint valdyti visuose kontinentuose išplitusią Bažnyčią ir drauge palaikyti diplomatinis ryšius su vyriausybėmis – struktūrų reikia dar daugiau.

Popiežiškajame žinyne – oficialiame Vatikano dokumente – pagal svarbumą nurodytos 9 kongregacijos: 1. Tikėjimo doktrinos; 2. Rytų Bažnyčių; 3. Kulto ir Sakramentų; 4. Šventųjų skelbimo; 5. Vyskupų; 6. Tautų evangelizavimo; 7. Kunigų; 8. Vienuolijų; 9. Katalikiškojo auklėjimo.

1. Tikėjimo doktrinos kongregacija (*Congregatio pro Doctrina Fidei*) – tai aukščiausia Bažnyčios institucija, sauganti Kristaus pateiktą tikėjimą, tradiciją, suvokiamą kaip apaštalų laikų papročiai ir tradicijos. (Nors evangelistai surašė ne viską, ko mokė Kristus, tačiau apaštalai savo elgesiu suformavo tradicijas ir papročius, kurie atitiko Kristaus mokslą.) Kongregaciją sudaro trys tarnybos: doktrinos, disciplinos (nagrinėja nusikaltimus prieš

tikėjimą) ir santuokinių bylų. Kongregacija atsako į visus dėl tikėjimo ar tradicijos kilusius klausimus ir pareiškia nuomonę apie viską, kas gali būti su tuo susiję. Kongregacijai pagal kompetenciją priklauso visi su tikėjimo mokymu, platinimu ir saugojimu susiję klausimai.

Ši institucija skatina tikėjimo tyrinėjimą ir jo skelbimą, taip pat padeda vyskupams atlikti tikėjimo mokymo pareigą, stebi Bažnyčioje skelbiamo tikėjimo autentiškumą, todėl pasilieka teisę tikrinti ir cenzūruoti visus bažnytinių autorių kūrinius, kuriuose kalbama apie Dievą, pasaulio sutvėrimą ir t. t. Kongregacija reikalauja, kad tikinčiųjų leidžiami raštai tikėjimo ir moralės reikalais būtų pateikti kompetentingai vyresnybei patikrinti. Kongregacija taip pat nustato, ar raštai neprieštarauja Bažnyčios mokymui ir mokslo pažangai, todėl į kongregacijos sudėtį įeina ir teisingumo saugotojas.

Tikėjimo doktrinos kongregacijos kompetencijai priklauso tikrinti visų Kurijos įstaigų dokumentus, susijusius su tikėjimo ar doros papročiais. Kongregacija sprendžia, koks nusizengimų tikėjimui, doros papročiams, sakramentams pobūdis, ir taiko atitinkamas sankcijas, nes turi aukščiausiojo teismo galią. Taip pat sprendžia Pauliaus privilegijos bylas.

Greta šios kongregacijos veikia Popiežiškoji Biblijos komisija (*Pontificia Commissione Biblica*) ir Tarptautinė teologijos komisija (*Commissione Teologica Internazionale*). Abiejų šių komisijų vadovai atsiskaito Tikėjimo doktrinos kongregacijos prefektui.

2. Rytų Bažnyčių kongregacija (*Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*) yra antrojeje sąrašo pozicijoje. Tai rodo, kokia svarbi Bažnyčiai jos vienybė ir visi tikėjimo broliai⁴⁹. Ši kongregacija turi tokius pat įgaliojimus kaip ir kitos lotyniškųjų apeigų katalikų institucijos.

Kongregacijai priklauso visi patriarchai ir pagrindiniai katalikiškų Rytų Bažnyčių arkivyskupai, taip pat ir Popiežiškosios krikščionių vienybės tarybos prezidentas. Kongregacijos (specialios) teisės yra nustatyta, kad konsul-

⁴⁹ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 56–61.

toriai ir tarnautojai turi būti parinkti taip, kad patektų visų Rytų Bažnyčių (iš viso 21-os) atstovai. Kongregacija turi tiek tarnybų, kiek yra Rytų Bažnyčios ritų (aleksandriškasis, antiochietišškasis, bizantiškasis, chaldėjų ir armėnų). Visos šių ritų Bažnyčios veikia išvien su Apaštalų Sostu⁵⁰.

Rytų Bažnyčių kongregacija sprendžia visus su Rytų Bažnyčiomis (veikiančiomis išvien su popiežiumi) susijusius reikalus, tai: Rytų ritai, hierarchija, dvasininkai, vienuoliai ir tikintieji, dvasininkų disciplina; mišrūs dalykai, susiję su lotyniškųjų apeigų Bažnyčia. Ši kongregacija turi jurisdikciją lotyniškųjų apeigų katalikams ir jų institucijoms, esančioms tuose kraštuose, kur vyrauja Rytų apeigų Bažnyčia, o Vakarų Bažnyčios teritorijoje rūpinasi Rytų apeigų katalikais, svarsto naujų vietinių Rytų Bažnyčių steigimą ar kitų tarnybų įkūrimą siekiant patenkinti tikinčiųjų dvasinius poreikius.

Rytų Bažnyčių kongregacija itin glaudžiai bendradarbiauja su kitomis kongregacijomis: Tikėjimo doktrinos, Šventųjų skelbimo, Kulto ir Sakramentų. Taip pat su dikasterijomis: Apaštališkąja Penitencijai, Apaštališkąja Signatūra ir Romos Rota, kai reikia spręsti su jų kompetencija susijusius klausimus. Ši kongregacija ypač dažnai tariasi su Popiežiškąja krikščionių vienybės taryba ir Popiežiškąja tarpreliginio dialogo taryba. Dėl klausimų įvairovės ir gausos ši kongregacija turi keletą pagalbinių institucijų, kurios specializuojasi atskirose srityse. Tai vadinamosios specialiosios komisijos: liturgijos; krikščioniškųjų Rytų studijų; dvasininkų ir vienuolių formavimo; Rytų kolegijų ir seminarijų koordinacijos; *Catholic Near East Welfare Association* (Katalikiškoji draugija Artimiesiems Rytams); Popiežiškoji misija Palestinei ir Pagalbos darbai Rytų Bažnyčioms.

Kaip matyti iš struktūrų gausos, Šventasis Sostas skiria didelį dėmesį tam, kad Rytų Bažnyčios krikščionys galėtų išsaugoti savo kultūrą, religinius papročius, ritą ir, žinoma, visada veiktų išvien su popiežiumi⁵¹. Šventojo

⁵⁰ Plg. Ten pat. Str. 56–61.

⁵¹ Plg. dėl ritų išsaugojimo Rytų Bažnyčių kodekso (CCEO) kan. 39–41.

Sosto sekretoriato Santykių su valstybėmis sekcijos vadovybė stebi politinę situaciją, kad nebūtų persekiojami Rytų Bažnyčios tikintieji, dažniausiai gyvenantys kaip mažuma tarp islamiškų kraštų.

3. Kulto ir Sakramentų kongregacija (*Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum*) – 1984 m. Jonas Paulius II dvi skirtingas kongregacijas – Dievo kulto ir Sakramentų disciplinos – sujungė į vieną, todėl ši kongregacija turi du pasekretorius (vieną – kulto reikalams, kitą – sakramentams) ir dvi sekcijas: liturgijos ir sakramentų. Taip pat veikia du atskiri archyvai ir dvi specializuotos bibliotekos. Specializuojasi trys tarnybos: liturginė, sakramentų ir santuokos sakramento bylų tarnyba⁵².

Kongregacija rūpinasi liturgijos plėtojimu ir liturginių nuostatų įgyvendinimu (disciplina). Ji vertina sakramentų teikimo galiojimą ir teisėtumą, teikia vyskupams specialius įgaliojimus (*indultus*), vertina liturginių knygų vertimus į tautines kalbas. Kongregacija tiria kunigystės šventimų kliūtis ir šventimų negaliojimo priežastis, prižiūri relikvijų garbinimą, teikia mažesniųjų bazilikų titulus.

Kongregacija remia pastoracinės liturgijos akciją, ypač švenčiant Eucharistiją; padeda vyskupams plėtoti veiklą, kuri galėtų paskatinti tikinčiuosius aktyviau dalyvauti liturgijoje.

Kongregacijos atstovas dalyvauja nepanaudotos, bet tikros santuokos (*ratum, sed non consumatum*) bylose dėl dispensų suteikimo (t. y. nagrinėja santuokos panaikinimo priežasčių pagrįstumą). Speciali kongregacijos komisija atlieka teisėjo vaidmenį šventimų panaikinimo bylose, dispensuoja nuo diakonato ir kunigystės šventimų.

Ši liturginius klausimus nagrinėjanti kongregacija plėtoja liturginę ir sakramentinę doktriną: sakramentų teikimo tvarką; liturginių nuorodų laikymąsi; kandidatų tinkamumą priimti dvasinius šventimus; malonių ir dispensų suteikimą; liturginius tekstus; bažnytinius kalendorius; privačias

⁵² Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 62–70.

mišias; brevijorius ir jų vertimų tikrinimą; sakralinės muzikos ir meno panaudojimą Bažnyčioje; relikvijų garbinimą; titulų, tokių kaip *basilica minor*, suteikimą; sankcijų taikymą piktnaudžiautojams.

Sakramentai yra įsteigti Kristaus, todėl ir kanonistai turi būti ypatingai pasiruošę, kad suvoktų visus bylos kriterijus, skelbiant šventimus negaliojančiais. Prie šios kongregacijos veikia Praktinė kanonų administracijos studija. Specialus komitetas *Vox Clara* (Aiškus balsas) pataria ir tikrina Romos rito celebravimą anglų kalba.

Glaudų ryšį su šia kongregacija palaiko Tarptautinis eucharistinių kongresų reikalų komitetas (*Pontificius Comitatus Eucharisticis Internationalibus Conventibus provehendis*), organizuojantis eucharistinius kongresus ir bendradarbiaujantis su vietinėmis Bažnyčiomis. Komitetas propaguoja Švenčiausiojo Sakramento kultą, kuris yra katalikų maldos pagrindas.

4. Šventųjų skelbimo kongregaciją (*Congregatio de Causis Sanctorum*), be vadovaujančiųjų, sudaro tikėjimo gynėjas (prelatas teologas) ir reliatorių kolegija, vadovaujama generalinio reliatoriaus; taip pat dvi konsultorių kolegijos: istorijos ir teologijos konsultoriai⁵³.

Kanonizacijos bylos vedamos griežtai vadovaujantis išleistomis specialiomis normomis⁵⁴. 1983 m. Jonas Paulius II patvirtino naujas normas: naują Šventųjų skelbimo kongregacijos reglamentą šventųjų byloms (*Reglamento della sacra congregazione per le cause dei santi*) ir Naujus įstatymus šventųjų byloms (*Novae leges pro causis sanctorum*). Dabartiniame, 1983 m. Kanonų teisės kodekse paliktas tik vienas kanonas (1403), kuriame teigiama, kad Šventųjų skelbimo kongregacija turi savo įstatymus, tačiau galioja bendros kanonų teisės normos, pvz., priesaika apklausiant liudininkus, dokumentų autentiškumas ir t. t.

⁵³ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 71–74.

⁵⁴ Jonas Paulius II per 27-erius popiežystės metus paskelbė 1338 palaimintuosius; dabartinis popiežius Benediktas XVI per trejus pontifikato metus palaimintaisiais paskelbė jau 577 asmenis (2008 m. vasario 19 d. duomenys).

Ši kongregacija nagrinėja bylas, kurias atsiunčia vietinės Bažnyčios arba vienuolynai. Ji vertina, kaip vyko pradinis bylos etapas, ar vietinės Bažnyčios tribunolas laikėsi nurodytų sąlygų, taip pat pastabomis ir instrukcijomis nurodo vyskupams, kas yra taisytina. Lemiamą žodį byloje taria kongregacija. Jei pradinis bylos etapas atitinka reikalavimus, kongregacija perima bylą ir antroji proceso dalis vyksta Romoje. Paskiriamas vienas reliatorius, kuris daugiausia ir rūpinasi tolesne bylos eiga; ryšį su vietinės Bažnyčios ordinaru palaiko per vyskupo paskirtą postulatorių. Bylos procesas ilgas ir sudėtingas.

Šventųjų skelbimo kongregacija, iš anksto išklausiusi Tikėjimo doktrinos kongregacijos nuomonę apie šventojo mokymo ypatybes, svarsto, koks titulas turi būti suteiktas šventajam. Galimi trys titulai: Bažnyčios daktaras, Bažnyčios mokytojas ir kankinys. Kongregacija tiria stebuklus ir pareiškia savo požiūrį dėl jų tikrumo, nustato relikvijų autentiškumą, relikvijų garbinimo tvarką, apskritai rūpinasi tinkamu šventųjų kultu.

Kongregacijos atliekamas darbas – procesų medžiaga, bylų tomai – yra neįkainojama istorinė medžiaga apie žmones, tautų kultūrą ir politines sistemas.

5. Vyskupų kongregacija (*Congregatio pro Episcopis*) – tai tiesioginė viso pasaulio Katalikų Bažnyčios vyskupų valdžia. Ši dikasterija yra viena seniausių Šventojo Sosto istorijoje. 1967 m. Paulius VI apaštališkąja konstitucija *Regimini Ecclesiae Universale* pertvarkė kongregaciją ir suteikė jai dabartinį vardą. Kongregaciją sudaro: centrinė įstaiga, koordinuojanti kariuomenės ordinariatų pastoraciją, užsiimanti sielovada valstybių kariuomenėse ir Vizito *ad limina* koordinavimo įstaiga, nes reikia ordinarų ataskaitas patikrinti, organizuoti kiekvieno vyskupo susitikimą su popiežiumi. Tokie vizitai vyksta kas penkeri metai.

Šiai kongregacijai pavaldžios asmeninės prelatūros – Šventojo Kryžiaus ir *Opus Dei* prelatūra, taip pat kariniai ordinariatai⁵⁵. Dar viena ypatinga institucija – Popiežiškoji Lotynų Amerikos komisija (*Pontificia Commissio pro America Latina*), nes kontinentas, kuriame daugiausia katalikų, turi daugybę problemų, tokių kaip socialinė nelygybė; išlaisvinimo teologija, besiremianti marksizmu, žmonijai atnešusiu tik kančias ir dar didesnę neteisybę. Kongregacija tvarko vietinių Bažnyčių statusą: jų steigimą, sujungimą ar pertvarkymą, o tai dažniausiai reikia aptarti su valstybių vyriausybėmis, pirma suderinus projektą su Vatikano Miesto Valstybės sekretoriato II sekcija.

Svarbiausias šios kongregacijos uždavinys – rūpintis, kad vietinės Bažnyčios turėtų savo ganytoją. Todėl Vyskupų kongregacija tikrina vyskupų kandidatūrą, skiria vyskopus, nustato diecezijų ribas, sprendžia dalinių Bažnyčių sujungimo ar atskyrimo klausimus, rūpinasi kariuomenės ordinariatų priežiūra (steigimu, keitimu ir naikinimu), plėtoja vyskupiškąją tarnystę. Jos kompetencijai taip pat priklauso vietinių sinodų reikalai, vyskupų konferencijų steigimas, jų statutų ir priimtų nutarimų tvirtinimas.

6. Tautų evangelizavimo kongregacija (*Congregatio pro Gentium Evangelizatione*) anksčiau vadinta Tikėjimo propagandos (*Propaganda Fidei*) kongregacija. 1976 m. Paulius VI pavadino ją Tautų evangelizavimo kongregacija. Toks pavadinimas prasmingesnis, nes evangelizuoti – tai ne tik skelbti, bet ir gyventi Evangelijos dvasia. Ši kongregacija turi aukščiausią valdžią sprendžiant lotyniškujų apeigų Bažnyčios klausimus. Ji koordinuoja evangelizaciją ir misijinę veiklą, tačiau niekada nepažeidžia Rytų Bažnyčių kongregacijos kompetencijos.

Tautų evangelizavimo kongregacijos nariai taip pat yra didžiausių misijinių vienuolių generaliniai vyresnieji ir aukštesnieji bei žemesnieji kongregacijos tarnautojai. Ši kongregacija rūpinasi misijų teologija, dvasingumo, pastoracijos skatinimu; nustato misijinės veiklos normas, ku-

⁵⁵ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 75–82.

ria struktūras; rūpinasi pašaukimu Bažnyčioje, misionierių ruošimu ir jų siuntimu, popiežiaus misijinių veikalų redagavimu ir t. t. Kongregacijos kompetencija ypač plati kraštuose, kuriuose dar nėra nuolatinės bažnytinės organizacijos. Jai tada tenka tada rūpintis vyskupų kandidatūromis, dvasininkais ir katechezės organizavimu.

Šiai kongregacijai priklauso: Istorinis archyvas, kuriame saugomi svarbesni misionierių darbai, tyrimai, liudijimai apie tautų ar genčių papročius; Kontroliuojanti komisija, kuri peržiūri sinodų nutarimus, vyskupų konferencijų statusus ir t. t.; Taryba ryšiams tarp kongregacijos ir vienuolynų vyresniųjų palaikyti – tai didelė institucija, kuri jungia, koordinuoja ir vienija vienuolių pastangas evangelizuojant tautas. Neužtenka idėjos, teorijos, reikia ir materialinių priemonių, kad vargingiausiuose kraštuose pirmiausia būtų sudaromos kultūrinės ir bent minimalios ekonominės sąlygos (steigiamos mokyklos, ligoninės). Todėl yra daug labdaros organizacijų: Popiežiškoji rinkliava afrikiečiams (*Pontificia Colletta pro Afris*); Popiežiškasis aukščiausiasis komitetas misijų darbams; Aukštesnioji tikėjimo platinimo taryba; Šv. apaštalo Petro popiežiškoji misijų veikla; Popiežiškoji veikla misijų vaikams ir kitos. Visa misijų veiklos informacija perduodama ne tik Šventajam Sostui, bet ir platinama pasaulyje per Tarptautinę tikėjimo agentūrą (*Agenzia Internazionale Fides*). Tautų evangelizavimo kongregacija turi atskirą nuo Apaštaltų Sosto finansų biudžetą ir administraciją, kuri atsiskaito Apaštaltų Sosto ekonominių reikalų prefektūrai⁵⁶. Joms vadovauja kongregacijos prefektas.

7. Kunigų kongregacija (*Congregatio pro Clericis*)⁵⁷, 1967 09 15 įsteigta Pauliaus VI apaštališkąja konstitucija *Regimini Ecclesiae Universae*. Kongregaciją sudaro trys tarnybos, jos dirba trijose srityse.

Pirmoji tarnyba rūpinasi dvasininkų pareigų atlikimu, kunigų ir diaconų religiniu gyvenimu bei tarnyste, jų disciplina, kunigų paskirstymu,

⁵⁶ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 85–92.

⁵⁷ Plg. Ten pat. Str. 93–98.

dvasininkų švietimu, dvasininkų draugijų, religinių organizacijų veikla, ypač Katalikiškosios akcijos priežiūra; vadovauja sinodų veiklai ir kontroliuoja Kurijoje vykstančius dvasininkų susirinkimus.

Antroji tarnyba rūpinasi Dievo žodžio skelbimo problemomis, pritaikant jį šio gyvenimo realijoms, taip pat formuoja tikinčiųjų religingumą. Kitos veiklos sritys: sielovada ir pamokslai, religinis visų tikinčiųjų auklėjimas, t. y. katechezė, tikybės pamokos, katekizmai, religijos vadovėlių ruošimas, katechetų rengimas.

Trečioji tarnyba tvarko laikinųjų Bažnyčios turtų reikalus, dvasininkų atlyginimus ir jų išlaikymą ligos ar senatvės metu. Šiai tarnybai taip pat priklauso Bažnyčios kultūrinių ir ekonominių turtų administracija.

Kongregacijos prefektas taip pat pirmininkauja jam pavaldžiai Popiežiškajai kultūrinių vertybių apsaugos komisijai (*Pontificia Commissio de patrimonio artis et Historiae conservando*), kuri prižiūri, kad bažnytinio meno kūriniai ir archyvai būtų tinkamai saugomi ir pristatomi tyrinėtojams bei visuomenei.

8. Vienuolių kongregaciją (*Congregatio pro Institutis vitae consecratae et Societatibus vitae apostolicae*)⁵⁸, dar vadinamą Pašvęstojo gyvenimo institutų ir apaštalinio gyvenimo draugijų kongregacija, sudaro dvi sekcijos: Vienuolynų sekcija, susidedanti iš trijų tarnybų, ir Pasaulietinių (vienuoliško tipo – aut. pastaba) reikalų sekcija. Šiai kongregacijai padeda Šventoji tarnyba (*Institutum Sacrum Ministerium*), kuri rūpinasi dvasininkų ugdymu per šventumą; Tarptautinė katechetikos taryba ir Kanoninės praktikos ir administracijos studija. Kongregacijos uždavinys – rūpintis visais pagal Evangelijos kvietimą gyvenančiais pašvęstojo gyvenimo institutais ir apaštalinio gyvenimo bendrijomis lotyniškųjų apeigų Bažnyčioje. Kongregacija turi teisę patvirtinti įkūrimą arba naikina vienuolynų ir pasauliečių institutus, taip pat jų sąjungas ar federacijas; saugo institutų tradicijas ir palaiko jų steigėjų dva-

⁵⁸ Plg. Ten pat. Str. 105–111.

sią. Ši kongregacija prižiūri institutų narių ir vyresniųjų gyvenimą, darbą, jų lavinimąsi, rūpinasi emeritais, organizuoja vienuolių ir visų Dievui pašvęstojo gyvenimo narių konferencijas. Kongregacijos užduotis – evangelinės dvasios ugdymas tarp vienuolių, kad šie sugebėtų liudyti Kristų pasauliui.

Kongregacija užsiima vienuolynų, veikiančių pagal popiežiškąją teisę ir priklausančių vyskupo jurisdikcijai, reikalais; vienuolių ir pasaulietiniais institutais, kurie pagal struktūrą yra panašūs į vienuolynus. Tvirtina jų kūrimąsi, konstitucijas, jų pakeitimus, kuria ir bendradarbiauja su vyresniųjų konferencijomis tiek vyrų, tiek moterų vienuolijose. Vienuolijų kongregacijos kompetencijai taip pat priklauso atsiskyrėlių vienuolijos, tretieji ordinai, įkurti planuojant juos pamažu paversti pašvęstojo gyvenimo institutais ar apaštališkojo gyvenimo draugijomis⁵⁹.

9. Katalikiškojo auklėjimo kongregacija (*Congregatio de Institutione Catholica*)⁶⁰, dar vadinama Katalikiškojo auklėjimo, kunigų seminarijų ir mokslinių institutų kongregacija. Jai pavaldžios Kunigystės pašaukimų pontifikalinė tarnyba, Nuolatinė tarpdikasterinė komisija. Šią kongregaciją galima palyginti su švietimo ministerija. Kongregaciją sudaro trys skyriai: seminarijų, universitetų ir katalikiškų mokyklų.

Pirmasis skyrius rūpinasi dvasininkijos rengimu, nepažeisdamas Tautų evangelizavimo kongregacijos kompetencijos. Šio skyriaus pareiga prižiūrėti, kad seminarijose arba kitose Katalikų Bažnyčiai priklausančiose švietimo įstaigose būtų teisingai mokoma katalikiškojo tikėjimo. Skyrius kontroliuoja, kaip kunigystei ruošiami seminaristai; rūpinasi pašaukimu, šalina netinkamus seminarijų dėstytojus, kontroliuoja viso katalikiškojo švietimo ir auklėjimo sistemą.

Antrojo skyriaus kompetencija apima universitetus ir kitas aukštąsias mokyklas. Remiami moksliniai privačių katalikiškųjų universitetų ar fa-

⁵⁹ Plg. Ten pat. Str. 105–111.

⁶⁰ Plg. Ten pat. Str. 112–116.

kultetų mainai; su vietiniais darbuotojais, kad atitiktų valstybės reikalaujamą lygį, derinama mokslo programa. Šiam kongregacijos skyriui priklauso steigti naujas mokslo institucijas arba jas naikinti, tikrinti seminarijų, katalikiškų fakultetų ir universitetų programas⁶¹.

Trečiasis skyrius rūpinasi parapiinių ir diecezinių mokyklų problemomis, remia vadovėlių leidybą ir siekia, kad vaiko asmenybė būtų ugdoma harmoningai.

Negalima teigti, kad žemesnių grandžių institucijos mažiau svarbios – visos jos yra savarankiškos ir dirba savo darbą. Teisiniu požiūriu visos diasterijos yra lygios viena kitai. Jų veiklą apibrėžia specialieji įstatymai.

2.4. Tribunolai (*Tribunalia*)

Teisingumas yra Bažnyčios pamatas. Šventasis Raštas moko mus teisingai gyventi, tačiau žmogus yra žmogus ir dažnai, nesilaikydamas 10 Dievo įsakymų, pažeidžia teisingumą. Jau apaštalų laikais teisingumas dažniausiai būdavo įgyvendinamas vyresniojo sprendimu. Žinoma, tada nebuvo teismo proceso.

Vyskupijoje vyriausiojo teisėjo funkcijas vyskupas vykdo per savo įgaliotą kunigą – teismo vikarą (oficiolą).

Kanonų teisės kodekso kan. 1442 įtvirtina visoje Katalikų Bažnyčioje popiežiaus aukščiausiąją teisminę galią, kurią Šventasis Tėvas gali vykdyti asmeniškai arba teisti per deleguotus teisėjus, tačiau, kaip liudija istoriniai šaltiniai, popiežiai tai daro labai retai. Todėl veikia Apaštalų Sosto tribunolai – Romos Rota ir Apaštališkoji Signatūra. Išvien su popiežiumi visa Romos kurija siekia, kad Bažnyčioje klestėtų teisingumas, tam neišvengiamai reikalingi teismai ir Bažnyčios aplinkoje – tai žemiausias vyskupijos tribunolas, metropolijos, regioninis ir aukščiau-

⁶¹ Pažymėtina, kad šiuo metu Romoje veikia 16 aukštųjų mokyklų, turinčių popiežiškųjų universitetų titulus.

siosios instancijos tribunolai Romos Rota ir Apaštališkoji Signatūra. Juose tikintieji arba institucijos gali ginti savo teisinius reikalus.

Apaštų Sosto tribunolai veikia pagal ordinarinę vikarinę galią. Dėl jų specifinių uždavinių ir ypatingo pobūdžio šių dviejų institucijų negalima visiškai sutapatinti su kitomis dikasterijomis, nors Šventųjų skelbimo ir Tikėjimo doktrinos kongregacijos taip pat užsiima teisiniu tyrimu ir vadovaujasi teisine logika. Apaštališkieji teismai tiek tikintiesiems, tiek dvasininkams garantuoja teisingumo įgyvendinimą visoje Bažnyčioje.

1. Romos Rotos Tribunolas (*Tribunal Rotae Romanae*) – popiežiaus įsteigtas ordinarinis apeliacinis aukščiausiasis teismas, kurį sudaro nuo 20 iki 30 teisėjų, vadinamųjų auditorių, kurie privalo būti kunigai. Jiems vadovauja kardinolas dekanas, *primus inter pares* (pirmas tarp lygių), popiežiaus skiriamas iš auditorių. 1994 10 01 Jonas Paulius II patvirtino Romos Rotos struktūrą, statutą ir jos normas. Romos Rota yra aukščiausiasis tribunolas ne tik Lotynų Bažnyčioje, bet ir Rytų Bažnyčioje. Romos Rotos kompetenciją apibrėžia Kanonų teisės kodeksas, Rytų Bažnyčios kanonų kodeksas ir apaštališkosios konstitucijos *Pastor bonus* 126–130 str. Kanonų teisės kodekso kanonai 1405 ir 1443–1444 yra pagrindiniai, nustatantys šio tribunolo kompetenciją:

Šis tribunolas sprendžia pirmosios instancijos bylas, apie kurias kalbama kan. 1405 § 3. Tribunolas nagrinėja pirmosios instancijos bylas, kurias paveda spręsti popiežius. Kompetencija yra universali teritorinė. Romos Rota yra antroji instancija visos Bažnyčios tribunolams. Ji sprendžia antrosios instancijos bylas, nagrinėtas įprastinio teismo ir pateiktas Šventajam Sostui tinkamu apeliaciniu būdu. Taip pat ir byloms, spęstoms pačioje Rotoje, yra trečioji instancija. Romos Rotos institucijoje veikia antroji ir tolesnė instancija, skirta byloms, spęstoms pačios Romos Rotos ir kitų apeliacinių tribunolų peržiūretoms, bet neturinčioms sprendimo galios. Madrido bažnytinis tribunolas irgi turi trečiąją ins-

tanciją. Romos Rota Madrido bažnytiniam teismui yra ketvirtoji instancija. Romos Rotos kompetencijai priklauso visos bažnytinės bylos, baudžiamosios ir vadinamosios „kontenziozinės“ (saugančios visuomenės gėrį). Romos Rota negali spręsti popiežiui ar Tikėjimo doktrinos kongregacijai patikėtų bylų; administracinio pobūdžio bylų, nes jos priklauso Apaštališkajai Signatūrai; sąžinės srities bylų, nes jas sprendžia Apaštališkoji Penitenciarija; Rytų Bažnyčių tikinčiųjų bylų. Apeliacijas priima Apaštališkoji Signatūra – aukščiausiasis apaštalinis tribunolas.

Tai teisėsauka Bažnyčioje, bendro teisingo teismo sprendimo ieškojimas, pagalba žemesniųjų instancijų teismams. Dažniausiai Romos Rota svarsto bylas, dėl kurių kreipiasi dieceziniai teismai; paprastai santuokos bylų, kai skiriasi pirmosios ir antrosios instancijų sprendimai.

Romos Rotos sprendimai yra bažnytinės teisės šaltinis kanonų srityje. Romos Rotoje dirbantys teisininkai rengiami Romos Rotos Studijų centre⁶².

2. Apaštališkosios Signatūros Aukščiausiasis Tribunolas (*Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae*). Remiantis Kanonų teisės kodekso kan. 1445, tai pats aukščiausias teisminis tribunolas Romos Katalikų Bažnyčioje. Jį sudaro nustatytas kardinolų ir vyskupų skaičius. Be vadovaujančiųjų, yra Bažnyčios advokatas, ryšio gynėjas ir kiti. Apaštališkoji Signatūra turi specialiosios teisės normas, kurios suteikia jai aukščiausiojo Bažnyčios tribunolo ir kartu visų teismų „tvarkytojo“ Bažnyčioje galią. Todėl Apaštališkoji Signatūra yra ne tik aukščiausiasis teismas, turintis formalią kompetenciją Romos Rotos atžvilgiu, bet ir aukščiausiasis administracinis teismas, kuriam pavesta spręsti įvairius Romos kurijos institucijų administracinius ir ypač kompetencijos konfliktus. Ši institucija vykdo kasacinio-administracinio tribunolo funkcijas. Taip pat rūpinasi teisingumo taikymu Bažnyčioje. Apaštališkąją Signatūrą sudaro trys sekcijos.

⁶² Plg. kan. 1443–1444; plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 126–130.

Pirmoji vykdo kasacinio teismo funkcijas, sprendžia ginčytinus klausimus, kilusius diecezinuose teismuose ar viršijančius jų jurisdikciją. Apaštališkoji Signatūra yra apeliacinė instancija Romos Rotos sprendimams apskūsti. Kadangi Apaštališkoji Signatūra yra aukščiausioji teismų administravimo įstaiga, tai tarsi visos Bažnyčios teismų kongregacija, pasaulietinėje sistemoje ji atitiktų Aukščiausiąjį Teismą.

Antroji sekcija atlieka administracinio teismo funkcijas: svarsto skundus dėl administracinių bažnytinės valdžios sprendimų ir sprendžia ginčus, kilusius tarp Romos kurijos dikasterijų⁶³.

Trečioji sekcija yra valstybinių teisingumo ministerijų atitikmuo. Savo sprendimus Apaštališkoji Signatūra grindžia bažnytinės teisės normomis ir civilinio teismo logika bei sąvokomis.

Šiam tribunolui pavaldi Advokatų reikalų komisija (*Commissio quod Advocatos*), ji suburia teisės mokslų specialistus, dirbančius Kurijos institucijose. Komisijai vadovauja Apaštališkosios Signatūros prefektas. Apaštaltų Sosto advokatų korpusą sudaro: kanonų ir civilinės teisės advokatai (*Advocati ad Utrumque Forum*); konsistorinių advokatų kolegijos prefektas; konsistoriniai advokatai; Apaštališkųjų Rūmų prokuratorių kolegijos dekanas ir advokatai; kanonų teisės advokatai (*Advocati pro Canonico Foro*), civilinės teisės advokatai (*Advocati pro Civili Foro*), Romos kurijos advokatai (*Album Advocatorum apud Romanam Curiam*). Ši komisija bendradarbiauja su italų advokatų kontoromis.

3. Apaštališkoji Penitenciarija (*Penitentiaria Apostolica*), dar vadinama Atgailos Tribunolu, yra aukščiausiasis bažnytinis teismas, sprendžiantis *in foro interno*, t. y. sąžinės srities bylas. Jos kompetencijai priklauso visi su vidiniais tikėjimo dalykais, sąžinės sritimi arba atlaidais susiję klausimai. Apaštališkoji Penitenciarija teikia išrišimus, dispensas, įžadų pakeitimus, sanacijas ir kitas Apaštaltų Sostui rezervuotas malones;

⁶³ Plg. kan. 1445 visus paragrafus, kurie yra itin svarbūs.

taip pat sprendžia su Atgailos sakramentu susijusius reikalus. Penitenciarija rūpinasi, kad Romos bazilikose pakaktų reikiamus įgaliojimus turinčių nuodėmklausių.

Penitenciarijai vadovauja didysis penitenciarijus. Kasdieniams kongregacijos posėdžiams vadovauja regentas. Netikinčiajam sunku suprasti vidinius sielos poreikius, kuriuos Bažnyčia nagrinėja jau nuo III šimtmečio.

2.5. Tarybos (*Pontificia Consilia*)

Popiežiškųjų tarybų skaičius išaugo valdant Jonui Pauliui II. Tęsdamas Vatikano II Susirinkimo mokymą, jis įsteigė tarybas, kad šios spręstų grynai bažnytinio, dvasinio pobūdžio problemas ir klausimus, susijusius su dabartinio pasaulio rūpesčiais. Kiekviena taryba turi savitą specifiką ir struktūrą, kad galėtų padėti atitinkamai aukštesnei struktūrai.

1. Popiežiškoji pasauliečių taryba (*Pontificium Consilium pro Laicis*) Pauliaus VI įkurta 1967 01 06. Ji dažnai tariasi su Šventojo Sosto sekretoriato vadovais. Tarybai vadovauja kardinolas drauge su priskirtais kardinolais ir vyskupais⁶⁴. Taryba dalyvauja tarptautinėse pasauliečių iniciatyvose ir konferencijose apaštalavimo tikslu; koordinuoja pasauliečių apaštalavimą ir pasauliečių krikščioniškąjį vaidmenį Bažnyčioje; remia dalyvaujančius misijų kraštuose tiek individualiai, tiek bendruomeninėmis formomis; skatina pasauliečių bendradarbiavimą dvasinio gyvenimo srityje, liturginiame ir sakramentiniame gyvenime, artimo meilės ir visuomenės ugdymo darbuose. Trečiojo vienuolių ordino (tretininkų) apaštališkos veiklos skatinimas priklauso išimtinai šiai tarybai.

2. Popiežiškoji krikščionių vienybės taryba (*Pontificium Consilium ad Unitatem Christianorum fovendam*) performuota iš Popiežiškojo krikščionių vienybės sekretoriato 1960 06 05. Tarybą sudaro dvi sek-

⁶⁴ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 131–134; šiandien jai vadovauja kardinolas Stanislawas Rylko, paskirtas 2003 11 29.

cijos: Rytų ir Vakarų. Tarybai pavaldi Religinių kontaktų su judaizmu komisija, kuriai vadovauja tarybos prezidentas⁶⁵. Taryba leidžia leidinį *Service d'Information* anglų ir prancūzų kalbomis⁶⁶.

Tarybos uždavinys – ekumeninė veikla siekiant atkurti krikščionių vienybę, įgyvendinti Vatikano II Susirinkimo ekumeninius nutarimus. Ši taryba interpretuoja ekumeninius įstatymus ir pateikia juos vykdyti. Tai ypač svarbu šiam pontifikatui. Taryba koordinuoja ir remia vietines ir tarptautines ekumenines institucijas, peržiūri jų idėjas. Pasi-tarusi su popiežiumi taryba organizuoja susitikimus su atsiskyrusių krikščioniškų Bažnyčių atstovais.

3. Popiežiškoji šeimos taryba (*Pontificium Consilium pro Familia*) kaip savarankiška institucija buvo įkurta Jono Pauliaus II 1981 05 09. Tarybos darbams vadovauja vadovas, padedant prezidiumui, kurį sudaro vyskupai. Taryboje dirba ir garsūs mokslininkai pasauliečiai, pakviesti iš įvairių pasaulio kraštų.

Bendradarbiaudama su Popiežiškąja pasauliečių taryba remia krikščioniškųjų draugijų ir institucijų veiklą; leidžia leidinį *Familia et Vita* (Šeima ir gyvenimas).

Tarybos uždavinys – šeimų pastoracija, jų teisių gynimas pasaulietinėje visuomenėje. Taryba rūpinasi šeimos ląstelės išsaugojimu, krikščioniškos sampratos apie santuoką ir šeimą skleidimu. Bendradarbiaudama su vyskupų konferencijomis siekia pažinti šeimų gyvenimo sąlygas įvairiuose kraštuose, taip pat plėtoja šeimų pastoraciją. Daro įtaką per vietinių Bažnyčių vadovus, kad vyriausybė remtų sveikos šeimos ląstelę, sudarytų socialines sąlygas vaikams augti ir bręsti.

4. Popiežiškoji teisingumo ir taikos taryba (*Pontificium Consilium de Iustitia et Pax*) įkurta Pauliaus VI 1967 01 06. Tarybai vadovauja kardi-

⁶⁵ Dabartinis jos pirmininkas – energingas kardinolas Walteris Kasperis, paskirtas 2001 03 03.
⁶⁶ Plg. Ten pat. Str. 135–138; *Popiežiškoji krikščionių vienybės taryba*. Ekumenizmo principų ir normų įgyvendinimo vadovas. Vilnius. 1995. Nr. 53–54.

nolas, sekretorius, pasekretoris, o nariai yra kardinolai, vyskupai, kunigai ir tikintieji pasauliečiai. Taryba ruošia ir vyriausybės adresuojamus pareiškimus apie teisingumą ir taiką, smerkia represijas. Šiuos pranešimus visada suderina su Vatikano Miesto Valstybės sekretoriato II sekcijos vadovybe.

Siekdama teisingumo ir taikos žmonijai taryba bendradarbiauja ir su nekatalikiškomis institucijomis. Spręsdama įvairiausių klausimus palaiko glaudų ryšį su vietinių Bažnyčių ir vyskupų konferencijomis. Taryba rūpinasi Pasaulinės taikos dienos (*Dies pacis in mundo provehendae*) šventimu. Šios institucijos ideologija remiasi Bažnyčios socialinėmis enciklikomis, t. y. rūpinasi tuo, kad būtų gerbiamos žmonių pilietinės ir politinės teisės, būtų keliama darbininkų gerovė, tautoms būtų suteiktas laisvas apsisprendimas. Taryba kaupia informaciją ir tyrimų duomenis apie teisingumą ir taiką, visuomenės vystymąsi ir žmogaus teisių pažeidimus, nes teisingumas, laisvė ir pažanga yra taikos pagrindas.

5. Popiežiškoji taryba *Cor Unum* (*Pontificium Consilium Cor Unum* – Viena širdis) įkurta Paulius VI apaštališkuoju laišku *Amoris officio* (Meilės tarnyba) 1997 07 15. Iki 1994 m. tarybai vadovavo tas pats vadovas kaip ir Popiežiškajai teisingumo ir taikos tarybai. Naujai įkurta tarybai priskirta dalis Popiežiškosios teisingumo ir taikos tarybos pareigų. Abi giminingos tarybos glaudžiai bendradarbiauja. Į tarybos sudėtį, be vadovybės, įeina ir labdaros darbus dirbantys pasauliečiai.

Tarybai pavaldūs du fondai: Jono Pauliaus II Sahelio fondas (įkurtas 1984 m.) ir fondas *Populorum Progressio* (Tautų pažanga) (1992), kuris rūpinasi Lotynų Amerikos bežemiais gyventojais. Abu fondai kartu labdarai yra skyrę daugiau kaip 5 mln. dolerių.⁶⁷

Tarybos uždaviniai: padėti vargstančioms tautoms; skatinti labdaros iniciatyvas; skubiai padėti ištikus stichinėms ar gamtos nelaimėms;

⁶⁷ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 145–148.

stiprinti katalikiškų institucijų ryšius su tarptautinėmis organizacijomis; organizuoti ir remti idėjas bei darbus, skirtus žmonijos socialinei ir materialinei pažangai; skatinti tikinčiuosius liudyti meilės evangeliją konkrečiais darbais; kurti labdaros institucijas nukentėjusiose šalyse. Taryba koordinuoja visų katalikiškų karitatyvinių organizacijų veiklą besivystančių kraštų gyventojams gelbėti (nuo 1972 iki 2005 m. taryba labdarai buvo paskyrusi apie 25 mln. dolerių).

6. Popiežiškoji migrantų ir keliautojų sielovados taryba (*Pontificium Consilium de Spirituali Migrantium atque Itinerantium Cura*). 1988 06 28 Pauliaus VI performuota taryba platina leidinį *People on the move*, kad supažindintų su žmonių vargais ir kitomis problemomis⁶⁸. Pastoracinei jos veiklai priklauso šios sritys: emigrantų globa; apaštalavimas jūroje; oro kelionių; klajoklių ir turistų. Dedamos pastangos, kad centriniuose oro uostuose būtų koplyčios ir dirbtų kapelionai. Taryba rūpinasi iš savo tėvynės priverstų bėgti žmonių dvasine globa; organizuoja specialias pastoracines programas vietinėse Bažnyčiose, kuriose yra pabėgėlių, tremtinių, imigrantų, klajoklių; plėtoja Apaštalavimo jūroje veiklą (*Opus Apostolatus Maris*); iškilmingai mini pasaulinę Emigrantų ir tremtinių dieną (*Dies universalis pro migrantibus atque exsulis*).

7. Popiežiškoji medicinos darbuotojų sielovados taryba (*Pontificium Consilium pro Valetudinis Administris [pro Pastoralis Valetudinis Cura]*) Jono Pauliaus II įkurta 1985 02 11. Taryba platina leidinį *Dolentium Hominum – Cies e salute nel mondo* (Kenčiančių žmonių) italų, ispanų, prancūzų ir anglų kalbomis⁶⁹.

Pagrindinis tarybos uždavinys – ligonių ir kenčiančiųjų pastoracija, dvasinė pagalba ir paguoda sergantiems žmonėms. Prižiūri ir paragina vyskupus, kad ligoninės turėtų pakankamai kapelionų ir sugebėtų

⁶⁸ Plg. Ten pat. Str. 149–151.

⁶⁹ Plg. Ten pat. Str. 152–153.

žmonių ligos ir kančios akivaizdoje sustiprinti jų tikėjimą. Primena tikintiesiems, kokia išganinga kančia, paženklinta kryžiumi, pašvęsta su Kristumi.

8. Popiežiškoji juridinių įstatymų taryba (*Pontificium Consilium de Legum Textibus*). Jonas Paulius II buvo įkūręs Popiežiškąją kanonų teisės kodekso autentiško aiškinimo komisiją 1984 m., o 1988 m. išplėtė jos kompetenciją ir pavadino Popiežiškąją juridinių įstatymų taryba. Pirmoji taryba (komisija) turėjo teisę nagrinėti tik Lotynų Bažnyčios įstatymus, o dabartinė – ir visus Rytų Bažnyčios įstatymus. Taryba platina leidinį *Communicationes*.⁷⁰

Pagal savo specifiką ši taryba atitinka pasaulietinės valdžios Konstitucinį Teismą.

Pagrindinis tarybos uždavinys – bažnytinių įstatymų aiškinimas. Remdamasi popiežiaus autoritetu, ji turi galią atsiklausti kompetentingų Romos kurijos institucijų vadovų nuomonės, aiškinti svarbesnius bažnytinės teisės klausimus (*in rebus maioris*). Taryba kontroliuoja, kad visi Romos kurijos institucijų leidžiami dokumentai: aktai, bendrieji dekretai ir instrukcijos, atitiktų visuotinės Bažnyčios teisės nuostatas ir formą.

Taryba yra kompetentinga vertinti vyskupų konferencijų dekretus, kuriuos šios privalo teikti tarybai. Taryba tiria teisinius dekretų aspektus, jei kyla abejonių. Tikrina vietinių Bažnyčių ordinarų raštus – sprendžia, ar jų įstatymai atitinka bendrąją bažnytinę teisę. Tai padeda suvienodinti bažnytinę teisę ir ją plėtoja.

9. Popiežiškoji tarpreliginio dialogo taryba (*Pontificium Consilium pro Dialogo inter Religiones*) Pauliaus VI performuota iš Nekrikščionių sekretoriato į popiežiškąją tarybą 1964 05 19. Taryba leidžia leidinį *Pro Dialogo* (Už dialogą). Jos uždutis – plėtoti dialogą ir koordinuoti kon-

⁷⁰ Plg. Ten pat. Str. 154–158. Daug yra bendromis pastangomis sukurtų dokumentų. Vienas iš nuostabiausių – „Žydų tauta ir jos šventraščiai Biblijoje“ (Roma, 2001 m.).

taktus su nekrikščioniškųjų religijų atstovais, skatinti savitarpio supratimo dvasią, pagarbą, toleranciją ir pasitikėjimą tarp skirtingų religijų išpažinėjų. Ypač pasižymėjo Jonas Paulius II, skleidęs „meilės civilizaciją“, kad niekada nebūtų karų tarp Dievą tikinčiųjų.

Plati tarybos veikla reikalauja bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis, ypač su Tikėjimo doktrinos, Rytų Bažnyčių ir Tautų evangelizavimo kongregacijomis. Tarybai pavaldi Religinių kontaktų su islamu komisija (*Commissio ad Rationes cum Muslimanis sub Religioso Respectu Fovendas*).

10. Popiežiškoji kultūros taryba (*Pontificium Consilium de Cultura*) Jono Pauliaus II performuota iš Popiežiškosios dialogo su netikinčiais tarybos ir pavadinta Kultūros taryba 1982 05 20. Ją sudaro vadovas kardinalas, prezidiumas ir daugiadisciplinis kolektyvas iš įvairių pasaulio tautų kultūros specialistų. Tarybai pavaldžios popiežiškosios akademijos (šiuo metu jų veikia 10), Koordinacinė taryba. Taryba leidžia leidinį *Cultures et Foi* (Kultūra ir tikėjimas) prancūzų, anglų ir ispanų kalbomis.

Taryba plėtoja Apaštalų Sosto kontaktus su kultūros pasauliu. Jos tikslas – skleisti krikščioniškąsias vertybes ir skatinti kūrėjus, kad jie jaustųsi esą dieviškosios misijos vykdytojai. Taryba įrodė, kad kultūros (meno, muzikos, literatūros, kino ir pan.) srityje įmanomas bendradarbiavimas ir su netikinčiais.

Taryba nepamiršo ir savo pirminės paskirties – studijuoti ateizmą, jo priežastis ir supažindinti krikščioniškąjį pasaulį su pasekmėmis, kas nutinka, kai didelė visuomenės dalis ima gyventi be Dievo.

11. Popiežiškoji socialinių komunikacijų taryba (*Pontificium Consilium de Communicationibus Socialis*) užsiima visuomenės komunikacijos priemonėmis, naudoja jas evangelizacijai. Ši taryba taip pat turi veikti sutartiškai su Vatikano Miesto Valstybės sekretoriatu, nes masinės komunikacijos priemonės turi didelę galią ir pasiekia tolimiausius žemės kampelius.

Taryba globoja Vatikano filmoteką (*Filmoteca Vaticana*), leidžia *Bulletin du C.P.C.S., Social Communications Directory, History and pertinent documents* [SD]. Taryba tinkamai pažymi Pasaulinę informacijos priemonių dieną (*Dies Communicationum socialium*).

Pagrindinis tarybos uždavinys – skatinti ir palaikyti Bažnyčios ir tikinčiųjų veiklą įvairiose visuomenės komunikacijos srityse. Bažnyčia siekia, kad visos informacijos priemonės (dienraščiai, kita periodika, radijo ir televizijos laidos, filmai) pasižymėtų žmogiškosiomis vertybėmis, t. y. krikščioniškuoju humanizmu. Tarybos pareiga – priminti vietinių Bažnyčių ordinarams, kad šie sugebėtų valdyti, gauti ir išlaikyti komunikacijos priemones didžiajam krikščionybės tikslui.

2.6. Komisijos

Romos kurijai priklauso šešios komisijos. Jos specializuojasi konkrečioje srityje ir dažniausiai padeda spręsti tam tikrus klausimus. Beveik visos komisijos atsirado iš kitų institucijų, buvo nuolat tobulinamos arba net panaikinamos, priklausomai nuo to, kokios problemos kankino Bažnyčią. Todėl reikalinga grupė žmonių, puikiai išmanančių tam tikrą sritį ir galinčių duoti kompetentingą atsakymą.

1. Popiežiškoji Lotynų Amerikos komisija (*Pontificia Commissio America Latina*) įsteigta Pijaus XII 1958 04 19, kad analizuotų pagrindines katalikybės problemas Lotynų Amerikoje, neleistų plisti sektoms, gintų tikėjimą ir pajungtų dikasterijas bendriesiems klausimams spręsti. Jonas Paulius II motu proprio *Decessores Nostris* (Mūsų pasekėjai) atskyrė ją nuo Vyskupų kongregacijos ir suteikė jai statusą savarankiškos institucijos, turinčios atskirą struktūrą, savo tikslus. 2007 m. gegužės mėn. Brazilijoje vyko penktoji Lotynų Amerikos ir Karibų jūros tautų konferencija, kurią vedė kardinolas Giovanni Battista Re, Vyskupų kongregacijos prefektas.

2. Popiežiškoji Biblijos komisija (*Pontificia Commissio Internationale Biblica*). Popiežiškąją Biblijos studijų komisiją įkūrė Leonas XIII 1902 10 30 apaštališkuoju laišku *Vigilantiae studiique* (Budint ir studijuojant). 1904 m. šv. Pijus X apaštališkuoju laišku *Scripturae Sanctae* (Šventasis Raštas) suteikė komisijai teisę teikti akademinis laipsnius biblistikos srityje. Pijus XI sulyginio komisijos teikiamus laipsnius su popiežiškųjų universitetų teikiamais laipsniais motu proprio *Bibliorum scientia* (Biblijos mokslai). Paulius VI 1971 06 27 motu proprio *Sedula Cura* performavo ją į atskirą instituciją ir sujungė su Tikėjimo doktrinos kongregacija. Dabartinę komisiją sudaro: kardinolas tikėjimo mokymo prefektas – vadovas, sekretorius ir nariai. Darbus ir visą veiklą koordinuoja techninis sekretorius⁷¹. Komisija remia Biblijos tyrimus ir skatina jų viešinimą.

3. Tarptautinė teologijos komisija (*Commissio Teologica Internationale*) įkurta Pauliaus VI 1969 04 11 prie Tikėjimo doktrinos kongregacijos. Nors komisija susirenka kartą per metus, bet savo veiklą gali vykdyti ir per pakomitečius. *Tredecim anni iam* (Jau trisdešimt metų) 1982 08 06 Jonas Paulius II paskelbė baigtus Tarptautinės teologijos komisijos statutus.

4. Popiežiškojoje sakralinės archeologijos komisijoje (*Pontificia Commissio de Sacra Archeologia*) dirba arkivyskupas vadovas, sekretorius, nariai, komisarai korespondentai. Darbus kontroliuoja vietiniai valdininkai ir inspektoriai, jie ypač prižiūri katakombas⁷². Komisija rūpinasi archeologiniais kasinėjimais vietovėse, susijusiose su Bažnyčios istorijos pradžia.

5. Popiežiškoji Bažnyčios kultūrinių vertybių komisija (*Pontificia Commissio de bonis culturalibus Ecclesiae*). 1993 m. Jonas Paulius II motu

⁷¹ Dokumentas *Sedula Cura* turi tik 15 straipsnių, nustatančių institucijos struktūrą ir programą (AAS 63 // 665–669).

⁷² Šios komisijos nariai yra istorinių dokumentų apie katakombas ekspertai. Roma turi kuo didžiutis.

proprio *Inde a Pontificatus Nostri initio* (Taip nuo mūsų pontifikato pradžios) reformavo Popiežiškąją istorinio paveldo konservacijos komisiją ir pakeitė jos pavadinimą.

Komisija koordinuoja ir prižiūri Bažnyčios kultūrinio paveldo, pirmiausia senienų, konservaciją ir apsaugą, ypač rūpinasi bažnytiniais archyvais, muziejais, bibliotekomis, pinotekomis ir kitomis bažnytinio gyvenimo vertybėmis. Komisiją sudaro arkivyskupas vadovas, sekretorius, pasekretoris, nariai ir konsultorių kolegija⁷³.

6. Popiežiškoji komisija *Ecclesia Dei* (*Pontificia Commissio Ecclesia Dei* – Dievo Bažnyčia) įsteigta 1988 07 02 Jono Pauliaus II motu proprio *Ecclesia Dei*. Pagrindinis jos tikslas – vėl susivienyti su tradicionalistais: 1970 m. įkurta Šv. Pijaus X brolija ir vyskupo M. Lefebvre'o pasekėjais, atmetančiais Vatikano II Susirinkimo mokymą, ypač Bažnyčios liturgijos ir vienybės klausimais.

Komisiją sudaro: kardinolas vadovas, nuolatiniai ekspertai ir sekretorius. Kontaktai tarp brolijos ir Apaštalo Sosto po ilgos pertraukos buvo atnaujinti 2001 m. Šiuo metu komisija ir vyskupo M. Lefebvre'o pasekėjai bendradarbiauja nuolat ir gana vaisingai.

2.7. Kitos pagalbinės įstaigos

Tai pagalbinės institucijos, kurios padeda Apaštalo Sostui materialinėmis ar kitomis organizavimo priemonėmis. Pagal oficialią išdėstymo tvarką apibūdinsime kiekvienos iš jų veiklą.

1. Apaštališkieji Namai (*Camera Apostolica*). Šiai institucijai Apaštalo Sosto ekonominių reikalų prefektūra duoda apyskaitą apie praėjusių metų pajamas ir išlaidas, taip pat pateikia ateinančių metų planus. Įsitaigai vadovauja kardinolas kamerlingas, jam padeda vicekamerlingas

⁷³ Komisijos veiklą apibrėžia ir Vatikano Miesto Valstybės Personalo bendrasis reglamentas Città del Vaticano. 2004.

ir kiti šios įstaigos prelatai. Vakuojant Sostui kamerlingas pats arba per savo delegatus iš visų Apaštalų Sostui priklausančių administracijų gali paprašyti ataskaitų apie finansinę joms patikėtų turtų padėtį, taip pat gali priimti sprendimus ekstraordinariu būdu. Šias ataskaitas kamerlingas pateikia Kardinolų kolegijai.

Anksčiau kamerlingas pavaduodavo popiežių esant jam už Romos ribų. XX a., įsigalėjus komunikacijos priemonėms, ši pareiga, ilgus amžius buvusi pagrindinė, neteko prasmės, nes Šventasis Tėvas, net išvykęs į tolimas keliones, nuolat palaiko ryšį su Romos kurija⁷⁴.

2. Apaštalų Sosto paveldo administracija (*Administratio Patrimonii Sedis Apostolicae*) valdo Apaštalų Sostui priklausantį turtą ir garantuoja Romos kurijos išlaikymą. Administracijai vadovauja kardinolas, jam padeda sekretorius ir kardinolų grupė, ypač svarbus asmuo yra generalinis sąskaitininkas.

Šią instituciją sudaro dvi sekcijos, joms vadovauja prelatas sekretorius. Paprastoji sekcija valdo jai patikėtą turtą, esant reikalui kviečiasi ekspertus; tikrina Apaštalų Sosto darbuotojų ekonominį ir teisinį statusą, stebi vadovybės ekonominę veiklą; užtikrina lėšas, reikalingas Romos kurijai normaliai funkcionuoti, ruošia pajamų ir išlaidų ataskaitas. Nepaprastoji sekcija valdo specialųjį kilnojamąjį turtą ir tvarko reikalus, susijusius su kitu Apaštalų Sosto kilnojamuoju turtu⁷⁵.

3. Apaštalų Sosto ekonominių reikalų prefektūra (*Praefectura rerum oeconomicarum Sanctae Sedi*) kontroliuoja visas Apaštalų Sostui priklausančias administracijas, prižiūri visų finansine veikla užsiimančių institucijų darbą. Prefektūra įkurta Pauliaus VI 1967 m. Tai aukščiausioji Apaštališkojo Sosto instancija ekonominiams bei finansiniams reikalams koordinuoti ir tikrinti; t. y. visoms Apaštališkajam Sostui

⁷⁴ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 171.

⁷⁵ Plg. Ten pat. Str. 172–175; Apaštališkoji konstitucija *Regimini Ecclesiae Universae*. Op. cit. Str. 123–124.

priklausančioms įstaigoms, nepriklausomai nuo jų autonomijos. Prefektūrai vadovauja arkivyskupas, jam padeda sekretorius ir vyriausiasis buhalteris. Ši tarnyba prižiūri visų Apaštalų Sosto institucijų finansinę veiklą, išskyrus labdaros institutą, kurio užduotis – remti labdaros darbus. Administracija tikrina visų Apaštalų Sosto institucijų išlaidas, planus ir numatytu laiku teikia juos tvirtinti aukštesniajai valdžiai⁷⁶.

4. Popiežiaus namų prefektūra (*Pontificalis Domus*) Pauliaus VI įkurta 1967 m. ir pavadinta Apaštališkųjų rūmų prefektūra, o dabartinis pavadinimas suteiktas 1968 m. Prefektūra rūpinasi Senųjų apeigų kongregacija, Rūmų maršalo tarnyba ir rūmų vadovo funkcijomis. Jai vadovauja prefektas, kurį pavaduoja padėjėjas ir regentas. Prefektūra atsako už tvarką popiežiaus apartamentuose ir veiklą už rūmų ribų. Prefektas padeda popiežiui pačiuose rūmuose ir visur, kur Šventasis Tėvas apsi-
stoja. Jo pareigos: a) prižiūrėti viską, kas susiję su viešomis ir privačiomis Šventojo Tėvo audiencijomis; b) ruošti popiežiškąsias ceremonijas, išskyrus liturgines; c) leisti kanonų potvarkius Šventojo Tėvo vizitų Romoje metu. Prefektas prižiūri Popiežiaus namų discipliną ir tvarką, ypač jo apartamentuose ir audiencijų salėse, sudarančiose popiežiškąją poilsiavietę (*Sala Clementina, Sala del Concistorio, Sala dei Sediari, Sala di S. Ambrigo*). Prefektūra tvarko Popiežiaus namų koplyčią, Kardinolų kolegijos, prelatų ir prie Apaštalų Sosto akredituoto diplomatinio korpuso precedencijos tvarką (pirmumo teisę ceremonijose).

5. Popiežiaus liturginių apeigų biurui (*Officium de Liturgicis Celebrationibus Summi Pontificis*) vadovauja Popiežiaus liturginių apeigų ceremonmeisteris, skiriamas penkeriems metams. Tarnyba rūpinasi viskuo, ko reikia liturgijai ir kitoms pamaldoms, kurias atlieka popiežius. Biuras prižiūri asistą, patarnauja bet kokioms liturginėms cere-

⁷⁶ Plg. Ten pat. Str. 176–179. Apaštališkoji konstitucija *Regimini Ecclesiae Universae*. Op. cit. Str. 125–128.

monijoms. Popiežiaus liturginių apeigų biuro kompetencijai taip pat priklauso Kardinolų kolegijos pamaldų rengimas ir vadovavimas iškilmingoms Kardinolų kolegijos pamaldoms, vakuojant Sostui⁷⁷.

Visos institucijos išvardytos tiksliai pagal žinyne *Annuario pontificio* pateiktą sąrašą.

Yra dar dešimt Šventajam Sostui tiesiogiai pavaldžių įstaigų, kurios neturi administracinio statuso, bet atlieka tam tikras užduotis. Tai slaptasis archyvas; apaštališkoji biblioteka (kuriai priklauso Vatikano II Susirinkimo archyvas (*Tabularium Consilii Vaticani II*), saugantis visus su Vatikano II Susirinkimu susijusius dokumentus); Mokslų akademija; leidykla; spaustuvė; Vatikano knygynas; dienraštis *L'Osservatore Romano*; Vatikano televizijos centras; Vatikano radijas; Šv. Petro fabrikas; Apaštališkoji rinkliava.

Romos kurija skirta žmonijai tarnauti, tikėjimui, gėriui, tautų santarvei ir taikai skleisti. Be dvasinių dalykų puoselėjimo, ji ryžtingai kovoja už taiką, plėtoja kultūrą ir saugo tautų nacionalinį paveldą.

Romos kurija, kaip aukščiausia Bažnyčios institucija, jungianti vietines Bažnyčias „į vieną avidę“, atlieka žmoniją vienijančią vaidmenį. Apaštalu Sostą ir vietinę Bažnyčią sieja glaudus ryšys. Kiekvienas kraštas turi savo nuncijų, Šventajam Sostui reikia pranešti apie kiekvieną svarbesnį žingsnį; duoti metinę vyskupijos ataskaitą, o vietos nuncijus perduoda ordinarams Romos kurijos atitinkamų įstaigų nurodymus įvairiais klausimais.

Vatikano Miesto Valstybės sekretoriatą sudaro dvi sekcijos. Antroji sekcija yra diplomatijos struktūra. Būtina panagrinėti diplomatijos metodą ir stilių. Remiantis pagrindiniais teisės šaltiniais, bus atskleista diplomatijos kilmė, parodysime, kaip į besikeičiančio pasaulio iššūkius Romos kurijai reaguoja popiežius.

⁷⁷ Plg. Apaštališkoji konstitucija *Pastor bonus*. Op. cit. Str. 182.

2 dalies klausimai ir užduotys

Išstudijavę šią dalį studentai gebės:

1. Bent iš dalies suvokti Bažnyčios valdomųjų institucijų raidą.
2. Suvokti Romos kurijos sampratą.
3. Atskirti pasaulietinės diplomatijos terminus, žinoti diplomatų rangus.
4. Operuoti religinėmis ir teisinėmis žiniomis valstybinėje veikloje; diplomatams tai lyg trumpas paruoštas žodynas: derybų, veikimo, kokie santykiai ir kaip užmezgami (pvz., valstybė nori užmezgti diplomatinius santykius su Šventuoju Sostu, bet jeigu ta vyriausybė negerbia žmogaus teisių, tai Vatikano diplomatai nebus linkę su ja užmezgti diplomatinių santykių).

Klausimai ir užduotys:

1. Ar iš karto atsirado Romos kurijos institucijos, kokia teise vadovaujantis jos buvo kuriamos? Kokie romėniški vardai davė pavadinimą šiai institucijai (Romos kurijai) pirmaisiais krikščionybės amžiais?
2. Kuo pasižymi Kurijos reformos po Vatikano II Susirinkimo? Ką reiškia *aggiornamento* – Bažnyčios atsinaujinimas?
3. Kaip suprantate Romos kurijos sudėtį, kokios institucijos yra pagrindinės?
4. Kokią kompetenciją turi kongregacijos?
5. Kuo vadovaujasi institucijų vadovai?
6. Kokie yra tribunolai ir kokia jų paskirtis?
7. Kas priklauso Rytų Bažnyčioms (kiek jų yra ir kokie ritai)?
8. Ar Katalikų Bažnyčia saugo tradicijas, ritą, liturginę sanklodą – Rytų Bažnyčių tikinčiųjų kultūrą?
9. Kada atsirado popiežiškosios tarybos ir kokia jų paskirtis?

10. Kokie Jono Pauliaus II nuopelnai Romos kurijai ir kas yra *Pastor bonus*?
11. Kokią funkciją atlieka komisijos ir kiek jų yra?
12. Kuo užsiima pagalbinės įstaigos?
13. Kokius asmenis skiria pats popiežius? Kokia priėmimo procedūra norint užimti žemesnio rango tarnautojo pareigas Romos kurijoje?
14. Kaip suprantate kanonizaciją ir kiek yra bylos etapų?
15. Kodėl popiežius įsteigė inkvizicijos tarnybą?
16. Kokios yra Katalikų Bažnyčios savybės?

Užduotys ir diskusijos:

Kaip Jums atrodo, ar Bažnyčia sugeba reaguoti į aktualijas? („Taip“ ar „ne“ – atsakyti argumentuotai ir pagrįstai.)

Ar nekatalikai gerbia 10 Dievo įsakymų?

Kas yra ekumeninis procesas ir tarpreliginis dialogas? Kiek žinote skirtingų religijų?

Kokios Romos kurijos institucijos ypač nusipelnė saugant žmonijos kultūrą ir tautinį tapatumą?

Ką žinote apie Europos universitetus (tikrąja šio žodžio prasme): Salerno, įsteigto XI a.; Bolonijos, įkurto 1084 m; Paryžiaus, pradėjusio veiklą XII a. pabaigoje; taip pat Italijoje Bažnyčia įsteigė ir globoja šiuos universitetus: Romoje, Paduvoje, Feraroje, Pavijoje, Pizoje, Florencijoje, Sienoje, Perudžoje, Turine, Katanijoje. O kur kitos šalys?. Istorikai paskaičiuo, kad Vytauto Didžiojo laikais Europoje buvo 46 universitetai, o Lietuvoje Bažnyčia tuo metu dar tik pradėjo steigti mokyklas liaudies vaikams. Vilniaus universitetą 1579 m. įkūrė jėzuitai.

3. BAŽNYTINĖS DIPLOMATIJOS KILMĖ IR JOS TIKSLAI

Šiame skyriuje bus apibūdinta bažnytinė diplomatija, turinti gilesnes tradicijas negu pasaulietinė. Bažnytinė diplomatija geriau suprantama susipažinus su pagrindine Romos kurijos institucija – sekretoriatu, ir suvokus realų Šventojo Sosto ir Bažnyčios ryšį. Bus apžvelgta naujų valstybių diplomatinių santykių užmezgimo su Šventuoju Sostu dinamika, konkordato esmė ir kitos konferencijos, žlugus sovietiniam blokui.

A. Diplomatinės sąvoka

Terminai *diplomacija* ir *diplomatika* atsirado kardinolo Rišeljė (Richelieu; 1585–1642) laikais. Pats žodis kilęs iš žodžio *diploma* (gr. δίπλωμα), kuris reiškia į dvi dalis sulakstytą lapą, dokumentą. Diplomas yra derybų simbolis.

Bažnytinė diplomatija gali būti apibūdinta tais pačiais žodžiais kaip ir civilinė. Anksčiau terminas *diplomacija* reiškė valstybės užsienio politiką. Diplomacija yra derybų vedimo menas, skirtas tarptautiniams santykiams užmegzti, palaikyti ir gerinti. Diplomatinės samprata laikui bėgant kito. N. Makiavelio (Machiavelli; 1469–1527) laikais diplomacija buvo suvokiama kaip ypatingas derybų vedimo subtilumas, išradinumas. Diplomaciją siejo su etiketu ir formalumais, pripažintais jau XVII–XVIII a. Diplomacija taip pat yra metodas arba būdas, kuriuo ambasadoriai ir įvairūs pasiuntiniai palaiko ir plėtoja santykius, vadovaudamiesi istoriškai susiklosčiusiomis teisinėmis sąvokomis ir formalumais. Diplomacija yra mokslas, nagrinėjantis tarptautinių santykių vedimo taisykles.

Bažnytinė, kaip ir kiekviena diplomatija, apima metodą arba procedūrų sistemą, aparatą ir tam tikras struktūras, turi savo stilių, kaip įgyvendinti tikslus.

Popiežiškoji diplomatija yra mokslas, taip pat – derybinis menas, kuriuo siekiama užsibrėžto tikslo – veiksmingai vykdyti Šventojo Sosto už-

sienio politikos direktyvas, stengiantis įtikinti šalį, į kurią kreipiasi diplomatas. Tikroji bažnytinė diplomatija yra instrumentas, įgudusio asmens naudojamas Bažnyčios ir valstybės santykiams gerinti. Nuo pasaulietinės bažnytinė diplomatija skiriasi pirmiausia tuo, kad reguliuoja ne valstybių, o valstybės ir religinio autoriteto santykius.

B. Šventojo Sosto ir Vatikano Miesto Valstybės tarpusavio ryšys

Šventasis Sostas, kaip neginčijamas tarptautinės teisės subjektas, egzistavo jau prieš Laterano paktą, sudarytą 1929 m. Šventąjį Sostą ir Vatikano Miesto Valstybę sieja glaudus ryšys. Vatikano tarnybos paskirtis – užtikrinti Šventajam Sostui absoliučią ir matomą nepriklausomybę, garantuoti neginčijamą suverenitetą tarptautinėje erdvėje. Vatikanas turi ir savo įstaigų, kurios nepriklauso Šventajam Sostui⁷⁸.

Vatikano Miesto Valstybei priklauso sekretoriatas ir centrinės įstaigos: teisės, personalo, informacijos, buhalterijos, civilinės būklės, pašto, sargybos, prekių, filatelijos, paminklų ir muziejų valdymo, ekonominių paslaugų, sanitarinių paslaugų įstaiga, Vatikano observatorija, popiežiškios vilos, Sargybos komisija, Šveicarų gvardija.

Laterano sutartis suteikė Šventajam Sostui realų teritorinį suverenitetą. Italija pripažino Šventajam Sostui visišką nuosavybę, absoliučią išimtinę valdžią ir vyriausiąją jurisdikciją Vatikano Miesto Valstybei⁷⁹. Vatikanas, be minėtų specifinių tikslų, turi savo teisių ir pareigų.

Šventajam Sostui priskiriamas teisinis suverenitetas dviem titulais: vyriausioji Bažnyčios ir aukščiausioji Vatikano institucija. Kadangi Vatikano Miesto Valstybė turi teisinę galią, skirtingą nuo Šventojo Sosto,

⁷⁸ Prisiminkite, kokios institucijos priklauso Šventajam Sostui.

⁷⁹ Popiežius valdė Vatikano Miesto Valstybę nuo 756 m. iki 1870 m. spalio 10 d., kai Dž. Garibaldi kariuomenė užėmė teokratinę valstybę. Nuo tada popiežius laikė save „Vatikano kaliniu“ ir gyveno užsidaręs rūmuose. 1929 m. vasario 2 d. Italijos fašistinė vyriausybė pasirašė Laterano sutartį ir sukūrė nepriklausomą Vatikano valstybę Romos mieste. Vatikano valstybė užima 44 ha plotą ir turi apie 2000 gyventojų, kurių didžioji dalis yra hierarchai, Šveicarų gvardija ir artimiausi popiežiaus darbuotojai bei personalas.

vadinasi, ji turi savo atskirą juridinį asmenį. Vatikanas yra nepriklausomas juridinis asmuo.

Šventasis Sostas yra ne teritorinė, bet institucinė būtis, turinti dvasinius tikslus ir aprūpinta materialinėmis vykdymo priemonėmis. Todėl Vatikanas visada privalo būti neutralus, negali priklausyti jokiam kariniam blokui ar būti sukarinta valstybe.

Vatikanas ir Šventasis Sostas – tai dvi suverenios būtytys, kurių bendras vadovas yra popiežius. Pagrindinio Vatikano valstybės įstatymo, išleisto 1929 m. birželio 7 d., n. I, str. 3 sakoma: „Popiežiui priklauso atstovavimas Vatikano valstybei, tiek palaikant diplomatinius santykius su valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, tiek sudarant sutartis per valstybės sekretoriatą.“⁸⁰

Šventąjį Sostą ir Vatikano valstybę pirmiausia sieja dvasinis ryšys. Šventajam Sostui priklauso dvasinė valdžia Bažnyčioje. Egzistuoja reali Šventojo Sosto ir Vatikano vienybė. Vienybę atskleidžia tiek pats valdovas ir valstybės sekretorius kardinolas, tiek kai kurios bendros institucijos. Todėl pagrindinė Vatikano valstybės funkcija – tarnauti Šventajam Sostui. Šią funkciją atskleidžia įvairi Šventojo Sosto veikla, taip pat ir dvasinė. Lyginant Vatikano valstybę ir Šventąjį Sostą galima pastebėti funkcionalią Vatikano paskirtį, kuria remdamasis jis dalyvauja vykdant Apaštalų Sosto religinę dvasinę užduotį. Kai Šventasis Sostas sudaro konkordatą, veikia kaip aukščiausioji Bažnyčios valdžia. Diplomatinis naujų valstybių pripažinimas ir keitimasis nuncijais bei ambasadoriais atliekamas pirmiausia Bažnyčios vardu, taip pat Vatikano valstybės suvereniteto galioje.

Vatikano suverenumas, pagrįstas tarptautinės teisės nuostatomis, leidžia Apaštalų Sostui pagal tarptautinės teisės normas sudaryti sutartis su valstybėmis ir tarpvyriausybėmis organizacijomis. Tarptautinės

⁸⁰ *Buonomo V.* La Segretaria di Stato competente nella „funzione“ diplomatica // Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus // Città del Vaticano. 1990. Sutarties įžangos II pastraipa. P. 661–674.

teisės subjekto bruožai yra legatų skyrimo teisė (*ius legationis*); taip pat įgaliojimas sudaryti dvišales ir daugiašales sutartis (*ius contrahendi*), palaikyti diplomatinius ryšius⁸¹. Dar vienas Apaštaltų Sosto, kaip tarptautinės teisės subjekto, bruožas – tarptautinio arbitražo galia, pagal kurią popiežiai sprendavo tarp valstybių kilusius ginčus arba net sustabdydavo karo veiksmus, kai abi šalys kreipdavosi į Šventąjį Sostą. Nuo 1870 iki 1914 m. konfliktinės valstybės (ir nekatalikiškos) prašė Šventojo Sosto tarpininkavimo 13 kartų⁸². Ir šiais laikais prireikia Vatikano valstybės sekretoriaus pagalbos – ypač sprendžiant konfliktus Lotynų Amerikoje.

Bažnyčios ir Šventojo Sosto veiklą tarptautinėje teisinėje plotmėje galima palyginti su valstybės vykdomosiomis institucijomis. Šventasis Sostas yra institucija, per kurią Bažnyčia veikia pasaulyje ir tarptautinėje teisinėje arenoje.

C. Diplomatinijos metodas

Diplomatijos metodas visų pirma yra atkaklus siekis sutarties, ieškant abiem dalyviams bendros pozicijos. Viena vertus, tai tokia pati sisteminė procedūra arba būdas, kaip ir pasaulietinės diplomatijos; kita vertus – popiežiškoji diplomatija turi dar ir savo dokumentus bei taisykles, pagal kuriuos vedamos derybos, tvarkomi protokolai. Tad yra savitas stilius, įkvėptas Evangelijos dvasios ir suformuotas ilgaamžės patirties.

Kanonų teisės kodekso kan. 362 nurodoma: „Šventasis Sostas turi prigimtinę ir nuo nieko nepriklausančią teisę skirti ir siųsti savo atstovus tiek prie regioninės Bažnyčios hierarchijos, tiek prie valstybės vadovų ar civilinės vyresnybės.“ Bažnyčia, kaip ir kitos organizacijos, turi teisę vesti derybas ir turėti savo pasiuntinius.

⁸¹ Plg. kan. 362; Šventojo Sosto sekretorius kardinolas A. Kazaroli daug nusipelnė, kad būtų pasirašytas baigiamasis Helsinkio aktas 1975 08 01.

⁸² Plg. *Jakubowski W., Solarczyk M.* Ustrój Kościoła Rzymskokatolickiego. Warszawa. 2002. Str. 55.

Šventasis Sostas nesiekia sau jokios privilegijos, o tik teisės užtikrinti katalikų bendruomenių religinę laisvę ir pagarbą pagrindinėms žmogaus teisėms. Šventasis Sostas yra atviras dialogui su visomis valstybėmis. Valstybė, užmezgusi diplomatinius santykius su Apaštalu Sostu, nekeičia savo religijos nuostatų. Jeigu vienos valstybės žmonės daugiausia išpažįsta islamą, kita valstybė globoja vieną kurią nors religiją, o dar kita yra pasaulietinė, atskyrusi religiją nuo valstybės, tokios jos ir lieka. Konkordatas nekeičia jų vidaus politikos. Užmegzti diplomatiniai santykiai su Apaštalu Sostu ir sudarytos sutartys (nebūtinai visos konkordato formos) yra geriausias būdas sprendžiant esamas ir galimas problemas, dažnokai kylančias keičiantis valstybių vyriausybėms. Bažnyčia, turinti tarptautinio juridinio asmens statusą ir savo teisėtvarką, nuo nieko nepriklausančią sistemą, reikalauja, kad jos misijai niekas netrukdytų ir būtų gerbiamos tarptautinės sutartys. Kiekviena XXI a. valstybė, nepaisant jos vidaus santvarkos ar daugiatautės sudėties, privalo garantuoti žmonėms sąžinės ir religijos laisvę. Bažnyčia nesiekia jokių privilegijų nei sau, nei tikintiesiems⁸³.

Kiekvienas popiežiaus diplomatas gerbia konkrečios šalies įstatymus, prasižengus taikomi atitinkami nacionaliniai įstatymai. Popiežiaus diplomatams galioja tie patys imuniteto ir privilegijų principai, korespondencijos ir dokumentų neliečiamybė, įvairios muitų lengvatos. Tai papročio teisės taisyklės, kurias saugo bendroji tarptautinė teisė. Popiežiaus atstovai turi privilegijų bažnytinėje srityje – gali suteikti teisę kunigams klausyti išpažinčių, atlikti kulto veiksmus ir visas apeigas bet kurioje bažnyčioje⁸⁴.

⁸³ *Hyginus E. Cardinale*. The Holy See and the International Order. Brussel. 1976. P. 302: "The ecclesiastical diplomat brings words of understanding; he supports the just demands of the population; he collaborates with the government and nation who have offered him their hospitality."

⁸⁴ Plg. *Oliveri M.* Natura e funzioni dei legati pontifici nella storia e nel contesto ecclesiological del Vaticano II. Città del Vaticano. 1982. P. 265–266.

Naujoji humanistinė sistema, kurią įvedė Kristus, pabrėžia, kad žmogus negali akiai priklausyti valstybei. Dvidešimt krikščioniškosios eros šimtmečių buvo paženklinoti dėsniu: kas Dievo – Dievui, kas Cezario – Cezariui. Katalikų Bažnyčia, peržengdama valstybių sienas, susiduria su įvairiomis politinėmis sistemomis, patiria įvairių problemų. Vis dėlto, jas spręsdama, visuomet siekia išsaugoti žmogaus teises, demokratinius principus ir principą nesikišti į valstybės vidaus reikalus. Bažnytinė diplomatija deda nemažai pastangų, kad šalyse, kuriose yra katalikų bendruomenės, skleistų pažangą ir būtų gerų darbų pavyzdys savo Tėvynėje. Kiekviena popiežiškosios diplomatijos misija yra grynai bažnytinio pobūdžio: ji siekia tik Dievo karalystės ir galimybės talkinti vadovaujant Bažnyčiai⁸⁵.

Esant žmogaus socialinių, pilietinių teisių pažeidimams, Apaštalo Sostas paprastai siekia išspręsti tai taikiomis priemonėmis, kad toji valstybė nebevaržytų žmogaus prigimtinių teisių. Nepasiekus rezultatų, Vatikano Miesto Valstybės sekretoriatas santūriai ir motyvuotai tarptautiniais dokumentais pareiškia kritiką atitinkamos vyriausybės atžvilgiu. Reikia pažymėti, kad retkarčiais derybose su totalitarinių režimų vyriausybėmis ir popiežiškoji diplomatija turi slaptų kontaktų, kuriais siekia norimų rezultatų tiek Katalikų Bažnyčios, tiek pačios valstybės naudai.

Taigi bažnytinės diplomatijos metodas suvokiamas kaip nuolatinis atstovavimas, Šventajam Tėvui reikalaujant, kad Bažnyčios ir valstybės santykiai būtų sklandūs. Šia atstovavimo veikla užsiima ne tik popiežiaus akredituoti atstovai užsienyje prie vyriausybių, bet ir ambasadoriai, ministrai, reikalų patikėtiniai, kuriuos valstybės siunčia prie Vatikano. Valstybių vadovai ir užsienio politikos veikėjai apskritai popiežiaus

⁸⁵ *Fanto P.* Una diplomazia per la Chiesa nel mondo. Roma. 1990. P. 42: “Ogni missione della diplomazia pontificia è fondamentale missione di Chiesa: essa non mira ad altro né altro si propone che il regno dei cieli e il governo della Chiesa.” („Kiekviena popiežiškosios diplomatijos misija yra Bažnyčios misija, ji siekia tik dangaus karalystės ir Bažnyčios valdymo.“).

asmenį suvokia ne tik kaip Romos popiežių, bet ir kaip mažytės nepriklausomos valstybės valdovą, kartu dvasinį vienos didžiulės katalikų šeimos vadą.

D. Diplomatinės subjektai ir jų pareigos

Pirmieji popiežiaus pasiuntiniai prie Konstantinopolio imperatorių buvo vadinami apokrizarais (*apocrisari*). Pirmasis jų – vyskupas Džiuliano (Giuliano), kurį popiežius Leonas Didysis 453 m. atsiuntė į Konstantinopolį nuolat reziduoti. Tai buvo ne tik religinis, bet ir politinis atstovavimas, turėjęs didelę įtaką stiprinant Vakarų ir Rytų Romos imperijų ryšį; jis buvo naudingas tautų dvasiniam gėriui. Iš apokrizarų pareigybės pamažu susiformavo dabartinių nuncijų funkcijos. Terminas „nuncijus“ (*inviatus*) reiškia pasiuntinį, bet kokį veikėją, kuris atlikdavo Romos kurijos pavedimą už Romos miesto ribų.

Nuncijsaus figūra išskyla XV šimtmeatyje atsirandant valstybių ambasadoriams. Vienas iš pirmųjų buvo popiežiaus Mikalojaus (Niccolo) V (1447–1455) pasiuntinys Antanas Jokūbas iš Venero (Antonio Iacobo de Veneris) Ispanijoje. Popiežius Grigalius XIII (1572–1585) išplėtojo ne tik nunciaturų tinklą pagrindinėse šalyse, bet ir nustatė diplomatinę protokolą bei laipsnius, tokius kaip: pasiuntinys (*legatus*), nuncijus (*nuntius*) ir internuncijus (*internuntius*). Plėtojant bažnytinės diplomatinės sistemos, reikėjo atrinkti ir suformuoti diplomatinės karjeros personalą. Tuo rūpinavosi Popiežiškoji bažnytinė akademija, pavadinta Popiežiškąja bažnyčios kilmingųjų akademija, kurią 1701 m. Romoje įkūrė Klemensas XI, o grynai diplomatinėms studijoms pertvarkė Leonas XIII. Šiandien ji vadinama Popiežiškąja bažnytine akademija (*Pontificia Accademia Ecclesiastica*), į kurią patekti gana sunku, vyksta didelė atranka⁸⁶.

⁸⁶ Į ją gali būti priimti 30 m. sulaukę įvairiausių tautų ir kontinentų kunigai, įgiję kanonų doktoratą. Studijos paprastai trunka dvejus metus. Studentai studijuoja diplomatiją, tarptautinę teisę, Kurijos raštų stilių, Bažnyčios istoriją, modernias kalbas ir geografiją. Baigę studijas vyksta į nun-

Popiežiaus atstovo prie valstybių vyriausybių ar tarptautinėse konferencijose – pasiuntinio (*legatus romani ponteficis*) – titulas yra bažnytinis, šis pasiuntinys privalo turėti vyskupo laipsnį (derybų pasiuntinys gali būti ir be vyskupo laipsnio). Pasiuntinys įpareigotas nuolatos atstovauti Šventajam Tėvui įvairiuose pasaulio regionuose ir valstybėse. Diplomatiniai popiežiškieji atstovai šiandien yra tik dvasininkai. Nuncijus arba pronuncijus – tituliariniai vyskupai arba arkivyskupai. Tuo tarpu tie, kurie priklauso atstovybės diplomatiniam personalui, yra monsinjorai.

Apaštališkasis delegatas yra oficialios nuolatinės misijos prie vietinės Bažnyčios popiežiaus atstovas. Tai yra Šventojo Sosto pasiuntinys, neturintis diplomatinio statuso prie vyriausybės. (Tačiau apaštališkasis delegatas buvo akredituotas prie Jugoslavijos valdžios diplomatinio statusu.)

Jei reikia spręsti kai kuriuos specialius, tiek su civiline valdžia, tiek su vietinės Bažnyčios hierarchija susijusius klausimus, Apaštalų Sostas kartais atsiunčia apaštališkąjį vizitatorių, kuris turi diplomatinį statusą.

Popiežiaus atstovai prie vietinės Bažnyčios ir drauge prie civilinės valdžios yra įvairių klasių. Būtent:

Pirmajai klasei priskiriami nuncijai, ambasadoriai, taip pat atstovai (*legatus*). Nuncijus yra aukščiausio diplomatinio rango, jis turi pirmenybę tarp užsienio ambasatorių, esančių toje valstybėje. Tai diplomatinio korpuso dekanas.

Antrajai klasei priklauso pronuncijai, internuncijai, pasiuntiniai ir įgaliojami ministrai. Pronuncijai neturi pirmumo teisės kaip nuncijai.

ciatūrą arba į Vatikano Miesto Valstybės sekretoriatą kaip *attache*. Kiekvienas pradeda karjerą šia tvarka: antrosios klasės sekretorius; pirmosios klasės sekretorius; pirmosios ir antrosios klasės auditorius; patarėjas.

Iš lietuvių pirmasis į akademiją pateko Londone gimęs Jonas Bulaitis, šiandien arkivyskupas nuncijus, diplomatinei karjerai pašventęs per 40 m., dirbęs visuose kontinentuose. Taip pat sėkmingai studijavo būsimasis kardinolas Audrys Juozas Bačkis, buvęs Vatikano valstybės pasekretoris, dabartinis Vilniaus metropolitas. Neseniai šią akademiją baigė kunigai: Visvaldas Kulbokas (dirba Olandijos nunciatūroje pirmuoju sekretoriumi); Rolandas Makrickas (dirba sekretoriumi Gruzijos nunciatūroje).

Trečiajai klasei priskiriami reikalų patikėtiniai (*chargé d'affaires*). Jie gali būti *ad interim* – tai diplomatai, kurie laikinai tvarko reikalus, kol paskiriamas arba atvyksta ambasadorius. Reikalų patikėtinis *ad interim* prisiima visišką atsakomybę kaip, pavyzdžiui, delegacijos vadovas. Dar kartais būna *ad interim* – atvejais, kai ministras pirmininkas eina užsienio reikalų ministro pareigas, iki paskiriamas naujas.

Tokia diplomatinė rangų tvarka buvo nustatyta Vienos kongreso aktu 1815 m. kovo 19 d.⁸⁷ Vienos kongrese peržiūrėti diplomatijos papročiai ir nustatytos šių santykių taisyklės, pripažinta valstybių lygybė, rangų eiliškumas. Esant lygiems rangams pirmenybę turi seniau tarnyboje dirbantis diplomatas, nepriklausomai nuo valstybės dydžio.

Dabartiniuose diplomatijos vadovėliuose pateikiama tokia diplomatinio pirmumo tvarka:

Nuncijus,
Ambasadorius, aukštasis įgaliotinis ir pronuncijus,
Nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras,
Titulinis reikalų patikėtinis,
Laikinasis reikalų patikėtinis,
Įgaliotasis ministras,
Ministras patarėjas,
Patarėjas,
Pirmasis sekretorius⁸⁸.

Valstybė, priimanti popiežiaus atstovą, susitaria su Apaštalo Sosto sekretoriatu dėl atstovavimo titulo: nuncijaus ar pronuncijaus. Nuncijai, pronuncijai ir internuncijai yra akredituojami prie valstybės vadovo, o reikalų patikėtiniai – prie užsienio reikalų ministro.

Kiti popiežiaus atstovai yra delegatai, vadovai arba nariai kokios nors misijos tarptautinėje vyriausybėje organizacijoje arba tarptautiniame kongre-

⁸⁷ Florio F. Nozioni di diplomazia e diritto diplomatico. Milano. 1978. P. 15.

⁸⁸ Apie diplomatinę pirmenybę žr. Feltham R. G. Diplomatinis vadovas. Vilnius. 1997. P. 39–40.

se, kuriame Šventasis Sostas dalyvauja turėdamas balsavimo teisę. Nepaisant rango, visi nuncijai, pronuncijai, internuncijai ir delegatai (nesvarbu, turi toje organizacijoje balso teisę ar yra tik stebėtojai) atstovauja Šventajam Sostui.

Stebėtojai yra tie diplomatai, kurie, vadovaudami savo delegacijai, balsavimo metu nebalsuoja. Šventasis Sostas dažnai dalyvauja tarptautinėse konferencijose, atsiųsdamas savo atstovus kaip delegacijos narius arba net delegacijos vadovus ir pasauliečius.

Kanonų teisės kodekso kan. 363 ir 366 turinys pabrėžia tokią Bažnyčios dvasinę misiją diplomatinėje srityje. Kan. 364 nustato popiežiaus atstovų pareigas:

Informuoti Šventąjį Sostą apie vietinės Bažnyčios, esančios tam tikrame regione, sąlygas ir viską, kas siejasi su jos gyvenimu ir sielų gerove;

Padėti vyskupams patarimu ir veikimu, tačiau visada pagal teisėtumo galias;

Plėtoti glaudžius santykius su vyskupų konferencija, teikiant jai visapusišką pagalbą;

Siūlyti ir teikti kandidatų į vyskupystę vardus, atlikus santykinę informacinę procesą pagal Apaštalų Sosto išleistas normas;

Dėti visas pastangas taikai, pažangai ir tautų tarpusavio bendradarbiavimui puoselėti;

Plėtoti nuoširdžius santykius su kitomis Bažnyčiomis arba jų bendruomenėmis ir lygiai taip pat su nekrikščioniškomis religijomis. Todėl nuncijai glaudžiai bendradarbiauja su vietos vyskupais;

Globoti, sutartinai su vietos vyskupais, Apaštalų Sosto ir Bažnyčios misiją prie civilinės valdžios (tokį uždavinį turi ir popiežiškieji atstovai be diplomatinio statuso);

Atlikti savo misiją pagal Šventojo Sosto pateiktas instrukcijas, direktyvas, taip pat galimybes⁸⁹.

⁸⁹ *Fanto P.* Op. cit. P. 70–72.

Pagrindinis bažnytinės diplomatijos tikslas – laiduoti tautų gerovę ir prisidėti prie taikos išsaugojimo, drauge stiprinant kilnumą, visuomenės taurumą, socialinę pažangą ir žmogiškąsias vertybes, puoselėti kiekvieno asmens ir kiekvienos tautos teises.

Paskutinis ir svarbiausias popiežių dokumentas apie nuncijų pareigas buvo Pauliaus VI *Sollicitudo Omnium Ecclesiarum* (Visų bažnyčių rūpestis) 1967 08 15. Šis motu proprio apaštališkasis dokumentas nustatė tokius popiežiškųjų pasiuntinių (nunciजाus, pronunciजाus ir labai retai internunciजाus) uždavinius:

Stiprinti vietinės Bažnyčios ryšį su Šventuoju Sostu, ypač informuojant apie jos situaciją. Tam tikslui vyskupai ar jiems prilygstantys ordinarai paskiriami pagal Apaštalų Sosto nustatytas normas. Pranešami Šventajam Sostui vyskupų konferencijos nutarimai, pažymint savo nuomonę;

Laiku informuoti apie svarstytinus klausimus. Vyskupų atžvilgiu popiežiaus atstovas neturi ordinarinės galios. Jo atstovavimas yra ne autoritarinio, bet bendradarbiavimo, tarpininkavimo pobūdžio. Popiežiaus atstovai nėra vyskupų konferencijos nariai, tačiau gali pradėti asamblėjos posėdį;

Stiprinti bendradarbiavimą tarp religinių bendruomenių, jų konferencijų, koordinuoti jų socialinę, auklėjamąją veiklą;

Ne katalikų ir ne krikščionių atžvilgiu veikti kaip aukščiausiojo sielų Ganytojo pasiuntiniams;

Politinėje bendruomenėje atskleisti popiežiaus rūpestį dėl tos šalies, kurioje dirba, gerovės. Ypač domėtis taikos išsaugojimu, pažangos ir tautų bendradarbiavimu. Globoti bažnyčios misiją prie civilinės valdžios, puoselėti Bažnyčios ir valstybės santykius. Plėtoti glaudžius santykius su valdžia tos šalies, kurioje pasiuntinys akredituotas. Svarstyti valstybės ir Bažnyčios santykius, stengiantis išsaugoti *modus vivendi* – sugyvenimo būdą.

Informuoti Šventąjį Sostą apie tam tikroje šalyje esančių tarptautinių organizacijų veiklą. Prireikus padėti susitarti šioms organizacijoms ir vietinėms vyskupų konferencijoms. Rūpintis katalikiškų tarptautinių organizacijų veikla⁹⁰.

Be abejo, kiekviename krašte kyla skirtingų aktualių uždavinių, spęstini kiti klausimai. Tačiau pagrindiniai veiklos orientyrai yra pateikti ir nesikeičia. Pokomunistinėse valstybėse nuncijų ir vyskupų konferencijų tikslas – taikyti tautoje suskilusią visuomenę, nušviesti socialinių problemų sprendimą pagal socialinę Bažnyčios doktriną⁹¹.

Klasikiniu laikotarpiu diplomatija iš esmės buvo slapta. Ji būdavo kaip asmeninės politikos valdovų epochos instrumentas. Šiandien ne tik Vatikano, bet ir visų valstybių sudarytos sutartys yra viešos, visuomenei žinomos ir registruojamos Jungtinių Tautų generalinio sekretoriato.

E. Diplomatiniai santykiai

Žlugus komunistinei sistemai, išsivadavo daug tautų, kurių valstybės tapo tarptautinės teisės subjektais. Apaštalų Sostui visame posovietiniame bloke atsivėrė nauji horizontai. 1989 m. Apaštalų Sostas palaikė diplomatinčius santykius su 117 valstybių, o 1994 m. – jau su 145 valstybėmis, įskaitant Europos Sąjungą; diplomatiniai santykiai užmegzti nuncijų ar pronuncijų lygiu.

Iš buvusios Sovietų Sąjungos visos respublikos, išskyrus Rusiją, užmezgė diplomatinčius santykius su Apaštalų Sostu nunciatūros–am-

⁹⁰ *Paulius VI*. Apaštališkoji konstitucija *Sollicitudo omnium ecclesiarum*; Schultz W. “Estratto da “Apollinaris” LI 1978. P. 661–674 // AAS 21 1979. Nr. 3–8.

⁹¹ Popiežiaus Jono Pauliaus II ištarti žodžiai 1993 m. rugsėjo 4 d. Vilniaus katedroje: “Tra di voi non vi siano né vinti né vincetori, ma solo uomini e donne disposti a superare gli errori. Ci sono solamente persone che devono essere aiutate a liberarsi dalla sopraffazione, dalla violenza, dalla violazione dei diritti umani.” („Tarp Jūsų tenebūna nei nugalėtojų, nei pralaimėjusiųjų, bet tik vyrai ir moterys, pasirošę taisyti klaidas. Yra tik asmenys, kuriems reikia padėti išsivaduoti iš įtarumo, prievartos, iš žmogaus teisių pažeidinėjimo.“) (Jonas Paulius II kalba Lietuvai. Lietuvos Vyskupų Konferencijos leidinys. Vilnius. 1993. P. 2).

basados lygiu. Albanija (1991 11 28), Armėnija (1993 12 07), Azerbaidžanas (1994 01 15), Baltarusija (1993 04 17), Bosnija ir Hercegovina (1993 06 11), Bulgarija (1991 02 28), Kroatija (1992 02 29), Estija (1991 11 30), Gruzija (1993 12 07), Latvija (1991 11 30), Lietuva (1991 11 30), Moldavija (1992 08 08), Mongolija (1992 08 08), Lenkija (1989 08 26), Āekija (1990 06 29), Rumunija (1990 08 18), Slovakija (1993 01 01), Slovėnija (1992 06 24), Ukraina (1992 03 28), Vengrija (1990 03 28). 1994 m. balandžio 9 d. paskirtas nuncijus Kazachijai, Kirgizijai, ir Uzbekijai. Iš trečiojo pasaulio šalių Maršalo Salos (1993 12 30), Nauru (1992 12 01), šv. Vincento ir Grenados salos (1991 02 07), Svazilandas (1993 04 17).

Žlugus rasistiniam režimui Pietų Afrikoje, 1994 m. rugsėjo 8 d. nuncijus įteikė paskyrimo raštus valstybės vadovui. Paskutinė iš pokomunistinių šalių diplomatinis santykius užmezgė Makedonija – 1994 m. gruodžio 21 d. nunciatūros lygiu. Šventasis Sostas pareiškė, kad pripažįsta Makedonijos suverenumą, tačiau ji privalo gerbti tarptautinės teisės normas, ypač žmogaus bei mažumų teises ir demokratinius principus. Paskutinė valstybė, užmezgusi diplomatinis santykius su Šventuoju Sostu, yra Botsvana 2008 11 24.

2009 m. gegužės 3 d. 177 valstybės palaikė diplomatinis ryšius su Apaštalių Sostu nuncijų ar pronuncijų ir atitinkamai ambasadorių lygiu. Pusė ambasadorių buvo paskirti tik prie Šventojo Sosto (jie gyveno Romoje), o kita dalis yra ambasadoriai prie Italijos vyriausybės ir prie Šventojo Sosto drauge. Diplomatinis santykius su kai kuriomis valstybėmis Šventasis Sostas palaiko per reikalų patikėtinį, pvz., su Benino, Jemeno, Kuveito ir Taivano vyriausybėmis.

Šventasis Sostas taip pat palaiko diplomatinis santykius su Europos Sąjunga, Palestinos išsilaisvinimo organizacija (OLP), Rusija (pasiryžusi gerinti diplomatinis santykius) ir Maltos ordinu. Šventasis Sostas per

apaštališkąjį delegatą palaiko ryšius su vietine Bažnyčia Ramiojo vandenyno Antilų salose, Komorų Sąjungoje, Laose, Mianmare, Malaizijoje, Brunėjuje, Somalyje ir Mauritanijoje. Nuncijus Izraelyje taip pat yra apaštališkasis delegatas Jeruzalėje ir Palestinoje. O Vietnamo, Šiaurės Korėjos ir Kinijos vyriausybės nepanoro įsileisti net apaštališkųjų delegatų. Telioko 9 valstybės, dar neturinčios diplomatinių santykių su Šventųjų Sostu: Afganistanas, Saudo Arabija, Butanas, Kinija, Šiaurės Korėja, Maldivai, Omanas, Tuvalu sala, Vietnamas⁹². Tačiau laikas nesustabdomai eina gėrio ir pažangos, tarpusavio supratimo link.

F. Konkordatas

Kita – dar glaudesnė – diplomatinių ryšių su Šventuoju Sostu forma yra konkordato sudarymas. *Concordatum est conviventia cum nationibus* – konkordatas – reiškia sugyvenimą su tautomis. Konkordato praktikavimas turi ilgą istoriją⁹³. Konkordatas yra tarptautinės teisės sutartis, teisiškai apibrėžianti Katalikų Bažnyčios teises ir pareigas toje valstybėje. Tai Šventojo Sosto ir tos valstybės vyriausybės diplomatinis-politinis aktas. Bažnyčios ir valstybės santykių teorija šiandien plėtojama taip, kad kiekviena demokratinė valstybė Bažnyčios ir valstybės santykius savo šalyje nori suvesti tarsi į formulę. Paprastai konkordatas apima tris dalykus: teisinius santykius (tarp kurių yra ir turiniai), kariuomenės ir švietimo reikalus. Kartais kai kurios valstybės pasirašo dalinį vienos srities susitarimą.

Iš socialistinių šalių konkordatą buvo pasirašiusi tik Jugoslavijos maršalo Tito vyriausybė. Belgradas buvo užmezgęs normalius diplomatinis santykius su Šventuoju Sostu jau 1971 m. rugpjūčio 14 d. Tito vyriausybė

⁹² Plg. apie diplomatinis santykius http://it.wikipedia.org/wiki/Relazioni_diplomatiche_della_Santa_Sede.

⁹³ Pirmasis konkordatas buvo Vormso, sudarytas 1122 m. tarp Kaliksto II ir Romos imperijos valdovo Henriko V. Napoleonas irgi žinojo esant naudinga valstybei turėti konkordatą su Šventuoju Sostu – sutartis buvo pasirašyta 1801 m. 1927 09 17 tarp Lietuvos vyriausybės ir Šventojo Sosto sudarytas konkordatas, palankus Lietuvos Bažnyčiai (A. Smetonos ratifikuotas spalio 20 d.).

pripažino Šventojo Sosto jurisdikciją visiems bažnytiniais reikalams ir leido vyskupams laisvai susisiekti su Apaštalų Sostu⁹⁴.

Vengrijos vyriausybė (1964, 1969 ir 1973 m.), Čekoslovakijos – 1963 m. ir Lenkijos – 1974 m. buvo sudariusios dalines konkordatų sutartis. Tarp Vengrijos ir Šventojo Sosto susitarimas dėl sielovados kariuomenėje buvo pasirašytas 1994 m.

Šiuo metu galioja konkordatai su šiomis valstybėmis: Vokietija (taip pat yra sudarytos atskiros sutartys su kai kurių federacinių valstijų valdžiomis), Austrija, Šveicarija (atskiri susitarimai su kantonais), Prancūzija, Monako kunigaikštystė, Italija, Ispanija, Malta, Portugalija, Lenkija. Lietuvos Vyriausybė su Šventuoju Sostu pasirašė konkordatą trijų dalių forma 2000 m. gegužės 5 d.

Iš Lotynų Amerikos kraštų išsamų konkordatą yra pasirašiusios šių valstybių vyriausybės: Haitis, Ekvadoras, Peru, Dominikos Respublika, Kolumbija. Bendrą sutartį yra pasirašiusios Argentinos, Venesuelos ir Bolivijos vyriausybės. Dalines sutartis (kurios neturi visų įprastinių konkordato dalių) – Salvadoras ir Paragvajus. 1994 m. lapkričio 24 d. Venesuela papildė sutartį ir pasirašė susitarimą dėl sielovados kariuomenėje.

Iš Azijos regiono tik Filipinų vyriausybė turi konkordatą. Iš islamiškų šalių – Tunisas ir Marokas.

Diplomatinius Šventojo Sosto ir valstybės santykius lemia dvišalė diplomatija. Ir dvišalės, ir daugiašalės diplomatijos pobūdis yra nustatytas popiežiškųjų dokumentų ir Kanonų teisės kodekso, paskelbto 1983 m. Diplomatinis pobūdis niekada nesikeičia nei savo tikslais, nei esme, tik pagal aplinkybes dažnai keičiamos dialogo formos ir taktika.

Vatikano II Susirinkimas paragino Bažnyčią suintensyvinti santykius su civiline valdžia. Popiežiškoji daugiašalė diplomatija yra viršesnė, po-

⁹⁴ Barberini G. Op. cit. P. 40: “Nelle questioni spirituali e di carattere ecclesiastico e religioso e garantiva ai vescovi le comunicazioni e i contatti con Roma.” („Dvasiniuose ir religinio bažnytinio pobūdžio dalykuose ir vyskupams užtikrinta kontaktų galimybė su Roma.“)

pulialesnė už dvišalę diplomatiją. Du veiksniai lemia, kodėl populiariesnė daugiašalė diplomatija: Šventasis Sostas yra užmezgęs santykius beveik su visomis tarptautinėmis tarpvyriausybinėmis organizacijomis ir dalyvaudamas tarptautinėse konferencijose tarpininkauja tarp blokų, padėdamas rasti išeities taškus, sprendimo būdus. Be to, dalyvaudamas įvairių teisės sričių kodifikacijos procese, yra įgijęs tarptautinės teisėtvarkos patirties. Čia paminėtina keletas faktų. UNESCO organizacijos dalyvių visuotiniu pripažinimu 1991 m. birželio 11 d. Vatikano miestas buvo įrašytas į pasaulinio paveldo apsaugos sąrašą. Vatikano delegatai asmeniškai skatino kelių valstybių delegatus pasirašyti baigiamąjį Helsinkio konferencijos nutarimą dėl įtampos mažinimo 1975 m. rugpjūčio 1 d⁹⁵.

Tarptautinės konferencijos pagal savo pobūdį skirstomos į penkias rūšis: 1. Konferencijos, organizuojamos Jungtinių Tautų ir Jungtinėms Tautoms pavaldžių specializuotų organizacijų (t. y. FAO, UNESCO, ILO (Tarptautinės darbo federacijos) ir kt.; iš viso yra 16 Jungtinėms Tautoms pavaldžių organizacijų, kurios rengia konferencijas); 2. Konferencijos, organizuojamos įvairiausiomis Rytų ir Vakarų temomis. Žlugus sovietiniam blokui, dažniausiai siekiama santykių gerinimo ir bendradarbiavimo; 3. Nusiginklavimo tema visada aktuali ir lieka tarptautinės reikšmės; 4. Ši konferencijų rūšis atsirado po 1963 m., pradėjus augti įtampai tarp Šiaurės ir Pietų. Konferencijos organizuotos siekiant svarstyti pasaulinę pažangą, skirtingų religijų išpažinėjų sutarimą; 5. Penktoji rūšis – neprisijungusių valstybių šaukiamos tarptautinės konferencijos savo problematikai svarstyti.

Iš šių konferencijų pobūdžio matyti, kad Šventasis Sostas, kaip Bažnyčios balsas, yra reikalingas išsiklausti vyriausybių delegatams tiek dėl krikščionių įtakos, tiek dėl pačios Šventojo Sosto klasikinės diplomatijos populiarumo.

⁹⁵ 35 Europos valstybės nutarė laikytis šių principų: šalių lygybės, tautų apsisprendimo teisės, jėgos nenaudojimo, taikaus ginčų sprendimo, nesikišimo į kitos valstybės vidaus reikalus, sienų nekeitimo ir žmogaus teisių saugojimo.

Didieji, globaliniai susitarimai yra pasiekiami konferencijose, į kurias Šventasis Sostas siunčia savo atstovus arba stebėtojus. Didžiosios konferencijos įgyja vis didesnę reikšmę, sprendžiant bendrus ekonominius, politinius ir kultūrinius klausimus. Negalima teigti, kad tarptautinėse konferencijose dalyvaujančios valstybės tampa vis labiau globalizuotos. Teisingos tarptautinės politikos negalima įsivaizduoti kitaip, kaip tik saugant visų konferencijose dalyvaujančių valstybių teisėtus interesus. Šių bendrų interesų puoselėtojai jungiasi į pasaulines institucijas. Šventasis Sostas, priklausomai nuo politinio pobūdžio, kiek tai atitinka Bažnyčios bendradarbiavimo galimybes, per stebėtojus arba per atstovus palaiko diplomatinčius ryšius su visomis pagrindinėmis organizacijomis.

Nuolatinis Vatikano apaštališkasis delegatas turi stebėtojo statusą Jungtinių Tautų organizacijoje Niujorke, Ženevoje ir Vienoje. Šventojo Sosto atstovas taip pat yra specializuotų institucijų, susijusių su JT, būstinėse, pvz., FAO centre Romoje.

Šventasis Sostas ypač vertina ir stiprina diplomatinčius santykius su tarpvyriausybėmis organizacijomis: Arabų lyga, Afrikos vienybės organizacija ir Tarptautine Frankofonijos organizacija (OIF).

Šiandien Vatikano Miesto Valstybė galėtų tapti visateise Jungtinių Tautų Organizacijos nare, tačiau Šventasis Sostas pats to nenori. Mat jis nėra, tikrąja šio žodžio prasme, politinė valstybė ir nenorėtų dalyvauti balsavimo metu, smerkiant kitą valstybę, ypač kai griebiamasi sankcijų. Jungtinių Tautų narės kartais privalo imtis veiksmingų priemonių prieš kitą valstybę, o Šventajam Sostui, arba Vatikano valstybei, kaip religiniam ir moraliniam autoritetui, tai netinka. Antra vertus, jis susilauktų nereikalingos kritikos, ypač iš kitų religijų išpažinėjų.

Šventasis Sostas per nuolatinį atstovą dalyvauja Tarptautinės atominės energetikos agentūroje (IAEA) ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijoje (OSCE).

Šventasis Sostas stebi šių organizacijų veiklą, turi teisę kalbėti vykstančiuose posėdžiuose:

JT Aplinkos ir žmonių apgyvendinimo institucijoje (UNEP, Habitat),

JT Pramonės plėtros organizacijoje (ONUDI),

Maisto ir žemės ūkio organizacijoje (FAO; IFAD; PAM),

Švietimo, mokslo ir kultūros organizacijoje (UNESCO),

Pasaulio prekybos organizacijoje (OMC),

Europos Taryboje,

Pasaulinėje turizmo organizacijoje (OMT),

Amerikos Valstijų organizacijoje (OAS)

ir palaiko ryšius per delegatą su Kultūros ir bendradarbiavimo taryba Europos Taryboje ir Tarptautiniu karinės medicinos komitetu.

Vatikano Miesto Valstybė yra nuolatinis narys Visuotinėje pašto sąjungoje, Tarptautinėje telekomunikacijų sąjungoje (INTELSAT), Tarptautinėje kviečių taryboje, Europos konferencijos pašto ir telekomunikacijų administravimo (CEPT), Satelitinių telekomunikacijų Europos organizacijose (EUTELSAT).

Šventasis Sostas dalyvauja devynių nevyriausybinų organizacijų veikloje:

1. Per delegatą palaiko ryšius su Tarptautiniu privatinės teisės unifikavimo institutu (UNIDROIT).

2. Tarptautiniame istorijos mokslų komitete, kurio prezidentas yra pats Šventojo Sosto atstovas.

Šventasis Sostas turi savo delegatus:

3. Tarptautiniame meno istorijos komitete (C.I.H.A.).

4. Tarptautiniame poligrafijos komitete.

5. Tarptautiniame antropologinių ir etnologinių mokslų komitete.

6. Tarptautiniame studijų centre kultūrinėms vertybėms išsaugoti ir atnaujinti (I.C.C.R.O.M.).

7. Tarptautinėje paminkloaugos taryboje (I.C.O.M.O.S.).

8. Emigrantų ir keleivių pastoracinė taryba atstovauja Šventajam Sostui Tarptautinėje turizmo sąjungoje (AIT).

9. Tarptautinėje komisijoje dėl civilinės būklės (CIEC) ir 9. Tarptautiniame neutralios medicinos komitete yra nuolatinis Šventojo Sosto stebėtojas.

Vatikano Miesto Valstybė kaip nuolatinis narys dalyvauja šiose nevyriausybinėse organizacijose:

Tarptautinėje astronomų sąjungoje (UAI);

Tarptautiniame administracinių mokslų institute;

Tarptautiniame techniniame komitete gaisrams išvengti;

Tarptautinėje archyvų taryboje (CIA).

Šventojo Sosto atstovas, esantis prie organizacijos ar vyriausybės, veikia diplomatus ne tik argumentais diskusijose, bet privalo siekti draugystės, pasitikėjimo ir savo pavyzdžiu bei asmeniniu gyvenimu. Kiekvienu kritiniu momentu bažnytinės delegacijos vadovas palaiko glaudžius kontaktus su Vatikano sekretoriato II sekcija.

G. Išvados ir teiginiai

Tai, ką nagrinėjome, galima apibūdinti civilinės teisės sąvokomis ar palyginti su valdžios formomis. Bažnyčiai jau du tūkstančiai metų, tai seniausia institucija pasaulyje. Tradicinė hierarchinė struktūra niekuo nepasikeitė nuo apaštalų laikų iki XXI a. pradžios. Istorijoje keitėsi tik žemesnieji hierarchijos dvasiniai laipsniai, hierarchijos santykiai su pasaulietine valdžia, tačiau Bažnyčios struktūra išliko autentiška Kristaus Evangelijai, apaštalų tradicijai. Keitėsi popiežiai (ne visi jie asmeniniame gyvenime buvo vienodai šventi), bet niekas negalėjo pakeisti Kristaus paliktos sistemos. Tokia Katalikų Bažnyčia išliko dėl centralizuotos valdžios, kurią įkūnija popie-

žiaus asmuo. Žlugo pasaulio valdovai, politinės sistemos, o Bažnyčia plėtė savo įtaką vis naujose teritorijose, jos, kaip institucijos, esmė liko ta pati.

Valdžios forma bažnyčioje yra atipiška ir nesikeičianti, kadangi nepriklauso nuo tikinčiųjų valios. Geriausiai tiktų šis apibūdinimas: konstitucinė, renkamoji monarchija, kilusi iš dieviškosios teisės, su demokratiniiais ir aristokratiniais elementais. Aristokratinė tvarka, kadangi vyskopus ganytojais skiria arba tvirtina visada tik Apaštalų Sostas, t. y. popiežius. Vyskupai valdo dalį tautos, nepriklausomai nuo tikinčiųjų valios ar jų pageidavimų, bet skyrus arba patvirtinus Šventajam Sostui.

Bažnyčioje tikinčiųjų gyvenimo būdas demokratinis, tačiau valdymo būdas monarchinis, aristokratinis. Tikintieji niekada nerinks popiežiaus arba vyskupo, popiežių renka tik saujelė aristokratų, t. y. tam tikras skaičius paties popiežiaus paskirtų kardinolų. Bažnyčioje nėra diskriminacijos, visi turi lygias teises, gali siekti kunigystės. Visi vienodai atsako prieš Dievą, visiems vienodai galioja 10 Dievo įsakymų.

Nuo pat Nikėjos Susirinkimo 325 m. iki Tridento ir Vatikano Susirinkimo bažnytinė teisė vystėsi, kito, apibrėždama ir labiau išplėtodama teisinę doktriną tuo pačiu teologiniu pagrindu.

Romos kurija – gana sudėtinga, daug kartų reformuota ir modernaus pasaulio reikalavimams pritaikyta administracinė institucija. Romos kurija padeda popiežiui valdyti visame pasaulyje išplitusią Katalikų Bažnyčią.

Šventasis Sostas veikia Bažnyčios vardu, o visi įgaliotieji diplomatiniai asmenys atstovauja Šventajam Sostui.

Šventasis Sostas yra vienintelė religinė galybė, kurią simbolizuoja miniatūrinė Vatikano valstybė kaip *superiorem non recognoscens* (aukštesnio neturinti).

Tarptautinėse konferencijose, ginant žmogaus vertybes, plėtojant dialogą su skirtingų religijų ir kultūrų atstovais, stiprinant išsikovojusią tautų nepriklausomybę, popiežius tapo svarbiausia moraline jėga pasaulyje.

Bažnytinė diplomatija savo metodu ir principais daug kur sutampa su pasaulietine diplomatija. Kadangi Bažnyčia peržengia visų valstybių sienas, ją sudaro įvairių tautų žmonės, Šventasis Sostas, laikydamasis neutralumo politikos, pirmiausia gina žmogaus prigimtines teises ir kiekvienos tautos laisvą apsisprendimą. Iš pačios bažnytinės diplomatijos prigimties matyti, kad Apaštalų Sostas neremia konkrečiai nė vienos politinės sistemos, o siekia, kad būtų saugomos žmogaus prigimtines teisės. Socializmas buvo pasmerktas žlugti pats savaime, Šventasis Sostas įgijo tam tikrą patirtį, kaip vesti derybas su antidemokratiniais režimais.

XX a. pabaigoje Šventojo Sosto atstovai rado deramai pripažintą vietą prie derybų stalo, nes Bažnyčios vykdoma misija atitinka žmonijos taikos ir pažangos lūkesčius. Žlugus komunistiniam blokui, palengvėjo Šventojo Sosto dialogas su Rytų Europos tautomis. Bažnytinei diplomatijai atsivėrė didžiulės naujos veikimo erdvės kraštuose, išsivadavusiuose iš totalitarnių režimų.

Bažnytinės diplomatijos nuopelnus, remiant tautų kovą už laisvę, pripažino visi geros valios žmonės. Tai rodo faktas, kad visos buvusios sovietinės respublikos užmezgė diplomatinis santykius nunciatūros ir ambasados lygiu. XXI a. pradžioje 177 valstybių vyriausybės (iš viso 193 valstybės) palaiko diplomatinis santykius su Šventuoju Sostu.

Deja, tarptautinėse vyriausybines konferencijose ne visada įsiklausoma į Šventojo Sosto delegatų balsą, ginantį žmogaus gyvybę, kilnumą, šeimos patvarumą, santuokos sveikumą. Plintant sekuliarizacijai, Šventojo Sosto diplomatai, gindami prigimtines teisės normas, patiria ir tam tikrų prieštaravimų, sulaukia polemikos tarptautinėse konferencijose.

Tai nėra Bažnyčios krizė, o žmogaus dvasinio pasaulio sumenkėjimas arba net degradacija – nukrypti nuo prigimtines teisės reikalavimų.

Bažnytinės diplomatijos prigimtis yra humanistinė ir pagrįsta giliausių kultūrinių tradicijų liudijimu – ne tiek politiniu, kiek dvasiniu, pastoraciniu. Šiandien ji apibūdinama kaip klasikinio stiliaus diplomatija.

3 dalies klausimai ir užduotys

Išstudijavę šią dalį studentai gebės:

1. Pritaikyti diplomatinėje veikloje įgūdžius, sąvokas.
2. Atskirti civilinių diplomatų rangus nuo bažnytinių.
3. Panaudoti teorines žinias dvišalėje ir konferencijų diplomatijoje.
4. Krištiškiau mąstyti ir vertinti politines sistemas, bus tolerantiški piliečiai ir demokratinių pažiūrų valstybininkai.

Klausimai:

1. Koks Šventojo Sosto ir Vatikano Miesto Valstybės tarpusavio ryšys?
2. Ką žinai apie Vatikano Miesto Valstybės istoriją?
3. Ar Šventasis Sostas yra tarptautinės teisės subjektas?
4. Kokie bruožai nurodo tarptautinės teisės subjektyvumą?
5. Kas yra diplomatijos metodas?
6. Kokie yra diplomatijos subjektai?
7. Kokios bažnytinių diplomatų pareigos?
8. Kaip Bažnyčia dalyvauja diplomatinėje veikloje?
9. Kas yra konkordatas?
10. Kada didesnis diplomatijos poveikis: a) dalyvaujant konferencijoje; b) pasitarime dėl dvišalių santykių?
11. Kam atstovauja popiežiaus legatai?
12. Kokie bažnytinės diplomatijos nuopelnai kovoje už taiką ir žmogaus teises, laisvą tautų apsisprendimą?
13. Kuo skiriasi nuncijus ir pronuncijus?
14. Kokiam kongrese buvo apibrėžti diplomatiniai laipsniai?
15. Kokios ambasadoriaus prie Šventojo Sosto pareigos?

Užduotys ir diskusijos:

Ar sutinkate su išvadomis (autorius, pagrįsdamas savo argumentaciją, gali pateikti daug medžiagos, o prieštaraujantys privalo nurodyti faktus ir atremti autoriaus teiginius).

Skyrelis apie diplomatiją daugiausia apima civilinės diplomatijos bruožus, o jie yra kilę iš pontifikalinės. Tad naudinga suvokti metodą, stilių ir užsienio politikai vadovaujančią struktūrą. Kas yra diplomatijos vadovas valstybėje, o kas – Romos kurijoje?

LITERATŪRA

1. *Andrews J. S., Atkinson C. J., Barnes S. B.* Krikščionybės istorija. Vilnius: Alma littera. 2000.
2. *Angelo Card. Sodano Segretario di Stato.* Regolamento generale della Curia romana. Città del Vaticano il 30 aprile 1999.
3. *Annuario Pontificio 2005.* Città del Vaticano. 2005.
4. *Barberini G.* La politica internazionale della Santa Sede 1965–1990. Neapoli. 1992.
5. *Buonomo V.* La Segretaria di Stato competente nella „funzione“ diplomatica // Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus“ // Città del Vaticano. 1990.
6. *Chiappetta L.* Il Codice di diritto Canonico. I, II parte. Neapoli. 1978.
7. *Enchiridion Vaticanum 12.* Documenti ufficiali della Santa Sede 1980. Codice dei canoni delle Chiese orientali. Bologna. 1993.
8. *Fanto P.* Una diplomazia per la Chiesa nel mondo. Roma. 1990.
9. *Feltham R. G.* Diplomatijos vadovas. Vilnius. 1997.
10. *Florio F.* Nozioni di diplomazia e diritto diplomatico. Milano. 1978.
11. *Giovanni Paolo II.* *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium.* Città del Vaticano. 1990.
12. *Giovanni Paolo II.* Pastor bonus //AAS 80 (1988) 841–912.
13. *Hyginus E. Cardinale.* The Holy See and the International Order. Brusel. 1976.
14. http://it.wikipedia.org/wiki/Relazioni_diplomatiche_della_Santa_Sede.
15. *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, 1, 1978. Città del Vaticano. 1978.
16. *Jakubowski W., Solarczyk M.* Ustrój Kościoła Rzymskokatolickiego. Warszawa. 2002.

17. *Jonas Paulius II*. Pastores gregis. 8 // Bažnyčios žinios. 2003 11 14. Nr. 21.
18. *Jonas Paulius II kalba Lietuvai*. Lietuvos Vyskupų Konferencijos leidinys. Vilnius. 1993.
19. *Oliveri M.* Natura e funzioni dei legati pontifici nella storia e nel contesto ecclesiologico del Vaticano II. Città del Vaticano. 1982.
20. *Paulius VI*. Apaštališkoji konstitucija *Regimini Ecclesiae Universae*. Città del Vaticano. 1967.
21. *Paulius VI*. Apaštališkoji konstitucija *Romano Pontifici eligendo*. Città del Vaticano. 1975.
22. *Paulius VI*. Apaštališkoji konstitucija *Sollicitudo omnium ecclesiarum*. Città del Vaticano. 1968.
23. *Pijus XII*. Apaštališkoji konstitucija *Vacante Apostolica Sedis*. Città del Vaticano. 1945.
24. *Popiežiškoji krikščionių vienybės taryba*. Ekumenizmo principų ir normų įgyvendinimo vadovas. Vilnius. 1995.
25. *Ratzinger J.* Tikėjimo mokslo kongregacijos apmąstymai. Petro įpėdinio primatas Bažnyčios slėpinyje // Bažnyčios žinios. 1999 01 25. Nr. 2.
26. *Schultz W.* “Estratto da „Apollinaris“ LI 1978. P. 661–674 // AAS 21 1979.
27. Vatikano II Susirinkimas. Vilnius–Kaunas. 1968.

Robertas Pukenis
ROMOS KURIJOS STRUKTŪRA

Mokomoji knyga bažnytinės ir civilinės teisės studentams

Redagavo Vita Antonienė
Viršelis Janinos Baranavičienės

Išleido Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas